

♦ A tartalomról: ♦

Patai József: Egy igaz ember ment el... — Dr. Blau Lajos: Mit tettek a zsidók a tudományért? — Dr. Kurt Mayer: Beduin támadás a Dsebel-Muntarnál. — Bán Margit: Mezuze. — Dr. Groszmann Zsigmond: A százéves pesti kultusztistentisztelet. — Dr. Karl Schwarz (Berlin): A „Pressa“-világkiállítás zsidó különsztálya. — Irma Singer (Daganja-Alef): Versek. — Sófárhumor. — Kiss Arnold: Neila. Al taslichénu. (Vers.) — Ujságjubiläum a Szentföldön. — Dr. Deutsch Ernő igazgató-főorvos: Zsidó egészségügyi problémák. — Csermely Gyula: Világító Reb Bajz. — M. Adivi (Jeruzsálem): „Ha-kumkum“. — Az aradi zsidó templom százéves fennállásának ünnepe. — Tollhegyről. — Szombatok szombatja. — Anomáliák a zsidó közéletből. — Keresztényi magaviseletért kitüntetett zsidó diák. — Vér Andor: Vágyaim örökszép városa, Jeruzsálem!... (Vers.) — Krónika és Szemle: Patai József gyásza stb. Ötvenegy illusztráció.

LELT ÉS JOVO

ZSIDÓ-TROPALMI-MŰVÉSZETI-TÁR-
SADALMI-ÉS-KRITIKAI-FOLYOIRAT
SZERKESZTI-ÉS-KIADJA

DR. PATAI JÓZSEF

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, VI., RÉVAY-UTCA 14.

Felelős szerkesztő és kiadó: **Dr. PATAI JÓZSEF.** Megjelenik minden hó elején. Telefonszám: **LIPÓT 999-55.** Kiadóhivatali igazgató **VIRÁG GYULA.**
Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő. Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kč, Jugoszláviában 350 Dinár
Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Mark, Amerikában 5 Dollár.

ROMÁNIAI SZERKESZTŐ: TIBOR DÉNES, CLUJ, STR. JON MAJORESCU 12.

Klórmész nélkül

lágylított (eső) vízzel

egyedül

„KIRÁLY” GÖZMOSÓDA

Ruhafestő, Vegytisztító

Háztól és házhoz szállítás.

Vidékre pósta-osztály.

BUDAPEST

VII., Király-utca 15. — Telefon: J. 313-35.

IV., Magyar-utca 3. — Tel.: Aut. 851-29.

V., Bálvány-utca 23. — Tel.: Aut. 243-85.

VII., Dohány-utca 20. — Telefon: J. 313-35.

V., Váci-út 170.

VIII., Rákóczi-tér 8.

Megbízható minimális tőkével rendelkező egyéneknek vidéken képviselőket adunk.

„ALAPKŐ”

**Építőipari munka- és termelő-
szövetkezet**

Központi iroda:

BUDAPEST, VII., ARÉNA-ÚT 68. SZÁM,

Telefon: József 449-43.

Építési vállalat saját üzemel

asztalosárnyár, műkögyár, szobrászműterem
ácstelep, szobafestő- és mázolósztály stb, stb

„ALAPKŐ”

sirkőüzem és sirkőraktár

BUDAPEST, X., KOZMA-UTCA 5. (UJ TEMETŐ)

Telefon: József 345-66.

Zálogcédulákat kiváltak.

Brilliansokat, ékszereket bárkinél drágábban vesz

SZÉKELY EMIL, VII. Király-utca 51.

Telefon: J. 405-35. (Teréz-templommal szemben).



**MEINL
UJTERMÉSŰ TEA**

THREE STARS

Rendkívül finom illatos Darjeeling jellegű,

intenzív aromájú indiai keverék. Doboz-

ban kb. 1/2 angol font P 8.30

Órák, arany-,

ezüst- és dísz tárgyak

legolcsóbb beszerzési forrása,

óra- és ékszerjavítások

Steiner Ármin

órák és ékszerész

Budapest, VI., Király-u. 8.

Saját műhely!

Perzsaszőnyeget, antik bútort

VESZ, ELAD

ANTIKART R.-T.
(**STERNBERG Z. J.**)

Telefon: J. 403-68.

VII., Dob-utca 31.

SIRKŐVEK

a legolcsóbb
árban
kaphatók,
nagy

ADLER J. sirkőraktárában

Budapest, VII., Károly-körnt 7.

Szombaton és ünne-
pnapon zárva.

Mult és Jövő I. kulturestje

1924. évi november hó 2-án, vasárnap este 5¹/₂ órakor
a m. kir. Zeneakadémia nagytermében.

Bibliai párjelenetek — Szentföldi énekek Uj héber költők.

KÖZREMŰKÖDNEK:

Alpár Gitta

a m. kir. Operaház művésznője

Gál Gyula

a Nemzeti Színház örökös tagja

Szécsi Böske

a Magyar Színház művésznője

Somló József

a m. kir. Operaház művésze

Dr. Patai József

a Mult és Jövő főszerkesztője

Tordai Judith

előadóművész

Revere Gyula

a m. kir. Operaház hárfaművésze

Berger József

10 éves énekesfenomén.

Quartettek, gyermekkórusok, keleti hangszerek.

A kulturest az idény legnagyobb művészi eseménye lesz!

Minthogy az eddigi kulturestéken az utolsó napokon már jegy nem volt kapható, lehetővé tesszük előfizetőinknek, hogy kedvezményes jegyeiket minél előbb beváltsák megbizottainknál vagy — e lap ellenében — a MULT ÉS JÖVŐ kiadóhivatalában VI., Révay-utca 14. Telefon: 199—55
Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

Mult és Jövő szerkesztősége

(Jubiláris Bizottság)

B u d a p e s t

V., Vadász-u. 11.



LESSER URY (BERLIN): MÓZES LÁTJA AZ IGÉRET FÖLDJÉT

MOSES SIEHT DAS GELOBTE LAND

A kölni „Pressa“-kiállítás zsidó pavillonjának díszterméből (Photo Werner Mantz, Köln)

Beilage des Mult és Jövő

A Mult és Jövő 1928. évi szeptember havi műmelléklete

Supplément de Mult és Jövő

MULTÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XVIII. ÉVFOLYAM, 1928 SZEPTEMBER

PATAI JÓZSEF: EGY IGAZ EMBER MENT EL ...



Egy igaz ember ment el, egy szent-szívű, igazlelkű zsidó ember, akit életében mindig gyermeki alázattal az első hellyel tiszteltem. — És megilleti őt az első hely most is, hogy örökre elment. Hogy visszaadta tiszta lelkét a lelkek örökkévaló Urának Jeruzsálem Száz Kapujában és megtisztult teste örök pihenőt talált az Olajfák hegyén, Izrael prófétáinak és szentjeinek ősi sírjai között.

Fekete gyászkeret ne jelezze az ő halálát, aki életében került mindent, ami szin csupán, mindent, ami külszin és felszin, mert lelke mindenben csak a bensőt kereste, a lényegét kutatta.

De מצוה רספר בשבחן של מת „Kötelesség föltárni a halott dicséretét”.

Nagy tudása, tehetsége, akaratereje nem bontakozott ki külső sikerekben. Már ifjan megérlelődött benne a koheleti bölcsesség: „Hiúságok hiúsága, szóló Kohélet, minden hiábavalóság”. És a dolgok summája: „Féld az Istent és teljesítsd parancsait, mert ez az egész ember”. És ő elvonult falusi magányába, hogy teljesítse a „Semá Jisrael” ígését: „És szeresd az Örökkévaló Istenedet egész sziveddel, egész lelkeddel, egész vagyonoddal”. Az istenfélelem istenszeretetté magasztosult szívében, „óvéd meahava” volt. És ez a szeretet kisugárzott egész lényéből és boldoggá tette a legnagyobb küzdelmek közepette.

A szabolcsmegyei Eszenyben született. Atyja Reb Chájim Dovid Klein nem mulasztott el se nyáron, se télen egy reggelt, hogy imája előtt alá ne merüljön a Tisza vizében. Még hetven éves korában is meglékelte téli hajnalokon a Tisza jegét, hogy mindennapi rituális fürdőjét vehesse. Fia Mózes nem vette át ezt az aszkéta életmódot. Az ő lelke inkább a chaszidizmus felé hajlott, melynek zsoltári jelszava: „szolgáljátok az Urat örömben”. Ifjúsága a talmudi tudományok buvárlásával telt el. Szinte gyermekkorától kezdve a „Maharam Schick”-nek, a híres huszti gaonnak első tanítványai közé tartozott,

utolsó éveit pedig az „Avné Chósen”, a talmudkapacitás szécsényi rabbi jesiváján töltötte, ahol csakhamar nagy hírre tett szert mint fiatal tudós és héber stilista. És amikor a gyöngyöspatai nagytekintélyű Reb Feiwel Braun, híres rabbik ivadéka, völegényt keresett egyetlen leányának, a szécsényi gaon kocsit fogadott és maga vitte el hozzá Mósét, legjobb növendékét.

És Reb Móse Klein és hitvese Zsuzsanna-Chajla példát adtak arra, hogyan lehet a legszűkebb keretek közé is nagy zsidó stílust belevinni. Kis templom az udvarban, mindennapi reggel-esti istentisztelettel. Szűk lakásban, évről-évre növekedő gyermekáldás mellett külön szoba a szegények számára, megvalósítva az ősi tanítást: „Legyen házad nyitva a szűkölködők előtt”. És a „szegényszoba” soha sem volt lakó nélkül. Sokszor hosszú heteken át foglalta le egy-egy „órach hogun”, „méltó vendég”, lengyel vagy litván talmudista, vándor rabbi, olykor családostul. Anyám türelmesen szolgálta ki őket és látta el mindennel. Mert úgy tartotta, hogy az az igazi „micva” ha személyesen törődünk a szegények ügyével, bajával. Apám pedig együtt mélyedt el velük késő éjjelig a Talmud foliánsaiba. A nappal a nehéz munkára, kenyérre kellett, a tanuláshoz az éji órákat, a hajnalokat és az ünnepnapokat szentelte.

Sokszor éjfél után és hajnal előtt álmunkból felriadva mi gyerekek láttuk, hogy apánk füzetek fölé görnyedve virraszt. Írásmagyarázó gondolatait vetette papírra az ő szép apró héber betűivel. De az írásait fiókja mélyére rejtette, ama rezponzumokkal együtt, amelyek a halachikus tudományok nagyjáival folytatott levelezéséből összegyűltek. „A férfiú Móse ánáv volt”, szerény és magába vonult. Nem törekedett nyilvánosságra, nem vágyott elismerésre. A Tórával ő valóban „lismah”, a Tóra szeretetért foglalkozott. Képesítése dacára nem akart rabbi lenni, „nehogy a Tan ásó szerszámmá váljék a kezében”. Ezért rejtette el kéziratát is. És gyermekei feladata lesz, hogy napvilágra hozzák az írásait annak a falusi boltosnak, akit az „Avné Chósen”

így idéz mindig műveiben: „*Talmidi hacadik*“, — „tanítványom a szent“ . . .

Több mint negyven évet töltött a heves-megyei magyar faluban, amelyet szeretett és amelynek népe szerette a szükszavú Móric bácsit, mert tudták, hogy „igen-je igen és nem-je nem“, hogy szava sziklaszilárd, egyenes, őszinte, hűséges. A parasztok szintén szentnek tisztelték. Úgy jöttek hozzá tanácsot kérni, ügyes-bajos dolgaikat meghányni vetni, mint az asszonyok a becézett bölcs Zsuzsi nénihez. És ő úgy foglalkozott velük, szívében szeretettel, mint a testvéreivel. Érezte, hogy „kidus hasém“ becsületet szerezni a zsidó névnek. Erre buzdította a hiveket is, mint a kis község feje.

A városba nem vágyott soha. Tudta, hogy a város ezer veszélyt rejteget a zsidó élet számára, hogy tradíciókat tördel szét és rétegeket morzsol le a zsidóság törzséről. Falusi elzárkozottságában teljesen kiélte a zsidó lélek minden formáját. Ahogyan ő háza népével készült a Szombat királynő köszöntésére, az valóban fejedelemasszony fogadása volt. Érezni, szinte látni lehetett, hogy a Szombat bevonul és reáborítja biborpalástját a kis falusi házra, szombati lélekkel ajándékoz meg mindenkit és két fehér angyal lebeg anyám kezei fölött, amint a lobogó gyertyákat megáldja. „Béke veletek béke-angyalok“ dalolta apánk víziósan a gyermekekkel együtt és mi éreztük a keze remegését, amikor fejünkre olvasta Jákób áldását: „Tegyen az Isten olyanná, mint Efrájimot és Manassét. Az angyal, aki megváltott engem minden rossztól, áldja meg e gyermekeket és neveztesse az én nevemről és atyáim nevével . . .“ Az ő Szombatja egészen az Uré volt. Egyetlen profán szó sem hangzott el a caddik ajkán ezen a napon. Lurja kabbalisztikus énekei, a Zóhár könyvének misztikus fejezetei, délelőtt a templom, délután szent szombati olvasmányok és az azon a héten tanultaknak kihallgatása. (Gyermekei első héber oktatását mindig maga végezte.) És ha valamelyik gyermek túlpajkosan elevenkedett, szeliden reászólt, mint Rabbi Simon bar Joachái az édesanyjára: „Anyám, szombat van!“ A Királynő jelenléte tisztos komolyságot parancsol. — Ilyen volt minden hét szombatja. És még fokozottabb extázis és szentség minden ünnepe és nagyünnepe.

Falusi magányában megalkotta a maga világát, amely szinesebb, ragyogóbb volt a város minden szemfényvesztő káprázatánál.

Csak egy városba vágyódott lelke minden rajongásával: *Jeruzsálembé*. Majd egykor, életük őszén, ha a gyermekeket hittel megerősített szívvel szárnyukra eresztették, oda zárandokolnak ketten, fehér galambok, hogy a szent városban, az Ur szolgálatának szenteljék utolsó esztendeiket.

És jött a háború, minden remények szétrom-

bolója. Egymás után hívták be fiait harctéri szolgálatra. A harmadik, maga több gyermek apja, chaszid és talmudtudós, alig négy héttel a hadüzenet után már sebesülten került haza az orosz frontról. És apám büszkén írta nekem héber levelében: Örül, hogy Jechiél a szent háború, „*milchemeth micva*“, első hősi harcosai között van, hogy az első sorokban vehetett részt a harcban a zsidóirtó orosz Amalék ellen. Majd később ismételt arra buzdított, hogy ha a tanári katedra felment is a harctéri szolgálat alól, minden vagyont hadikölcsönbe kell fektetni és így elősegíteni a haza győzelmét. Ezt cselekszi ő is. — Így lett semmivé az a kis vagyon is, amelyet a szentföldi évekre gyűjtögetett.

És jöttek a forradalmak és ellenforradalmak. És uszítók járták be a hevesi falvakat, hogy a zsidók az okai mindennek. Kövek röpökdtek be a szétzuzott ablakokon és puskalövések dördültek a levegőben. És a falu becézett Móric bácsijának és Zsuzsi néniének menekülniök kellett R. Simson fiukhoz Gyöngyösre. Később jöttek a parasztok ifjak és öregek, asszonyok és férfiak, az egész falu kivonult, hogy visszahívják őket, mert „velük eltávozott a faluból az áldás“. De ekkor már késő volt. Már eladtak mindent. El a szülőházat is, amelynek ajtaja fölött benne a szobában a fal egészen a mennyezetig vakolatlan volt, hogy a csupasz téglát tatóngó sebként emlékeztessen Jeruzsálem elpusztulására. Paraszt kezekbe került a ház a zsidó templomudvarral és a szent tanulmányoktól felavatott nagy szobával, ahol atyám Tamuz és Ab vigasztalójának gyász heteiben naponként maga köré gyűjtötte gyermekeit, leült velünk a padozatlan földre és fejére hamut hintve sírta el zokogva a Churban sirárait.

„Aki szívből gyászolja Jeruzsálemet, annak megadatik, hogy láthassa fölépülését“ — mondták a talmudbéliék. Rabbi Mósenak megadott, hogy szíve vágya teljesüljön. De előbb nagy csapás sújtott le. „És meghalt ott Ráchel az uton“ — Zsuzsanna Chajla, a misztikus meséket mondó bölcs Nagyasszony, elgyengülvén a szíve az utolsó események izgalmaiktól, felköltözött hirtelen az örök misztériumok birodalmába, még mielőtt a nagy utra elkészülhettek volna. De velement fia, R. Jechiél, ki hét dolgozó gyermekével vegyi ipari telepet létesített Jeruzsálemben. Majd követte legfiatalabb fia, Jomtov. És R. Móse gyermekeivel és unokáival mehetett el péntek estétként a Szentély Nyugati Falához fogadni a Szombatot. Egész napját boldogan a Tóranak és az istenszolgálatnak szentelhette. De gyönyörködött Palesztina új építőinek munkájában is és lelke ujjongott a Szentföld feltámadásán.

Második szentföldi utamon, Sovuoth ünnep utáni napon, Dávid király halálának évfordulóján együtt zárandokoltunk el a zsoltáros király



Flora Jähringer: Áldozati friz a kölni „Pressa“-kiállítás zsidó pavillonjában

sirjára. Mámoros örömben járta be velem az Óváros lejtős, zezgugos utcáit. Arca sugárzott a boldogságtól. „Mivel tettem magam érdemessé — kérdezte hirtelen — hogy elérjem azt, amit Mózesnek nem adatott elérnie?!“ Másnap reggel együtt sirtunk Ráchel magányos sirján a betlehem-i uton és együtt sirattuk a mi Ráchelünket, aki ott maradt messze a Galuth-uton és nem láthatta a Szentföldet.

„És meghalt ott Mózes az Ur szolgája“ ...

Avi, móri verábbi! Apám, Tanítóm, Mesterem! ...

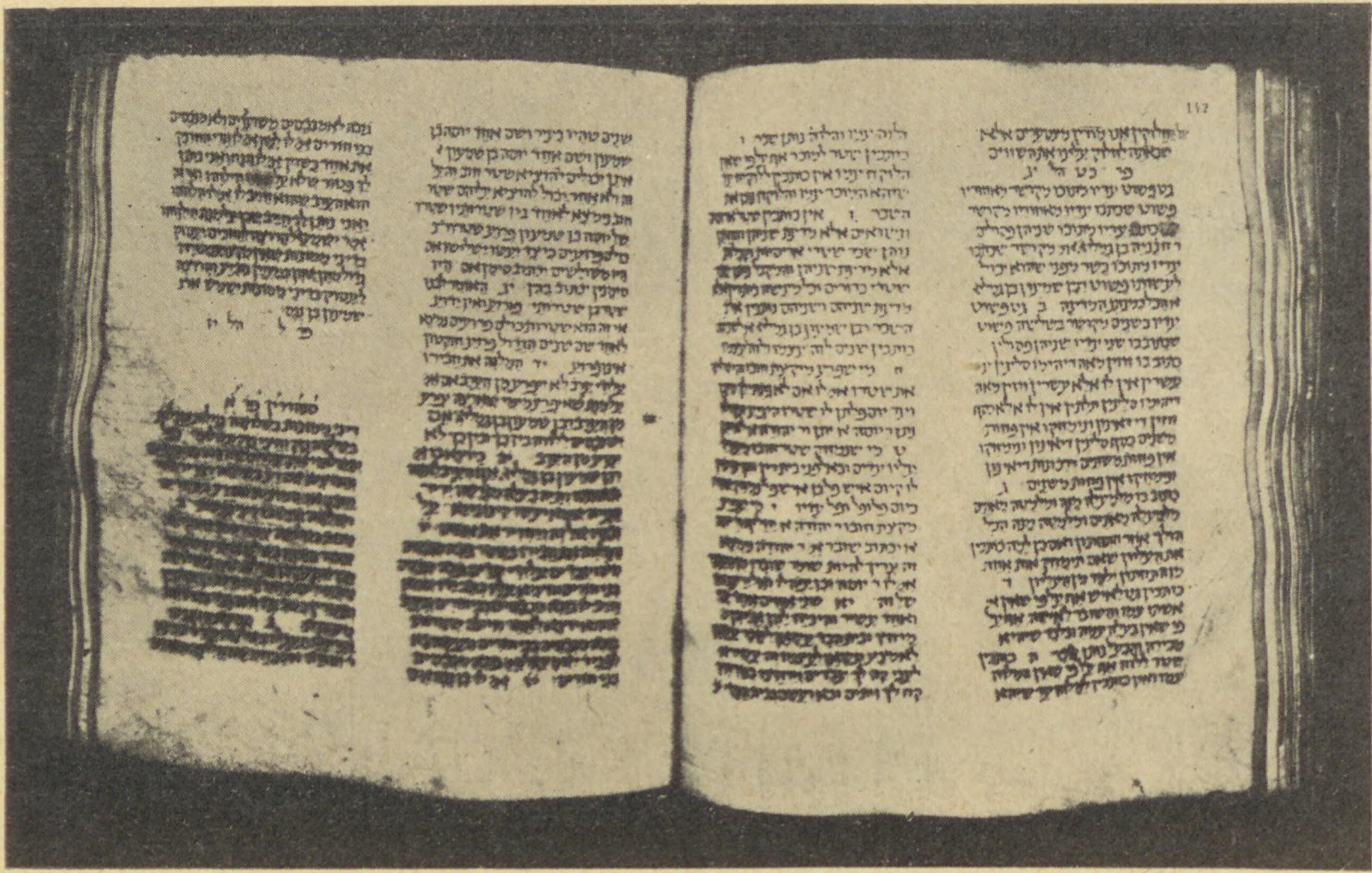
Nem lehettem ott, mikor lefogták a szemeit. A szemeket, melyek nem ismertek mást, mint nyílt, egyenes tekintetet. A szemeket, melyek oly könnyen teltek meg könnyekkel mások baján és Cion bánatán és oly keményen tartották fényüket az élet legsúlyosabb csapásai elé. A szemeket, melyek víziós vágyódással keresték a tisztaság és szentség világát és melyeknek fénye most föl szállott, hogy egyesüljön a Sechina sugaraival. Mikorra a rádiósürgöny ideérkezett a két héber szóból álló hírrel: „Avinu méth“, „Atyánk meghalt“, az ő ünnepi taliszba burkolt testét már magába fogadta az Olajfák hegyének szentelt fehér földje, amelyből csak egy maréknyi jut a Galuthban a kiválasztottak feje alá. És úgy érzem, boldog megadással mondotta az utolsó Semát, midőn átadta a lelkét a „Dáján emeth“ az „Igaz bíró“ kezébe, ki majdan mindnyájunkat fölhív az örök Itéletre.

Jeruzsálemben ősi szokás, nem kísérik ki az elköltözöttet gyermekei és hozzátartozói a temetőbe, nehogy fájdalmukban fellázadjanak a Gondviselés ellen, midőn látják, hogy drága halottjukat átadják a Földnek, hogy minden elválasztó koporsó nélkül egybeolvadjon vele. Otthon, a ház küszöbén tépik meg ruhájukat és „magukra veszik a legfelső itéletet“. Boruch dajan haemeth“. Áldott legyen az Igazság bírója. Áldott legyen, hogy látnia engedte a Szentföldet ujjászületésében és megvigasztalódásában. Áldott legyen, hogy szívét és szellemét átplántálhatta gyermekeibe a Gálut földjén és Cion magaslatain. Áldott legyen, hogy a „Har Hazéthim“ rögei között várhatja, míg eljő a Megváltó napja, mit a próféta hirdetett, midőn „megállanak lábai az Olajfák hegyén“. Az Ur adta, az Ur elvette, legyen az Ur neve áldott. תנצב"ה

DR. BLAU LAJOS: MIT TETTEK A ZSIDÓK A TUDOMÁNYÉRT?



ogy a zsidók mit tettek a vallásért, mindenki tudja. Erről itt nem is lesz szó, arról sem, hogy mit tett a biblia a közművelődésért, habár nem mindenki tudja, hogy az írásra és olvasásra a biblia tanította meg a népeket. Az első iskolákat Európa legtöbb országában azért alapították, hogy megtanulják a zsoltárokat és azokat a templomokban énekeljék. Még a XVIII. századig a népiskolák a vallás szolgálatában állottak. Az első minta az a zsidó népiskola volt, mely a Szentföldön már 2000 év előtt minden faluban létezett. A zsinagógák könyvtárai példájára keletkeztek a keresztény Európában az első könyvtárak. De nem akarunk a közművelődésről beszélni, melynél még egyebet is kellene mondani. Éppúgy mellőzzük azt is, hogy kizárólag a zsidók voltak azok, akik a IX. és X. században az anyagi javak kicserélését a Kelet és Nyugat között eszközölték és eközben az akkor magasabb műveltséggel bíró Kelet nem egy szellemi kincsét plántálták át Európába. A népvándorlás idején a zsidók voltak a pusztuló görög és római műveltség főképviselői. Ők voltak az egyedüli nép, amely a mohamedán és keresztény világban egyaránt lakott, ennek folytán összekötő kapcsot alkotott a két külön világ között. Mindezt csak érintjük, éppúgy azt is, hogy a bölcselkedés vezérei zsidók voltak. Erről csupán egy keresztény tudóst szólaltatunk meg. Seyerlen Rudolf, a jénai egyetem prorektora, 1899 június 17-én tartott ünnepi beszédében Salamon ibn Gabirolt méltatta, aki a XI. században élt Spanyolországban és mai napig ismeretes mint héber zsinagógiai költő. Kutatásait Seyerlen a következő szavakba foglalta össze: „Nevezetes, hogy úgy, mint az újkor bölcsészetét, a keresztény középkor nagy tudományos mozgalmát is egy-egy izraelita indítja meg. Mindkettő, Gabirol és Spinoza, szellemileg rokonok és abban is egyenlők, hogy bölcselkedésüknél nemzeti vallásuk korlátaitól teljesen szabadok tették magukat. Gabirol oly gondolkodó, ki az egész emberiségre jelentőséggel bír“. Maga Aquinó Tamás, a doctor angelicus, a katolikus



XII. századbeli Misna-kodex-Kaufmann, a kölni „Pressa“-kiállításon.
Beküldte a Magyar Tudományos Akadémia

világ legnagyobb gondolkozója és mai napig vezérelméje, bölcséleti rendszerében függ *Maimonides Mózes*től, a zsinagóga sasától, legnagyobb gondolkozójától. Áll ez *Albertus Magnus*-ról és más híres középkori keresztény teológusokról is, de a jelen cikkben nem erről fogunk beszélni, hanem arról, hogy mit tettek a zsidók a mennyiségért és a természettudományokért. Ezt is csupán vázlatban mutatjuk fel, mintegy dióhéjban adjuk. Elismert szakembereket követünk, kik tisztán a tudományos igazságot tartották szem előtt, kik se jobbra, se balra nem tekintettek.

I. Matematika.

Már egy ógörög bölcset azt mondta, hogy az egész világ csak szám. Hogy ez igaz-e vagy nem igaz, nem tudjuk, de azt tudjuk, hogy a legbiztosabb tudomány a *mathesis*, a *mennyiségtan* és azt is tudjuk, hogy a mennyiségtan alapja a csillagászatnak, a mérnöki (technikai) tudományoknak, a statisztikának s más egyebeknek. A *csillagászat* pedig alapja a hajózás tudományának és földabrosz készítésének. Röviden azt mondhatjuk, hogy az egész modern civilizáció felépítménye a matematikai alapépítménynek. Először nézzük ezért a mennyiségtant, még pedig főképp a középkorban, amely kereken 800-tól 1500-ig terjed.

Mi a közönséges számokat a római számokkal való ellentétben *arabs* számoknak nevezzük, mert az araboktól vettük ezeket át. Az arabok viszont ezeket a számokat indus számoknak nevezik, mert ők az indusoktól vették ezeket át. A különbség az arab és római szám közt nem abból áll, hogy más-más az alakja, hanem abból, hogy más a számrendszer. Az indusok fedezték fel a

tizes számrendszert és a nullát a (zérót). Csak a számrendszer révén indult hatalmas lendületnek a matematikai tudomány. Ezt az új számrendszert egy zsidó hozta Indiából az arabokhoz. *Esz-Szafa*, a nagy kalifa, ki 750—753 közt uralkodott, azt halotta, hogy Indiában van egy hatalmas könyv az uralkodás titkairól. Elküldött érte egy zsidót, aki azt el is hozta. A *Kalilah* és *Dimnah* mesegyűjteményről van szó, amely könyvből az európai elbeszélések jó része származik. Megparancsolta egy zsidónak, aki mind a két

nyelvet tudta, hogy fordítsa le ezt a híres könyvet arab nyelvre. Nagyon megtetszett neki ez a rendkívüli könyv és akkor megkivánta az indusok tudományát is. Ekkor elküldött egy zsidót, aki hozott magával egy embert, aki ismerte az indus számokat és hozott csillagászati iratokat is. *Zsidó hozta az indus számokat az arabokhoz, zsidó volt az is, aki az európai matematikusokat az indus számtanra megtanította.* *Sevillai János* kitért zsidó, kit *Aven Deuthnek* is neveznek, vagyis *Dávid* fiának, volt az, aki *Mohamed al-Khwarizmi* munkáját az indus gyakorlati számtanról latin nyelvre fordította, amely munka először ismertette meg az európai tudósokat ezzel a módszerrel. A szerző nevére ezt a módszert „*Algorithmus*”-nak nevezték, ami tulajdonképpen a kínai módszert jelenti. Ugyanabban az időben, a XI. században, hasonló módon vezette be *Tivoli* *Plato*, *Sevillai János* barátja, az indus mértant. Lefordította ugyanis *Abrahám bar Chija*, arabs nevére *Sava-sorda* (rendőrmester) munkáját erről a tudományról, melyet „*Liber Embadorum*”-nak nevezett. *Sevillai János* „*Algorithmus*”-át és *Tivoli* *Plato* „*Liber Embadorum*”-ját vette később alapul *Leonardo di Pisa*, midőn az indus számtan, mértan és háromszögtan kézikönyvét készítette. *Ebből a tankönyvből tanulták az egész középkorban ezeket a tudományokat. A zsidók közvetítésén alapszik tehát az európai mennyiség-tani tudományok emez alapvető változása.*

A sok viszontagság mellett is még mai napig 52 zsidó matematikai író ismeretes, amennyit nem mutathat fel a középkorból sem az ötször akkora angol, sem a tízszer akkora német nép. Még csak a XIX. századból néhány zsidó matematikus. *Jacobi K. G. J.* (meghalt

1851-ben) összegyűjtött munkáit a berlini tudományos Akadémia külön kiadta 8 kötetben, 1881—1891-ben. Bizonyos matematikai funkciókat nevével Jakobiaknak neveznek. *Sylvester* J. J. (meghalt 1891-ben) az angol matematikusok vezére, az amerikai matematikai folyóirat megalapítója. Oxfordi tanár volt, számos kitüntetésben részesült, nagyjelentőségű matematikai felfedezések (evgarians) örökítik meg nevét. *Levy* Maurice a párisi tudományos Akadémia, az Institut elnöke volt. *Cantor* G. oldotta meg először a „matematikai végtelen” problémáját és *Cantor* Móríc írta meg a matematika nagy történetét. Alig volt a múlt században német egyetem, melynek nem lett volna zsidó matematikusa. Az elsőrendű tudósok közül is csak néhányat említettünk, az élőket pedig egészen mellőztük. Mind kiállották már az idők próbáját.

II.

Csillagászat.

A csillagászat alapkönyve az ókorban élt *Ptolomeus* „Almagest” című görög nyelvű munkája. Hogy a föld a világegyetem középpontja, ez a munka tanította és az újkor egyik legnagyobb felfedezése az, hogy a világegyetem a nap körül forog. Ezt nevezik naprendszernek. Az *Almagestet* *Cremonai Gerhardus* fordította ugyan latin nyelvre, de a középkor összes jelentős csillagászati tábláit a zsidók segítségével fordították le vagy állították össze. Ezek az „asztronómiai táblák” szolgáltak alapul a csillagászat gyakorlati alkalmazásánál, a csillagvizsgálatnál, a térkép készítésénél, a hajózásnál. A zsidók e téren mint fordítók, mint tabellakészítők és mint eredeti kutatók jönnek tekintetbe. Az ünnepek megállapítása már ősidők óta a kalendárium megállapítására terelte a zsidók figyelmét és ezért a csillagászat a zsidóknál nemzeti tudomány volt már az ókor óta. Erről képet adni csak szakmunkában lehetséges, e helyerre nem elegendő. A zsidók ezirányú tevékenységéről a középkorban szintén csak szakemberek számára adható beható ismertetés. De a külső tények is meggyőző képpel szolgálnak. Ezt fogjuk röviden megkísérelni.

A toledói csillagászati táblák összeállításánál sok zsidó segédkezett már 1070-ben. *Izsák ibn Cid* (Don Zag) és más zsidó csillagászok dolgozták át a XIII. században saját koruk számára ezeket a táblákat X. Alfonz, a bölcs castiliai király parancsára. Ezek a mai napig híres „Alfonsini táblák”. A toledói zsinagógiai előimádkozót, *Izsák ibn Cidot* a király „saját bölcsé”-nek nevezte. *Izsák Izraeli*, szintén Toledóban, 1310-ben ismét saját korára adaptálta az alfonsini táblákat, amelyeket *Scaliger* és *Petavius* használtak. 1396-ban *József ibn Wakkar* ismét táblákat készített. III. Pedro aragóniai

király szintén zsidók által csináltatott csillag-táblákat. *Emanuel ben Jakob* (világi nevén Bonfils de Tarascon) tábláit idézte később *Pico de la Mirandola* gróf, a humanisták csodatudósa s mások, miután azokat 1406-ban latin nyelvre fordították. *Abrahám Zacuto* Salamancában volt a csillagászat tanítója, Mánuel portugál király királyi csillagásza 1492-ben. *Zacuto* készítette héber nyelven, a legjelentősebb csillagászati táblákat, melyeket tanítványa, *József Vizinus* latin és spanyol nyelvre fordított. Ezt az „*Almanach perpetuum*”-ot használta *Kolumbusz Kristóf*, mikor az *Uj Világ felfedezésére* indult. *Kolumbusz* példánya sajátkezű jegyzeteivel még ma is létezik a sevillai Columbinában. Először *Leiriában* nyomták ki 1496-ban, 1915-ben a portugál kormány Münchenben lefényképeztette és 3. szám alatt felvette abba a gyűjteménybe, melyet a nagy felfedezések korabeli hajózási tudomány történetéről kiadott. A könyv végén ez áll egyebek közt: „*tabulae astronomicae Raby Abraham Zacuti astronomi serenissimi Regis emanuel Rex portugalie.*” Nem szégyelték a rabbit, aki csakhamar mégis kivándorolt, mert zsidó maradt. *Ryco y Sinobos* spanyol tudós pazar fényű díszműben adta ki a csillagászati művek ama nagyszabású gyűjtemé-



Régi prágai (1537) biblia a kölni „Pressa“-kiállításon.
Stadtbibliothek Frankfurt a/M. tulajdona



A kölni „Pressa“-kiállítás zsidó pavillonjának díszterme. Középen régi tóra Wormsból. Fönt héber felírás: „Nem erővel, és nem sereggel, hanem az én szellememmel“. Balra bejárat a francia zsidó osztályba. (Photo Werner Mantz Köln)

nyét, melyet első sorban zsidók vagy segítsé-
gükkel fordítottak spanyol nyelvre.

A zsidók voltak a középkorban a tudomá-
nyok közvetítői a mohamedán és keresztény világ
közt, vagyis ők hozták el az európai népeknek
az akkor virágzó arabs tudományt. Ezt először
keresztény tudósok hangsúlyozták: *Jourdain* a
francia Akadémián pályanyertes munkájában,
Schleiden német botanikus, *Renan* volt katolikus
papjelölt, a kereszténység híres történetírója s
mások. De itt csak a csillagászat körébe eső
főbb fordításokat említjük. A két leghíresebb
arabs csillagász műveit *Johannes Hispalensis*
fordította le latin nyelvre 1140 körül. A hold
állomásairól szóló arabs munkát a XIV. század
elején fordította le *Kalonymos ben Kalonymos*
(Maestro Calo) *Anjou Róbert* király számára.
A már említett X. Alfons kívánságára egy
Ábrahám nevű zsidó spanyol nyelvre fordította
Al-Heitham egyetemes művét a csillagászatról
és innen fordította bizonyára keresztény ember
latinra. Később ezt a munkát héberre fordította
Jakob ben Makir és ebből ültette át *Grimani*
kardinális kívánságára latinra *Ábrahám de*
Balmes a XVI. században.

A csillagászat eredeti buvára *Lévi ben*
Gerson volt, francia nevén *Leó de Bagnol*, aki

1344-ben halt meg. Ez a mély bölcsész és híres
bibliamagyarázó „Isten harcai“ név alatt mai
napig olvasott bibliakommentárt írt. Ebben 136
fejezet csillagászatról szól. Ezeket VI. *Kelemen*
pápa latin nyelvre fordíttatta le. Lévi ben *Gerson*
ebben a munkában leír egy általa feltalált
csillagászati segédeszközt, melyet Mózes első
könyve 30. fejezetének 37. verse alapján „Jákob
botja“-nak nevezett el. Ez a Jákob botja egy
quadrans, amely a nap és csillagok felkelésének
meghatározására szolgál, — és amelyet *Regio-*
montanus vezetett be, miután *Gersonides*
latin fordítását olvasta. Használta *Behain*,
Kolumbus, *Vasco da Gama* s használatban ma-
radt egészen 1731-ig, midőn *Hadley* saját
quadransát vezette be. Egy másik quadrans fel-
találója után *Quadrans Judaicus*, azaz *Zsidó*
quadrans nevet viselt. Lévi ben *Gerson* a *Camera*
obscura („sötét kamara“) felfedezője is és így
neve a természettudományokban kiváló helyet
foglal el. *Bonet de Latis* VI. Sándor *Borgia*
pápa udvari orvosa szintén szerepel a csillagá-
szat történetében. Későbbiek is. *Sir William*
Herschel, a modern csillagasztrónómia felfede-
zője, *W. Mayerbeer*, a hold első kartográfusa,
a pozsonyi származású *M. Loewy*, egy messzilátó
felfedezője és a párisi csillagvizsgáló igazgatója.

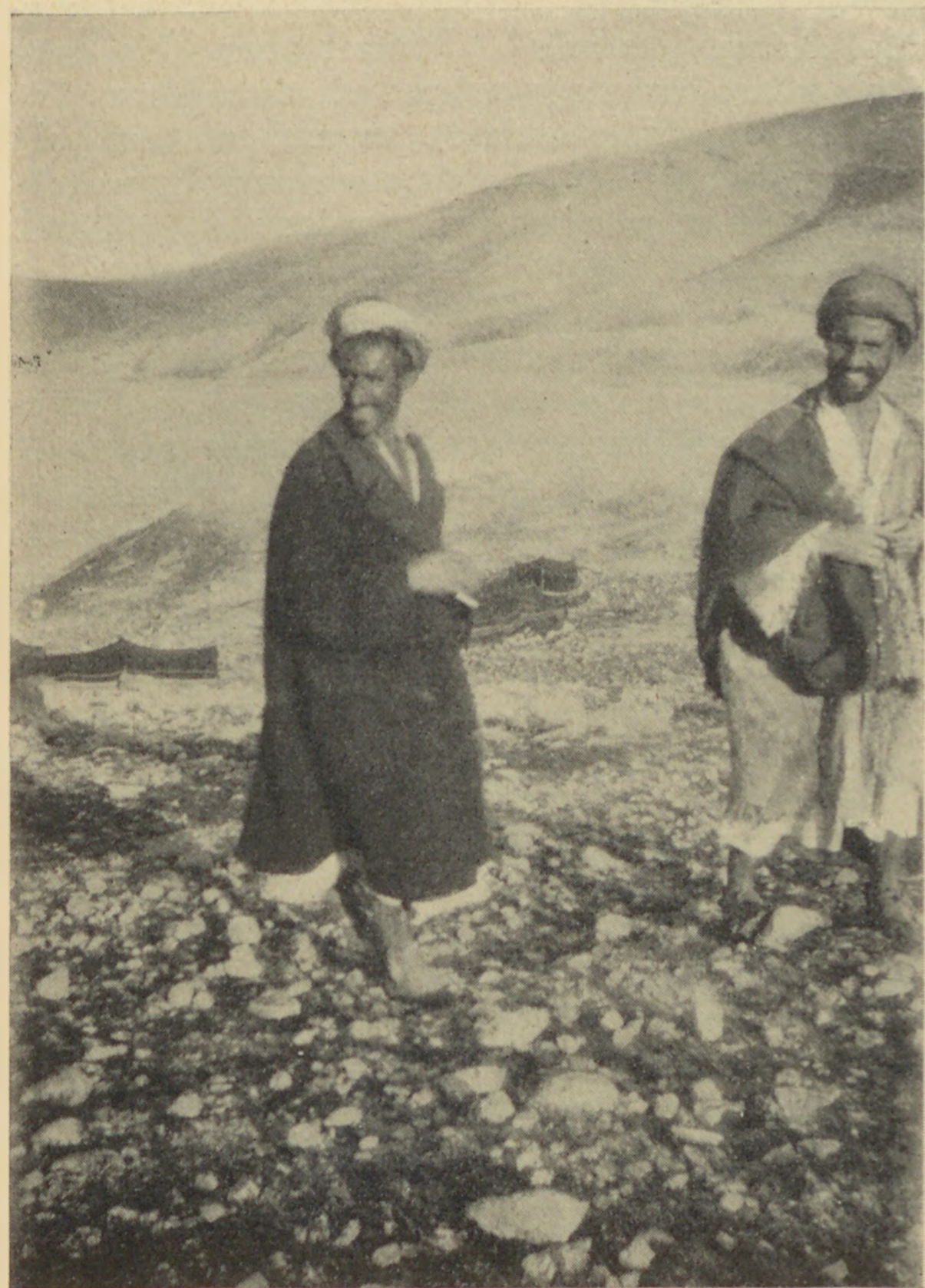
(Vége köv.)

DR. KURT MAYER (JERUZSÁLEM): BEDUIN TÁMADÁS A DSEBEL- MUNTARNÁL*



Négy órakor hajnalban elhagyom Jeruzsálemet. A régi városfal mentén vezet utam a Jerichói út felé. A hold még látszik az égen, de Kelet felől egy világos sáv hirnöke a hajnalodó napnak. Az uton tevekaraván vonul át széles, kényelmes léptekkel; mindegyik állat kétoldalt súlyos zsákokkal van terhelve. Nyakukban kék gyöngyökből lánc csüng alá — védekezésül a rossz szellemek ellen; nagy csengő himbálódzik a lánc végén. Most azonban, hogy a városba értek, kendőbe csavarták a csengőnyelveket, nehogy csengésük felverje a lakókat álmukból. Fent a teve lépéseinek taktu-

* Az érdekes kéziratot Maxa Nordau küldte be szerkesztőségünknek, megjegyezvén, hogy Dr. Mayer a jeruzsálemi héber egyetem asszisztense a beduinok kes kutatója. Maxa Nordaunak mostani harmadik szentföldi útján készült képeire legközelebb visszatérünk.



Kisérőim a Dsebel-Muntar felé

(Photo dr. Kurt Mayer Jeruzsálem)

Meine Begleiter



Beduin sejk

sában ringatja magát a puszta egy napégette fia, és énekli különös dalait. Én ismerem a dalt, egy háborus hősükről szól; himnusz egy nagy sejkjükről. A szöveg valahogy így hangzik: „Add el tevédet és végy karabélyt; cseréld el egy lóért a sátrad; hagyd el asszonyod s ragadd meg a bárdot és jer velünk a harcba. A nagy sejk a mi vezérünk s tekintetétől reszket az ellen.”

Elhálnak az ének vontatott melódiái. A Herodes-kapunál kecskenyáj tanyázik, mellette fekszenek a pásztorok. Ezek a puszta földön alusznak, csupán a széles, csikozott „abájá”-ba, beduinköpenybe burkolva. Ez durva gyapjúból készült és nappal a naptól óvja őket, éjjel pedig a hideg ellen védi. Az út most Kidron völgyön, a sírkötenger mellett vezet át, ahol több mint hetven generáció fekszik eltemetve. Aztán az Olajfák hegyére visz, a Siloah falu fölé. Innen még egy búcsúpillantást vetek Jeruzsálemre. A szemben levő magaslaton van a Templom tér az Omár-mecsettel, amelynek kupolája különös ólomszürkén hat a szürkületben. Mögötte terül el az óváros rengeteg tornyával és kupolájával, bekeretezve a rézkoronázta városfallal. Tovább visz az út. Az ég már kezd Keleten minden színben izzani és amint El Azirije, a pusztaszéli



Beduinok kővályukkal

Schabsteine der Beduinen

(Photo Dr. Kurt Mayer Jeruzsálem)

városon keresztül vándorlok, teljes hatalmával bontakozik ki a Nap. Egy ember barátságosan köszönt kunyhója mellől. Én viszonzom: „Sabach bil naer!” (Legyen derült reggeled.) Utamról kérdez és én megjelölöm az irányt a Holt-tenger felé: „A Dsebel Muntarhoz!” Ekkor sietve lebeszél és beduinsátrakra mutat a messzi horizonton, melyek tisztán kivehetők távcsöveimmel. „Hisz azok ott vadak, az Abu-Nuser-beduinok, ki fognak fosztani, ha ugyan agyon nem ütnek”. Nevetek rajta. Hányszor vándoroltam már a pusztában és a beduinoknál mindig barátságos szavakat találtam és gyermekes csodálkozást, hogy egy magányos európai bemerészkedik birodalmukba.

Nemsokára messze elmarad mögöttem az utolsó emberlakta vidék; egy délkeletre vezető ösvényt követek, a víz-lukak mellett, melyek körül kővályuk hevernek. Ezek fáradságos munkával kivájt tömbök, amikből kecskenyájukat itatják a beduinok. A „vízlukat” órisái kőlap fedi, amit csak többedmagukkal képesek felemelni. Így olvassuk ezt már Jákob ősünk történetében. A bőrvedret hosszú kötéllel merítik le a ciszternába, ebből a kővályukba öntik a vizet. Ezekhez tolakszik a lihegő nyáj, hogy megkapja a pusztában legfontosabb életszükségletét. Minden beduintörzsnek megvannak a maga területén a vízlyukai, amikbe esős időben felgyülemlik a víz és mik néha vaslemezzel vannak elzárva, nehéz, régimódi zárral. A törzs addig marad nyájaival egy-egy ilyen ciszterna közelében, amíg annak vízkészlete ki nem merült; aztán sátraival és nyájaival a legközelebbi vízlyukhoz költözik.

Órákig tartó mars után a széttagozott

Dsebel-Muntar lábához értem. Ez az északnyugat legmagasabb elülső hegye, a Holt-tengernél. Hirtelen egy eddig láthatatlan barlangnyílás mered fel keményen az uton, amelyben 10—12 beduin és egy pár nő guggol. El akarok haladni mellettük egy barátságos köszönéssel, mikor mintegy kommandóra visszacsapják széles köpenyszárnyaikat, pisztolyaikat és töreiket mutatják és energikus „Állj”-t parancsolnak rám. Egy ilyen nyomatékos felszólításnak engedelmeskednem kellett. Mikor aztán az asszonyokat elküldték, már mindenre el voltam készülve. A cseh fiatalemberre kellett gondolnom, akit feleségével együtt meggyilkoltak a beduinok; a német diákra, akinek hulláját a hiénabarlangban találták meg és nem tudták, hogy szomjan halt-e, vagy pedig a beduinok ölték meg?

Nem maradt sok időm a gondolkozásra. Már is rámkialtott a középső öreg, valószínűleg a sejkjük: „Add ide a távcsövet!”; ezt elég könnyelműen a nyakamba akasztva hordtam. Kényszeredett mosollyal nyujtottam át neki, udvariasan: „Kérem, tessék”. Mialatt szép Zeiss-sem kézről-kézre járt, hogy aztán újra a sejkhez vándoroljon, a vidék szokása szerint magam alá huzott lábakkal leültem és majdnem úgy éreztem magam, mint egy néző egy érdekes játéknál. Előhúztam egy doboz cigarettát a zsebemből és mint azt a beduinoktól sokszor láttam, mind egyiknek a lába elé dobtam egyet. Míg ők tűzkövekkel rágyújtottak, helyzetem máris lényegesen kedvezőbbnek tetszett. Most már csak az a gondolat volt kellemetlen, hogy valószínűleg cipőimet is elveszik, már pedig akkor hogy tegyem meg a legalább hatórás utat Jeruzsálembe mezitláb a köveken és tövisen gázolva? Most az órámot kérte az öreg. Ezt azonban már nem akartam minden további nélkül odaadni. Ezért kifejező kézmozdulattal az égre mutattam. „Ott a Nap, az én órám!” És megerősítésül rögtön hozzáfűztem: „Még 7 óra van naplementéig!” Ez a magyarázat kielégítőnek látszott. Most meg egy pár „honnan-hová” kérdés következett; ezalatt elmeséltem, hogy sétálni voltam, „sum il hau”, a levegőt beszívni és élvezni a Dsebel Muntar magaslatáról nyíló csodás kilátást a Holt-tengerre. Erre rögtön a következő felszólítást kaptam: „Add ide a hátizsákokodat!” Körülményesen felállok, a sejk kezeibe helyezem és még segítek is neki a kinyitásnál. Először is két termosz-üveg kerül napfényre; aztán szép alumínium tura-gyógyszertáram, számtalan doboz és skatulyával, amit valaha müncheni barátaim-

tól kaptam és ami most összes kirándulásaimon elkísér. „Mi ez?” kérdi az öreg. „Ez orvosság”, hangzik feleletem. A sejk megkérdi, orvos vagyok-e? Észembe jut, hogy náluk a „hakim”, az orvos, szent és sérthetetlen és így egyszerűen orvosnak adtam ki magamat. Hitetlen mosoly játszik a beduinok ajkán, mintha átláttak volna cselemen és a sejk kijelenti, hogy fejfájásban szenved. Megfogom a pulzusát, homlokát végigsimogatom, kérésemre megmutatja a nyelvét és aztán élénk részvétnyilvánítással kinyitom az egészen kezessé vált rablónak az utigyógyszertáramat. A sok doboz és skatulya közül válogatás nélkül kivesszek egyet. „Baldrian, Collaps és görcsök ellen” áll rajta. Egyet a szájába dugok, hisz egyáltalán nem árthat neki és fejfájása is biztos csak tettetés. Először elfintorítja arcát, keserű ízt érezhet; holnapra teljesen egészséges lesz, mondom neki és hozzáfűzöm, hogy kívánom, hogy háza betegségtől és rossz szellemektől megóva maradjon.

Mintha kicserélték volna a sejket és vele együtt embereit is. „Látom, hogy igazán orvos vagy”, mondja és piszkos zsebéből pár száraz datolyát huz elő, amiket meg kell ennem. „Igen, de mit csinálsz te itt?” — kérdi újra. Most már tovább játszom a szerepemet és azt mondom, hogy füveket és más növényeket gyűjtök gyógyszeremhez. Egyben felhasználok a kedvező alkalmat, hogy újra felvegyem a hátizsákomat és előhuzok az oldaltáskából egy térképet és azt mondom neki, hogy itt az összes számomra fontos helyek fel vannak jegyezve. Aztán pár környékbeli „vadi”-nak és vízlyuknak nevét olvasom le és kezemmel mutatom hozzá az irányt. Elégedetten bólogat az öreg tudásomra. Amint aztán hátizsákomat le akarom csukni, átnyújtja termosz-üvegeimet és egyszerre távcsövemet is a kezemben érzem. „De hogy járhatsz itt egyedül?”, mondja a sejk, „hiszen mindenütt vannak rablók!” „Jelenlétük kizárása nélkül”, gondolom magamban és uralkodni igyekszem magamon, hogy hangosan ne nevessek. Aztán elmondom neki, hogy mindenütt gyalog jártam és senki nekem rosszat nem tett. De ő nem enged: „Veszélyes, mondja, itt egyedül járni, elküldök veled az embereim közül, ha fel akarsz menni a hegyre.” Én elutasítom a kifogással, hogy nincs nálam pénz, amiből a kísérőket kifizessem. De ekkor őszintén megsértődik: „Én, Id sejk, az Abu-Muser-beduinok feje, csak nem fogadok el pénzt egy orvostól!” Elismerésem jeléül szivemre tett kézzel köszönök feléje.



A Dsebel-Muntar a Holttenger partján

Der Dsebel-Muntar

Félóra elteltével sátrában ültem és titokban lekaptam őt és egypár társát, mialatt künn morszárban törték a vendég tiszteletére a kávé. Miután az édesítetlen italt lenyeltem és a köszönés számtalan formáját váltottam Id Abu Muser sejkkal, három szálás kíséreléssel nekiindultam a magaslatnak! Onnét élveztem a remek kilátást a Holt-tengerre, mely széles zöld felületével terült el előttem és Moab messzi hegyeire, amelyek vörösen ragyogtak a napfényben. Nem időzhettem azonban sokáig, ha még a sötétség beállta előtt akartam elérni Jeruzsálemet. Nehéz volt kísérelőimet még a hegy lábánál elbúcsúztatni.

Annyira aggódtak jólétemért, hogy legszívesebben a városig kísérték volna és még sokáig hallottam magam mögött kiáltásaikat: „Ma' i salami!!” „Vonulj békével!”



Beduingyerekek nádfuvalákkal

Beduinkinder mit Rohrflöten

(Photo Dr. Kurt Mayer Jeruzsálem)

Somlyó Zoltán: Zsidó költőkhöz

Poéták, akik ékes magyar szóval
daloljátok: mi van ma a zsidóval —

testvéreim, e verset néktek írom,
örök igékkel, mulandó papiron!

A szó, amit tollatokkal leirtok,
nem csak tiétek: szentelt, közös birtok!

Van súlya, van értelme és zenéje,
ha lelketeket adtátok beléje!

De vannak szók: üresen csengve bongók;
szürkén zümmögnek, mint a lusta dongók.

Ezekkel játszanotok nem szabad,
mert hangtalanok az ilyen szavak!

Légyen teli a szó, miként a serleg,
mit ó-borral a győzelem emel meg!

És bátor légyen és mindig igaz!
A rossznak ostor, a jónak vigasz! ...

Mert szót, amelynek igazsága nincsen,
a szív be nem vesz s meg nem hallgat Isten...



Egy augsburgi „Szelichoth“ (1536) a kölni „Pressa“-kiállításon
(A frankfurti Stadtbibliothek tulajdona)

BÁN MARGIT: MEZUZE



Meglátogattam Mari nénit az unokahugánál, ahol évek óta lakik már. Kis udvari szobácskája van, saját meghitt régi butorai-
val berendezve. Ismerős minden nagyapámék házából, a butorok is, meg a fal ódon diszei a régi, családi fotográfiák; nyársat-nyelt, hosszúruhás, darázsderekű s oly furcsán kevélykedő asszonyok és értelmes szemű, feketeszakállas férfiak, mellényükön vastag arany óralánccal.

A régi népek itt feledett társa jó öreg rancosképű Mari nénim. Egy darab természetes jószág, egyszerűség, régi módi, tradíciós gondolkodás.

Megelégedett, nyugodt arcán nem látszik az átélt gondok, szenvedések nyomán semmiféle disszonancia. Barázdái csak az idő mulásának szekérnyomai. Öröm és bánat, oly régen voltak. Az élet szép mozgalmassága eltűnt. Ma már semmi se történik Mari nénivel, aki ott él kis szobácskája négy fala közt, olvasgatva, diskurálva télen, nyáron pedig kertjében, a virágágyak közti padon elüldögélve.

Azaz talán egészen eseménytelennek még az ő élete sem mondható. Olyan relativ, hogy mit tart valaki a maga életében jelentősnek és unalmas lapályon a dombocska is hegynek látszik. Mari néni lelkében — mint az öreg emberekében rendesen — a mult él színes és ragyogó képekben. A szülői ház meghittsége, a szigorú apa, bölcs zsidó pater familias s a jó és áldozatkész anya, ki vele, felnőtt lányával megosztotta súlyos gondjait. Saját édes otthona, melyet csak két évig szépített meg a férj szerelme s amelyből nem sarjadt a jövő virága, ifjúkor öröme, öregkor támasza: gyermek.

Betegség, kenyérgond, munka — agyonfáradásig sok baj, kevés öröm — ilyen volt Mari néni élete, de az optimista lélek a rosszat felejtí, a jóért pedig örökké hálás sorsának, Istenének.

Az ő szép multját színes selyem- és aranyszálakkal szöví át a vallásosság. Ragyogó emlékek szálai kötik régmult ünnepestékhez, meghitt kapcsolatok a zsidó élet minden vonatkozásához.

De hiába! Nincsen gyermeke, aki folytatná az ősi szokásokat s akinek meleg zsidó otthonában öreg napjaira lelki otthonra is találna.

Csak ez az egy unokahuga van, akinél lakik, akit segít szerény kis tökéjével az élet gondjaiban s aki — családotól már régen kikeresz-
telkedett.

Ez a nénikém nagy bánata s itt van elültetve a lelki konfliktusok magva. Szereti is, nem is ezeket a kitért rokonokat. Vergődik a szíve a természetes rokoni érzés és a megsértett zsidó büszkeség között.



A kölni „Pressa“-kiállítás zsidó pavillonjának egyik fala. Baloldalt a magyar zsidó sajtó. (Photo Werner Mantz Köln) Jobboldalon szerb zsidó sajtó
Főnt középen Samson Rafael Hirsch arcképe

— Minek kellett ez nekik? — kérdi önmagától sokszor keserűen. — Most külön emberek?

Másrészt természetes szelidsége nem akar semmiféle összeütközést. Janka jó asszony különben, szives hozzá, ellátja minden szükségessel. Mari néni pedig hálás minden figyelemért. Csak az fáj neki, ha észreveszi, hogy a család titkolja, szégyelli és szomszédok, ismerősök előtt leleplezni igyekszik Mari néni zsidó voltát.

Milyen aggodalmasan befüggönyzik péntek este az ő szobája ablakát, hogy ki ne világítson az udvarba a két szál szombati gyertya fénye!

Hogy leplezik kínos, hangos beszéddel egy-egy véletlen zsidós kiszólását a cseléd előtt.

Hiába, ezek az ellentétek vannak, ha mindkét fél leleplezni igyekszik is — önérdékből, vagy a másik fél iránt való gyengédségből. Elég gyakran töpreng ezeken az apróbb-nagyobb sérelmeken, fájó pontokon Mari néni, de legjobban akkor bántja ez a felemás környezet, ha nagy ünnep közeleg s feléje világít a multból, saját multjából a magától értetődő módon, tradi-

ciósan megtartott ünnep minden meghitt szépsége.

Máskor meg álmaiban kísértenek azok a gondolatok, melyeket nappal elhesseget (ime Freud professzor elmélete Mari néni álmaiban!)

Egy álommal kezdődött az az eset is, amelyet el akarok mondani.

— Kérni akarlak valamire — mondta nekem egyszer, mikor meglátogattam. Nagy zavarban volt, tépelődni látszott: tegye-e, ne tegye, amit magában már elhatározott?

— Légy szives, hozzál nekem amikor legközelebb eljössz, egy mezuzet az ajtómra. Mával álmodtam az éjjel. Felemelte a kezét és megfenyegetett az ujjával. Az ajtómra mutatott és kérdezte: — Miért nincs mezuze az ajtón? Már te is mesumed lettél?

Elhallgattam aggályaimat, hogy mit szól majd ez újabb merénylethez a család és legközelebb hoztam is egy vadonat új mezuzet, amit nagy örömmel mindjárt helyére is szegeztet nénikém.

Legközelebbi látogatásomkor mindjárt feltűnt nekem az üres ajtófélfá! Mari néni látta

megütközésemet és szomorúan, lemondóan le-
gyintett:

— Tudhattam volna! Már másnap reggel a
földön volt. Este hallottam valami kaparászt
az ajtómon. Hát ez volt. A fiú vette le. Aznap
barátait várta, mentsen az ég, hogy azok gyanut
fogjanak!

Egyszer aztán ismét és végleg visszakerült
a mezuzé Mari néni ajtajára s ennek okozója
Náni volt, a tót cselédlány.

Mari néni egyszer beteg volt. Köhögött,
asztmás volt, sokszor szinte fuldokolt és öreg
emberek hirtelen jött pesszimizmusával már-
már szinte a legvégsőkre készült.

Nyögött, jajgatott szegény, ágyában fekve s
este, mikor a többiek kifáradva magára hagyták,
csak Náni, a parasztlány volt mellette.

Derék, együgyű jó lány volt a Náni. Egy
ilyen keserves, hosszú roham végén csak meg-
kérdi nénémet:

— Hiszi-e a nagysága Istent?

— Hogyne hinném! — nyögi Mari néni.

— Mér nincs akkor legalább egy kereszt a
szobájába, hogy ha rájön a nehéz szenvedés,
hozzá foházkodna?

— Mert én zsidó vagyok — sóhajtja Mari
néni.

— Zsidónak tetszik lenni? — álmélkodik
Náni és elhallgat. Valamit nem ért. Sehogyz se
fér a fejibe, hogy ha Mari néni zsidó, a többiek
meg katolikusok, hogy lehetnek mégis rokonok?
De megkérdezni nem meri.

Egy újabb köhögési roham után ismét töp-
reng a jó lélek. Nagyon szeretne ezen a jó asz-
szonyon segíteni. Bár tudja már, hogy zsidó,
nem felejt el hozzá való sok szivességét, barát-
ságos modorát.

— Zsidóknak hitükbe nincs semmi, ami
megvédje a házat?

Mari néni gondolkodik... Mit feleljen az
együgyű jó léleknek?

— De van egy kis doboz, benne imádság és
az Isten neve — ezt zsidó házaknál az ajtófél-
fára szegezik.

— Van olyan a nagyságának?

— Van, fiam, ott a fiókban.

Náni nézi, forgatja, nem sokat ért belőle,
de mégis megnyugtató és emberséges a hangja:

— Majd kiszögezem én — ne féljen a
nagysága, — mindjárt jobban lesz tőle!

Igy a jó lélek! Cselekedett, amint mondotta.
És az uraságnak is elmondta, hogy segített Mari
nénin.

— Jó asszony az bizony! Majd megsegíti
most már a zsidók Istene!

És Mari néni felgyógyult, ha nem is éppen
a mezuzától.

Náni pedig valahányszor bejött a szobájába,
tisztelettel nézett a fényes dobozkára, amely a
segítő imádságot rejti magában.

DR. GROSZMANN ZSIGMOND:

A SZÁZÉVES

PESTI KULTUSZISTENTISZTELET

Mendelssohn Mózes korszakalkotó munkálkodása
nyomában megindult a XVII. században az európai zsi-
dóság megújodása. A németországi *Jacobsohn Izrael*
volt az első, ki azon fáradozott, hogy istentiszteletünket
korszerűvé tegye. A braunschweigi Seesen városkában
1810-ben saját költségén zsidó iskolát alapított és
ennek zsinagógájában megreformált istentiszteletet
honosított meg, melynek tartozékai voltak: áhitatos
csend, méltó rend, az ősi héber imák fentartása mel-
lett honi nyelvű imák, korszerű prédikációk, egyházi
öltözék és orgona.

Mai szemmel nézve, midőn *Jacobsohn* intézke-
déseinek javarésze sok, még konzervatív templomban
is már polgárjogot nyert, csak természetesnek tart-
juk azokat. Abban az időben azonban merész újítás-
számba ment, annál is inkább, mert voltak balútra
tévedt követői.

A *Jacobsohn* által megindított istentiszteleti tö-
rekvéseknek helyes útra terelője *Mannheimer Izsák*
Nőé, bécsi hitszónok volt, ki kerülte a merész újítá-
sokat és kinek mérsékelt intézkedéseivel, melyeket a
bécsi hitközségnek 1826-ban felavatott templomában
honosított meg, sikerült a megtisztított istentisztelet
közkedvelté tenni. Az osztrák fővárosba felránduló
gazdagabb és műveltebb pesti zsidó kereskedők is
nagy áhitattal és lelki épüléssel vettek részt a *Mann-*
heimer-féle istentiszteletekben és elhatározták, hogy
azokat Pesten is meghonosítják.

A XVIII-ik század közepén *Pesten* letelepedett
zsidók eleinte magánlakásokban, majd bérelt helyisé-
gekben végezték istentiszteletüket. 1796-ban rendezték
be, a még ma is fennálló *Orczy-féle* házban első tága-
sabb zsinagógájukat, melyet 1820-ban, majd 10 év
mulva újból kibővítettek. A hitközségi zsinagóga mel-
lett több magánimaház is volt Pesten, köztük a
„*Cheszed Neurim*“-egylet által a királyutcai „*fehér*
lúd“-házban fentartott imaház. A bécsi példán fel-
buzdult pesti zsidók nagyon jól tudták, hogy a hit-
község zsinagógájába nem plántálhatják át a *Mann-*
heimer-féle istentiszteletet, ezért 1828-ban, éppen száz
évvél ezelőtt, a „*Cheszed Neurim*“-egylet templomá-
ban honosították azt meg. Ezen „*Chorschul*“-nek,
vagy „*Culturtempel*“-nek nevezett imaházban, mely az
egykori monarchiában a bécsi után a második volt
időrendben s megelőzte a prágai és a többi nagy hit-
községeket, *Bach József* hitszónok és *Denhof Károly*
Ede kántor épületes istentiszteleteket tartottak, me-
lyek mindnagyobb látogatottságnak örvendtek, úgy-
annyira, hogy az egylet temploma csakhamar kicsiny-
nek bizonyult. Midőn pedig a hitközségi előljáróság
a magánimaházakat, mind gyakoribb botrányok miatt,
1830-ban bezáratta, a „*Cheszed Neurim*“-egylet kultur-
missziót teljesítő és a hívek nagy rétege által szorgal-
masan látogatott templomát saját kezelésébe vette át.
Számára az *Orczy-házban*, a főzsinagóga mellett,
azzal majdnem egyenlő nagyságú külön kétemeletes
helyiséget rendezett be. Itt folyt azután három évtize-
den át a pesti hitközség „*kultuszistentisztelete*“, egész
a *dohányutcai* főtemplomnak 1859-ben történt meg-
nyitásáig. Így nőtt ki a száz év előtti kicsiny keretek-
ből a pesti *dohányutcai* templomnak ma világhíres
kultuszistentisztelete.



Flora Jähringer: Lakodalmi friz a kölni „Pressa“-kiállítás zsidó pavillonjában

DR. KARL SCHWARZ (BERLIN): A „PRESSA“ VILÁGKIÁLLÍTÁS ZSIDÓ KÜLÖNOSZTÁLYA

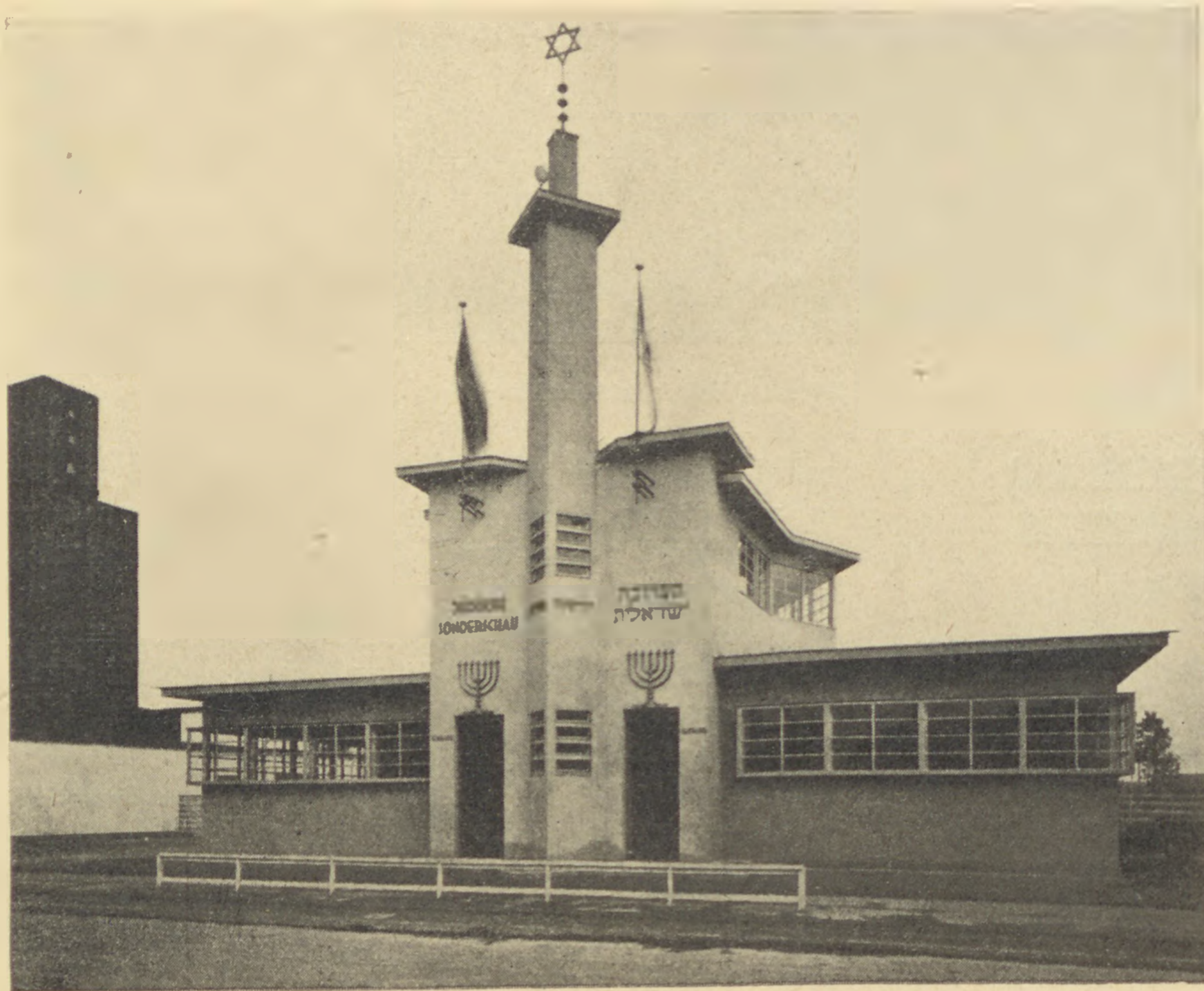
Grاندیوزus ideát valósítottak meg Kölnben, ebben a német városban, amely főpolgármesterének, Adenauernek mozgó ereje folytán leggyorsabban fejlődik. Óriási kiállítás keretében, melynek céljaira egész új épület-tömbök keletkeztek a Rajna jobbpartján, megkísérelték, hogy „a gondolatnak szóban vagy képen kifejezett vagy sokszorosított világát“ bemutassák. A „Pressa“ célul tűzte ki, hogy nagyszabású kulturkiállítás formájában szemünk elé hozza az írás és hirszolgálat együttes birodalmát, őskézdeteitől egészen a modern élet messze szétágazó formáig, szellemi, gazdasági és technikai vonatkozásokban. A 45 ország mellett, melyek külön osztályokban vannak képviselve a kiállításon, a különböző vallások is felállítottak egyes épületeket és bemutatják azokban eszméik fejlődését szóban és képen. A

zsidóság is résztvesz a kiállításon egy szépen felépített pavillonnal és áttekintést nyújt az egész zsidó irodalomról és az egész földgömbön elterjedt zsidó sajtóról.

Messze csillogó Dávid-csillag koronázza az épület karcsú tornyát, a bejáratok fölött pedig a menorah szolgál díszül német, héber és jiddis feliratok mellett. A kapun belépve a hatszögű díszterembe jut az ember, amelynek közepében, mint az egész zsidó kiállítás szimboluma, egy régi wormsi tóratekercs áll. A maga monumentális nagyságában és egyszerűségében, mintha a zsidó írás kiindulási pontjára utalna. Vele szemközt Lesser Ury festménye „Mózes látja az ígéret földjét“, a zsidó vágyódást szimbolizálja. Nebo hegyéről nézi Izrael felszabadítója a szent földet, amelyet a valóságban el nem érhet. Vizionárius erővel ragad meg a kép, amely semmit sem mutat a távoli tájból, de annál többet sejtet magának Mózesnek a látomás súlya alatt meggörnyedő hatalmas alakja. (Lásd melléklet.) Köröskörül a vitrinekben írásminták, különböző nyelvű bibliapéldányok, Talmud és imakönyvek. Különösen értékesek a breslauer szeminárium inkunabulumai, egy XII-ik századbeli Misna-



Az északafrikai zsidó sajtó a kölni „Pressa“-kiállításon. A lapok nyelve túlnyomórészt francia és zsidó spanyol



A kölni „Pressa“-világkiállítás zsidó pavillonja. Robert Stern kölni műépítész terve

kézirat, egy prágai machzor 1533-ból, egy augsburgi Szelichoth kötet 1536-ból. A falon híres zsidó emberek képei, fölöttük régi pénzekről vett zsidó írásművészet legrégebb emlékei, a Siloah felirat és más táblák régi írásjegyekkel. Az olvasóterembe vezető hármasszobát a következő felirat díszíti mint mottó: „Nem erővel és nem hatalommal, hanem szellememmel.“

A díszteremmel határos olvasóteremben ki vannak állítva az összes most megjelenő hírlapok és folyóiratok. A falakon régi tórafüggönyök lógnak, amelyek közül Bajorország legrégebb zsidó hitközségének, a schwabeni Krumbachnak gazdagon hímzett monumentális függönye emelkedik ki leginkább.

A díszteremből sugárszerűen indulnak ki termek, amelyek a zsidó sajtót más irodalmi termékekkel kapcsolatban mutatják be. Itt találjuk elsősorban a különböző nyelveken megjelenő ujságokat, kezdve a XVI-ik századbeli röpiratokkal és egyes lapokkal, egészen a modern hírlapig, melyek közül a legrégebb a német „Dyrenfürther Zeitung“ 1772-ből és a holland „Gazeta de Amsterdam“ 1674-ből. Az európai folyóiratok falán képviselve vannak az összes nyelvek, legnagyobb részben a német, de aztán a francia, angol és a román nyelvek egész köre is. Természetes, hogy nem hiányzik a magyar nyelven megjelenő zsidó sajtó sem, amelyeknek anyagát a vezetőség felkérésére a *Mult és Jövő* állította össze. Külön méltó helyet foglalnak el a héber nyelvű ujságok és egy külön fülkében az egész cionista világsajtó. A bejáratnál Herzl

mellszobrának eredetije, a szemben levő falon pedig a cionizmus vezető egyéniségeinek képei. A vitrinekben a cionista kongresszusok protokolljai, a kongresszusi tudósítások és ujságok, a cionista vezetők eredeti levelei és végül a Keren Kajemeth és Keren Hajeszod összes propagandairatai. Áttekinthető diagramok nyújtanak magyarázatot ezen alapok működéséről és képek teszik szemléltetővé a feltámadó ország életét.

A mellékteremben egy obeliszk hirdeti, hogy 17 országban 297 zsidó ujság jelenik meg, ezek közül 44 jiddis nyelvű napilap. Hogy milyen nagy a jiddis sajtó hatalma, arról fogalmat alkothatunk magunknak, ha meggondoljuk, hogy egyedül Amerikában

11 jiddis napilap jelenik meg, több mint 4½ milliárd példányban. A falon, országok szerint rendezve, maguk a lapok, azután egy hatalmas térkép, mely az elosztásukat mutatja az egész földgömbön.

A díszteremtől balra folytatódik a történelmi fejlődés bemutatása, Hollandiában, Franciaországban és Angliában. Fontos ediktumok, okiratok, röpiratok szemléltetik a zsidóság történetét ezekben az országokban. A zsidók angliai letelepedéséről, a németországi emancipációról, a franciaországi synhedrionról fontos okmányok szólnak. Következnek a különosztályok, amelyek az egyes szervezetek (alapítványok és szövetségek) működését szemléltetik, így pl. a németországi nagypáholyét, a keleti bizottságét, a német zsidó állampolgárok központi szövetségét, a Philo kiadóvállalatét és a Soncino társulatét, a zsidó táviratügynökséget, a Hamburger Familienblattét stb. Az emelet grafikai művészetnek és modern zsidó könyvnyomtatásnak van szentelve. Kiválasztott példákkal nyújt áttekintést a ma élő művészeink alkotásairól és a szép zsidó könyv ujjáéledéséről. It is méltó hely jut a *Mult és Jövő*-nek, amelynek évfolyamai a zsidó grafikai és képzőművészetnek valósággal kimeríthetetlen kincsbányái.

A zsidóság szellemi erejének hatalmas képe bontakozik ki előttünk a zsidó külön osztályban. Csodálatos az emlékek eme sokasága, különböző országokból és korokból. A zsidóság bebizonyítja életerejét és jelentőségét a „gondo-

latnak szóban vagy képből kifejezett sokszorosított világában", a Tórától kezdve egészen a világot körülfogó napisajtóig, saját nyelvén és idegen nyelveken és mint fontos tényező jelenik meg a sok érdekes és nagyértékű kulturadokumentum közepette, amit a „Pressa” összegyűjtött és a nagyvilág számára kiállításra bocsájtott.

SÓFÁR-HUMOR

A SZABÓ ÉS A SÓFÁRFUVAS.

Hamburgban történt. Dr. Löwy, a hitközség elnöke megbízást kapott az előjáróságtól, hogy a cionista kongresszust a hitközség nevében üdvözölje. Az elnök leírta a szöveget és megmutatta a kongresszus megnyitása előtt Wolfsohn elnöknek.

— Szép, szép, de kissé langyos — mondotta Wolfsohn.

— Ne felejtse el — felelt dr. Löwy —, hogy én nem a magam, hanem a hitközség nevében beszélek, melynek tagjai túlnyomórészt nem cionisták, nem mondhatok tehát olyat, ami esetleg nem felelne meg az ő felfogásuknak.

Wolfsohn mosolygott. Aztán a körülötte ülőkhöz fordult:

— El fogok nektek mondani egy történetet: Prágában volt egy zsidógyűlölő rendőrfőnök, aki sok kel-

Irma Singer (Daganja-Alef)*:

Versek

Hogy megérte mégis szívem,
Mit élem tárt boldog álmom.
Mielőtt a nap elindul,
Ósi földem im bejárom.

Magot vetek el a rögbe,
Hogy kihajtszon áldott zölden
S völgyemet, hol éltem gördül,
Becézhetem: oh én földem!

S gyermekem, hogy tiszta szemmel
Ósi szókkal gagyog felém
S fűrtje selymén anyaföldem
Virágait hozza elém...

*

Hadd fejezzem így napom be,
Mielőtt az éj leszáll,
Vincellér-ruhám feltűrve,
Munkám szent szőlőhegyén.
Hálateli üdvözlésem
Szól a forró napkorongnak,
Amely így megáldott engem...
Izzó hegyektől kerítve,
Messze nyul a Jordán völgye.
Halkan ködpárák osonnak,
Közelhajló messzeségre
Bronzzáégett beduinok.
Halvány csillagvirágokhoz
Küldik fel vágydalukat.
Betelt munkám nyugovóján,
Kérges kezem hálatelten
Emelem az ég felé.
Megtaláltam utamat,
Munkám szentelt órájában.
Gyönyör árad szét szívemben,
Jó hozzám az ég, a csillag.
Föld rögéből véremerbe
Dús, szűz erő áradoz...
Szőlőhegyem csupa rügy...

Ford.: Patai Edith.



Régi tórafüggöny (Krumbach in Schwaben) a kölni „Pressa“-kiállításon.
Fönt a tóra, a papság, a királyság három koronája, alatta oltárkenyér, oltár, menóra,
szentélykancsó, kőtábla és frigyláda, oldalt a szentély két oszlopa levél és fűrtdísszel

* A „Das verschlossene Buch“ költőnője, aki elment a Szentföldre földet művelni. (L. Patai: A Feltámadó Szentföld.)



A nemzetközi Bne-Brith nagypáholy kiállítása a kölni „Pressa“ zsidó pavillonjában. Ausstellung der Grossloge für Deutschland U. O. B. B.

lehetlenséget okozott a zsidóknak. Csak egy embert fogadott a kegyeibe, egy szegény zsidó szabót, aki az uniformisai pontos karbantartásáról gondoskodott. Ez szabadon járhatott-kelhetett nála és a rendőrfőnök teljesítette minden kérését. Mikor ez köztudomású lett, kezdtek az emberek mindenünnen a szabóhoz fordulni; akinek valami ügye volt a hatóságnál, őt kereste fel és a szabó ment a rendőrfőnökhöz és kikönyörgött mindent, amit csak akart.

A szegény szabó persze csakhamar meggazdagodott és ekkor már a „koved“ is kellett neki. Mikor Elul napjai elérkeztek és a templomban megkezdtek a sófárfúvást, elfogta a szabót a vágy, hogy ő akarja majd a legközelebbi „Roshasonó“ ünnepén a sófárfúvó tisztségét betölteni, mégpedig a nagy és nevezetes Altneu-Schulban. Tudta azonban, hogy a község vezetői nem fognak ebbe beleegyezni, minthogy a roshasonói sófárfúvást mindig egy nagytekintélyű talmudtudós szokta végezni. Elment tehát a rendőrfőnökhöz és előterjesztette neki a kérését.

— Kegyelmes uram, mi zsidók, újévünk ünnepén

sófárba szoktunk fujni, szeretném, ha ezt én végezhethném most az Altneu-Schulban.

— Legyen meg akaratod szerint — felelt a rendőrfőnök.

Azonnal parancs ment erről a hitközség elnökéhez. A városban pedig nagy volt a felháborodás. Hát egy ilyen „am-haarec“ puhítsa meg sófárfúvásával az égi ítéletet és képviselje a közösséget a nagy ünnepen? Ez lehetetlenség. Felszaladtak a rendőrfőnökhöz, könyörögve kérték, vonja vissza teljesíthetetlen rendeletét.

— Megmondottam, hogy a szabó fujja a sófárt és nem változtatom meg szavamat — felelt a rendőrfőnök keményen.

Volt az előjárók között egy talpraesett ember, aki erre így szólt:

— Kegyelmes uram megígérte a szabónak, hogy ő fogja az idén a sófárt fujni, mi nem akarunk parancsának ellenszegülni, csak egy kis módosítást kérünk. Roshasonókor nem lehet a szabó a sófárfúvó, de alig egy héttel Roshasonó után van egy másik még nagyobb ünnepünk, a Jomkippur, amikor szintén sófárt fujnak, akkor akarjuk a parancsodat teljesíteni és megtiszteljük a sófárfúvással a szabót.

— Az már nekem teljesen mindegy — felelt a rendőrfőnök —, hát tegyétek úgy, ahogy mondjátok.

A szabó megtudta a dolgot és kétségbeesetten rohant fel a rendőrfőnökhöz:

— Kegyelmes uram, megígérte, hogy én fogok sófárt fujni a nagytemplomban.

— Ez meg is lesz — felelt a rendőrfőnök.

— De hiszen a templom előjárói azt állítják, hogy beleegyeztél, hogy ne én fujjam a sófárt Roshasonókor.

— Igen, de parancsom változatlanul fennáll, te fogsz sófárt fujni Jomkippurkor! Hát nem mindegy?

— Hogy mindegy-e? — kiált fel a szabó elkéseredetten — Roshasonókor száz hangot fujnak, míg Jomkippurkor csak egyetlen tekiát!

— Te balga — nevet a rendőrfőnök —, ha egyszer a sófár a kezében van, ki akadályozhat meg abban, hogy annyit fujjal, amennyit akarsz?

*

Wolfsohn példázatát mindenki megértette. Maga dr. Löwy is, aki aztán a kongresszus megnyitóján egészen a szívéből beszélt és üdvözlőbeszédében elmondott mindent, amit csak akart.

HADD FUJJON NEKED AZ IVÁN . . .

A bardicsovi cadikról Rabbi Lévi Jicchokról meséli a legenda:

Minden Ros-Hasonókor ő maga fujta a sófárt és a hangok oly édesen jöttek ki a szent hangszerből, hogy mindenki érezte, hogy a legkeményebb égi ítélet is lágyra fordult. Egyszer azonban hiába volt a cadik minden erőlködése, mintha a sátán ült volna bele a sófárba és nem engedné ki a hangokat. Rabbi Lévi Jicchok erre föltekintett az ég felé és dacosan felkiáltott:

„Világ Ura, ha nem akarod, hogy a Te gyermeked sófárt fujhasson, hadd fujjon Neked Iván, a muzsik . . .“ És letette a sófárt az asztalra.

Nagy megdöbbenés szállta meg a híveket. De mindenki tudta, hogy mire a cadik most újból kezébe veszi a sófárt, már minden hang ép oly lágyan, könnyen és édesen fog felszállni az Egek Urához, mint ezelőtt . . .

A SÓFAR ÉS A
TROMBITA.

A baseli kongresszuson az egyik ülést a cionista banknak szentelték. Egyszerre csak nagy és heves vita támadt a bank költségvetése körül. Mire Wolfsohn ismét egy mesével kezdte.

— Uraim, Elmondok egy történetet. Berlinben lakott egy lengyel zsidó, Lichtenstein. Valahogy megszállta a gonosz lélek és ellopott egy sófárt a templomból. Az előjáróság följelentette az esetet a rendőrségnél.

Másnap a bíró elé idézik a lengyel zsidót.

— Mit lopott? — kérdi a bíró.

— Egy sófárt — feleli együgyűen Lichtenstein.

— Mi az a sófár? — kérdi a bíró.

Lichtenstein hallgat. — Menj és magyarázd meg egy gojnak, hogy mi az a sófár — gondolja magában. A bíró haragra gerjed Lichtenstein hallgatása miatt.

— Akar-e felelni a kérdésre vagy nem?

Lichtenstein látja, hogy baj lesz és megszólal:

— A sófár, bíró uram, az egy „trombita“.

— Hát miért nem mondottad mindjárt? — kiált reá a bíró.

Mire Lichtenstein könyörgő hangon felel:

— Hát lehet-e mondani, bíró uram, hogy a sófár csakugyan „trombita“?

— Ti is — fejezte be Wolfsohn — bankszerű kritikákat mondtatok és bankszerű kérdéseket vetettetek fel, hát lehet-e mondani, hogy a mi bankunk valóban „bank“? Hát a mi részvényeseink valóban „részvényesek“?

A „Hatór“ jeruzsálemi héber hetilapból.

Kiss Arnold: Neila. Al taslichénu

És egyre jobban, egyre halkulóbban
Közeleg az este, árnyakathozón,
Eloltja lassan odakünn a nappalt,
A földet is álombaringatón.

Igy léssen alkony lassanként köröttünk,
Lehull szivünkről minden ifjú vágy,
Mint őszi estén hullanak a lombok,
Ha terhét rázza korhadó faág.

Tavaszból ősz lesz, s hervadt lesz a rózsza,
A fényből majdan mély sötét leszzen,
S amint az évek elsuhanak rajtunk:
Majd mi sem csüggünk úgy az életen.



A zsidó humor lapjai a kölni „Pressa“ világiállításán.

Mint hogyha gyertyát oltanának sorba
Szivünknek fényes, tágas termein,
Ugy léssen benne akkoron majd este,
Ha csalatkoztunk éltünk tervein.

Oh Isten! Isten! vétkeinkért sujtó!
Tekintsd ez órán könnyeink hevét,
Az érzelmeknek forró lángolását,
A földi harcok, sziveink sebét.

Itéltél sokszor — el ne hagyj hát minket,
Megvertél bajjal — immár mondd: elég!
Hadd jöjjön el a vigaszt hozó angyal,
Ha lelkünk harcban, csatatűzben ég.

Ha mint a pernye, hamvadott a vágyunk,
Ha mint az árnyék, tűnik életünk,
Ha lankadóban ifjúság és álom,
Ne hagy el akkor Istenünk:

Ha majdan csönd lesz, altató és enyhe,
És fűrtünk is majd ezüsttel lesz szöve,
A fénynek fogytán, ifjúságunk sirján,
Ne hagyj el minket sorvadó erőbe!

Ne hagyj el minket gondba és sötétbe,
Ne hagyj el minket tántorogva, félve,
Ne hagyj el minkeet Urunk! Órizőnk!
Ne hagyj el minket Istenünk! Erőnk!



*A Telavivban megjelenő „Haarec” héber napilap szerkesztősége. – Die Redaktion des „Haarec” Telaviv
Balról jobbra alsó sor: A. L. Ben-Jisaj (költő, tárcaíró), I. Karni (költő, publicista), dr. M. Glückson a Haarec főszerkesztője (középen),
A Litai (ujságíró, jogász), M. Ben-Eliezer (belletrista).
Állók sora balról: M. Katz, R. Muzri (arab szakíró), J. Rustsuk (közgazdasági író), M. Medsini (publicista).*

UJSÁGJUBILEUM A SZENTFÖLDÖN

E napokban „kis jubileumot” ünnepe’tek Erec-Jiszraelben: fennállása tizedik évfordulóját a „Haarec” (A Föld) című napilapnak, amely Tel-Avivban jelenki meg dr. Mose Glückson ismert kiváló író és publicista szerkesztésében. A „Haarec”-et tekintik ma a legnagyobb héber napilapnak, nemcsak a ma fennálló között, hanem a régieket is beleszámítva. Az eléje tornyosult anyagi és szellemi nehézséget leküzdve, sikerült a Haarecnek olyan szilárd alapot teremtenie, amely jövőjét, fejlődését minden tekintetben biztosítja. Mint a britt fővezérkar palesztinai osztályának kis hivatalos lapja indult meg 1918-ban Kairóban, a hódító hadsereg másik két hasonló orgánumával, az angollal és az arabbal együtt és csakhamar kifejlődött nagy európai hirlappá, a francia „Temps” formátumábn, a legmagasabb zsurnalisztikai igényeket is kielégítő színvonalon.

Palesztina ma a héber hirlapírás és irodalom centruma. Az aránylag csekély lakosság több mint ötven héber lapot és folyóiratot tart

fenn. Itt nem lehet még egy ujság fejlődésének dimenzióját szélességében mérni, hanem inkább magasságában. A Szentföld kétségtelenül az olvasók és előfizetők maximumát adja ujságainak, ha más kulturországokkal hasonlítjuk össze. Sőt többé-kevésbé multja és tradíciója van már itt minden egyes ujságnak és bizonyos olvasóközönsége, amelyre támaszkodhatik. Ahogy nő a bevándorlás, szaporodnak az olvasók. Még azok is, akik odahaza távol állottak a hébertől, itt kénytelenek minden hazai és külföldi információjukat a helyi héber lapokból meríteni, mert csakis ezeknek vannak sürgöny- és rádióösszeköttetések az egész világgal. (Arab napilap egyáltalán nincs, a néhány hetilap pedig igen alacsony színvonalú, legtöbbször néhány perlekedő effendi család szócsöve és főképp családi ügyeket pertraktálnak.) Az ország fejlődésének az utolsó tíz évben hű tükré a „Haarec” napilap, amely a Balfour-deklarációval egyidejűleg kezdett megjelenni és együtt indult a többi zsidó történeti eseményekkel, amelyek szintén most lettek tízévesek. A „Haarec” társadalmi és politikai értékével a világ egyik legelőkelőbb napilapjának

mondható. Irányában liberális, az „arany közép-út” ujságja, nem tuloz az életjelenségek értékelésében, mindenről mérsékelt temperamentummal mond ítéletet, minden hipokrizist és szenzációhajhászást kerülve. Nem egy párt vagy irány szócsöve, hanem az események megfontolt tárgyilagos mérlegelője.

A „Haarec”-nek igen nagy befolyása van a közvéleményre, kormányra és közönségre egyaránt, habár sokan nincsenek megelégedve a mérsékelttségével. Mindig figyelemmel vannak a véleményére és hallgatnak a szavára. A nagy angol napilapok, a „Times” stb., ha politikai és egyéb kérdésekben a palesztinai sajtót idézik, főképp a Haarec tartják szem előtt.

A külföldi lapok tudósítóinak — akik igen nagy számban vannak Palesztinában — elsősorban a „Haarec” a hírforrásuk, amely információ tekintetében a legmegbízhatóbb.

A „Haarec” fejlődését kétségtelenül mostani szerkesztőjének, dr. M. Glücksonnak köszönheti, aki rendkívül agilis egyéniség, nagy tehetségű író és szélesműveltségű férfiú és a legkiválóbb zsidó publicisták egyike. Rövid cikkeiben — „Al haperek”, — amelyeket napról-napra a lap élén ír, mint kitűnő orvos megállapítja az események diagnózisát és kifejti a napirenden álló kérdések legbelső lényegét.

A szerkesztőség munkatársai között vannak, akik már kiváló nevet szereztek a szépirodalomban, tudományban, költészetben. Mind-egyik hiven teljesíti kötelességét a reábizott rovatban és a temperamentumok különbözőségét ellensúlyozza és kiegyenlíti a főszerkesztő irányadó tónusa.

Ma saját háromemeletes háza van a Haarec-nek, amelyet szerkesztősége, adminisztrációja és nyomdája foglal le. A szedést a legmodernebb szedőgépeken végzik. Az ujságban résztvesznek a palesztinai írók legelső erői és körülötte több mint száz zsidó család találja megélhetését (írók, nyomdászok, ügynökök stb.)

Tíz esztendő nem nagy korszak rendes időkben. De az utolsó tíz év bizony teleírt lap a történelemben és különösen Palesztinában, ahol az élet napról-napra szövődik és megújodik. A Haarec pedig kétségtelenül egy részét jegyezte az utolsó tíz esztendő történetének és első jóbélje az egész zsidóság ünnepe.

Jeruzsálem, Elul 1.

MENACHEM.

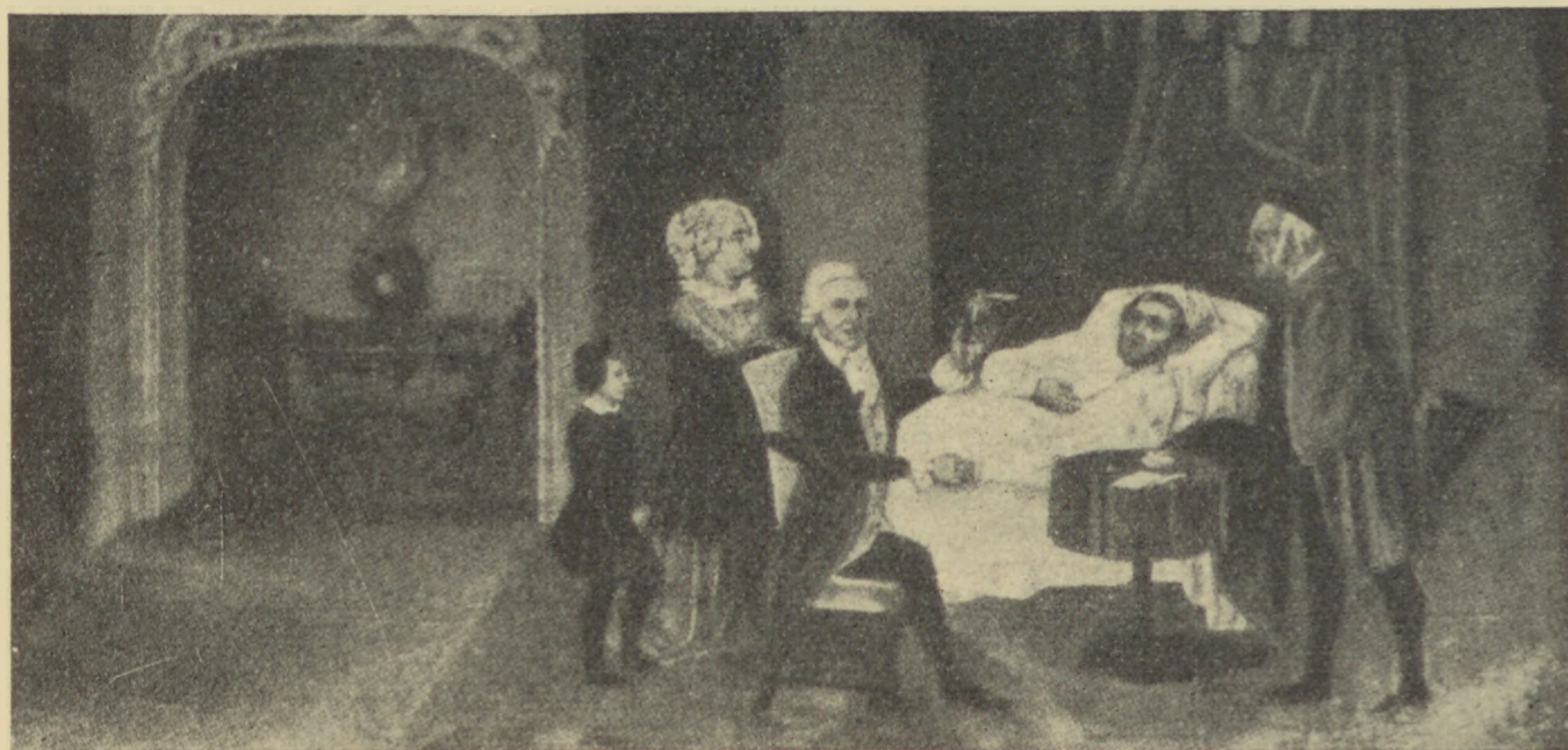
DR. DEUTSCH ERNŐ igazgató-főorvos: ZSIDÓ EGÉSZSÉGÜGYI PROBLÉMÁK

— Jegyzetek egy előadáshoz. —

A modern társadalmi egészségügy egyik legrégebbi forrásmunkája az 1786—1825 Mannheim és Tübingenben *Joh. Peter Frank* tollából megjelent „*System einer vollständigen medizinischen Polizey*” című mű. Ebben a szerző következőképpen nyilatkozik a zsidó egészségügyi törvényekről: „Oft habe ich die Genauigkeit der mosaischen Polizeigesetze, die gewiss alle in irgend-einem Staate je getroffenen öffentlichen Gesundheitsanstalten bei weitem übertreffen, bei mir überdacht und mit Bewunderung jene Zeiten mit den unserigen verglichen.” S ezen egészségügyi rendeleteknek, *Mózes* bölcs tanának tudja be a hírneves román királynő, *Carmen Sylva*, hogy: „die Juden sind das einzige Volk, das keinen Verfall erlebt. Sie bleiben fest und stark und einig, gesund und mächtig.”

Vallás, erkölcs és higiéné egybekapcsolása tették lehetségessé ez egyedülálló eredményt s az a tény, hogy sosem választották külön a lélek diätetikáját a testétől. Tagadhatatlan, hogy a XX. században is műveltek és műveletlenek egyaránt hódolnak a babonának és kuruzslásnak s csak másodsorban hallgatnak a tanult orvos intő szavára; a vallás- és erkölcsstan oktatását is inkább teszi magáévá az emberiség, mint az egészségügyet s ezen lélektani momentum tudatában az egészségügyet a mózesi törvény a vallás ügyévé teszi.

A Midrásban találjuk *Hillelre* vonatkozó következő mesét: „Hová sietsz, Mester?” — kérdék a tanítványok. „Egy vallásos törvénynek eleget tenni!” — felelte a Mester. S tovább kérdezték: „Mely törvényt?” „Fürdőbe megyek” — volt a válasz. „Vajjon a fürdés egy vallásos rendelet?” — faggatták tovább a fiatalok a



Beteglátogatás. (Fali festmény a prágai Chevra Kadisa tanácstermében)
Kranken-Besuch (Bikkur cholim) Wandbild aus dem Sitzungssaale der Chevra Kadischa zu Prag



Rituális zsidófürdő a speyeri domban

Judenbad im Dom zu Speyer

bölcset. „Természetesen, ha a színházak és circusokban elhelyezett császárszobrok tisztántartásért tisztelet és fizetség jár, magától értetődik, hogy én a testemet, mely Isten képmására teremtett, kötelességszerűen gondosan ápolom!”

Míg a középkorban Istennek kedves cselekedetet láttak a mosakodástól és fehérneműváltástól való tartózkodásban s 1903-ban Scheret tollából a „Lancet” című angol lapban jelent meg egy, az angol munkásokra vonatkozó statisztika, mely szerint száz egyén közül csupán kettő fürdött, addig zsargon nyelven hirdetik példabeszéd alakjában: „Reinkeit hit ub dus gesund”. (Tisztaság biztosítja az egészséget) s már a középkorban is a *legkisebb zsidó községnek elengedhetetlen kelléke volt a népfürdő.*

A modern, udvarias ember vendégét nyájasan helyfoglalásra szólítja fel, a hithű zsidó kézmosásra. A sokat és igazságtalanul támadott „Sulchan-Aruch” egy egész fejezetet szentel a WC-nek és az ebben való viselkedésnek.*

* Ez a tény érdekes szerepet játszott a kongresszus idejében, amihez a következő legenda fűződik. Egy máramarosszigeti ügyvéd lefordította a Sulchan-Aruchnak ezt a fejezetét magyarra és beküldötte báró Eötvös miniszternek, hogy ezzel bebizonyítsa, milyen neveléses mű az a Sulchan-Aruch, amelyhez az ortho-

A templomokban nem egyszer találunk a padokhoz erősített mosdótálakat, hogy a hívők, ha imádkozás közben véletlenül testükhöz érnek, megmosakodhassanak. Sőt étkezés közben is kötelező volt a mosdás, ha az együtt étkezők élénk véleménycsere közepette saját, vagy társuk testét megérintették. A fertőzés elleni küzdelem keretébe tartozik a temetés utáni kézmosás, továbbá a Sulchan-Aruch azon bölcs tilalma, hogy közös ivóedényt ne használjunk. Óriási egészségügyi hordereje van a „Mikve”-nek különösen az asszonyok higiéniája szempontjából.

A lakásdezinfekció példás keresztülvitele a pénteki „Sabbes-Machen” és a husvéti „Kaser”-olás, melynek az evőeszközökre vonatkozó rendelkezései a modern sebészi műszersterilizáció elveinek felelnek meg.

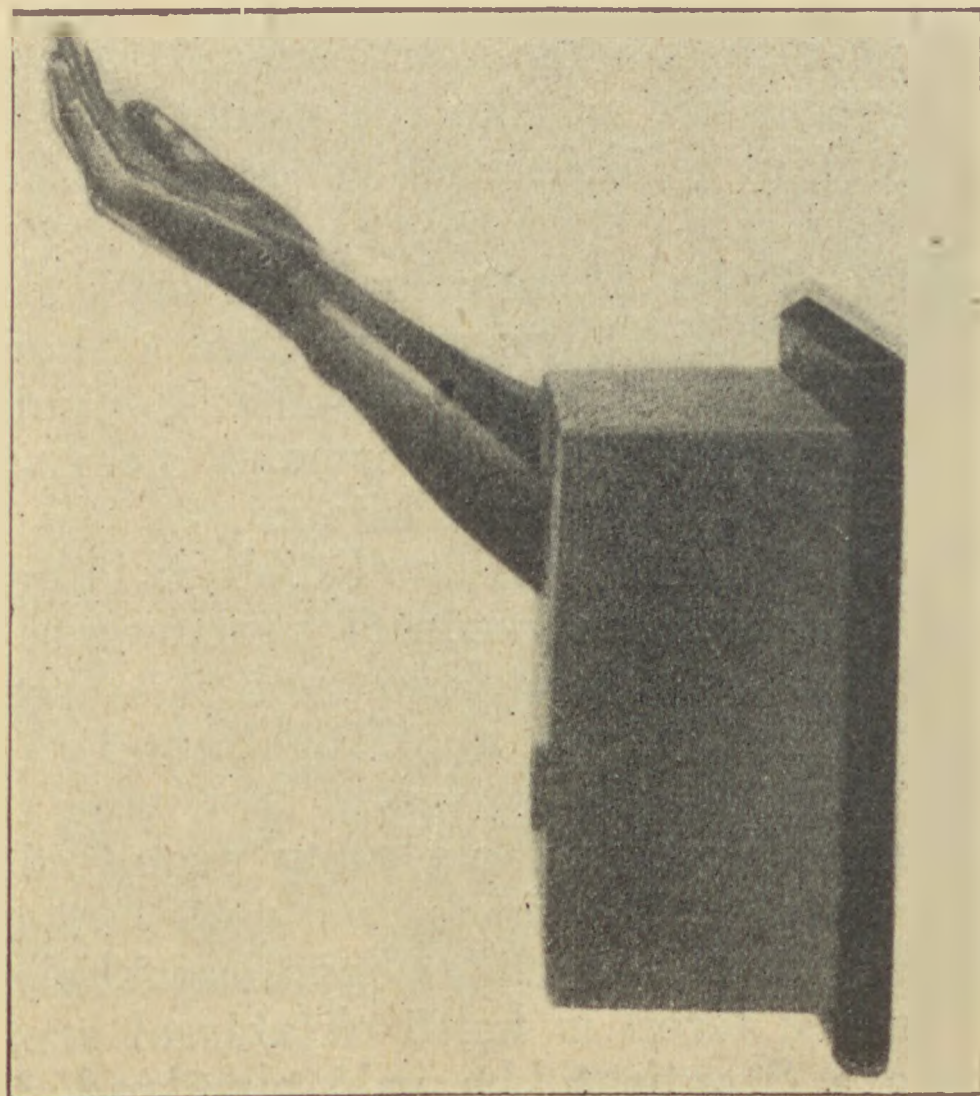
A híres berlini pszichológus *Engelmann* tanárt citálom: „Es kann sich nach meiner Meinung nur um die Frage handeln, ob nicht das Schächten allgemein an die Stelle der sonst gebräuchlichen Schlachtverfahren zu treten habe. Das Interesse der Hygiene, die des Tiereschutzes scheinen mir entschieden eine Bejahung dieser Frage zu fordern.” *Virchow, Du Bois-Reymond, Heidenhain, Horpe-Seiler* stb. valamennyien a saktolás hívei.

Köztudomású, hogy a vér gyorsan bomlik s így a vértelenített hus természetszerűen tartós s hogy a sónak bizonyos konzerváló hatása van, azt minden háziasszony tudja, nemkülönben, hogy a vadpecsenye „Hautgout”-ja rothadási termék. A disznó piszkos volta s husának zsirossága e hus élvezetének tilalmát messzemenően igazolják. Az osztriga nagy szerepet játszik a hasi hagymáz és vérhas terjesztésében, az iszapban élő ángolna a halmérgezés létrejöttében, bizonyos gombafajok gombamérgezések keletkezésében, mind oly tényezők, melyeket bölcseink ismertek s ezen tudásukon épültek fel az ezirányú egészségügyi rendelkezéseik. A modern husvizsgálatnak megfelel a „Scheeloh”, melynek eldöntése a „Dáján”-ra, vagy a rabbira tartozott.

Két igen eredeti zsargon példabeszéd illusztrálja hittestvéreinknek az alkohol élvezetére vonatkozó találó felfogását. Az egyik: „As men trinkt a szach maschke”, (ha az ember mér-

doxok úgy ragaszkodnak. Az árulás híre eljutott a Szentföldre is, a szentföldi zsidók kimentek a cefati temetőbe, a Sulchan-Aruch szerzőjének, József Karónak sírjára, reáterítették nagy művét és zokogva szóltak. „Meggyalázták a te szent könyvedet Mesterünk!” — És csoda történt: a Sulchan-Aruch-gyalázó hirtelen meghalt. Báró Eötvös József pedig elragadtatással szólt: Milyen remekmű lehet ez a Sulchan-Aruch, ha még ilyen dologra is mint a WC-ban való viselkedésre ennyi figyelmet fordít és itt is annyi etikát tanusít!

Szerk.



Régi Cedokoperzsely a witzzenhauseni zsinagógában
Zedoko-Büchse in der Synagoge von Witzzenhausen (Jüd. Lexikon)

téktelenül iszik) „bekummt men a grauen kop un a roite nus (orr)” és „Bronfen (pálinka) is a schlechter schuliach (küldönc), men schickt ihn a rub unten (felülről lefelé), kricht er gur a rauf oiben (fejibe száll)” s ezért az ifjak csak 21 éves koruk után igyanak szeszestalt, de később is csak vízzel hígítva; a vizet egyébként is jobb felforraltva élvezni.

„Früh aufstehen un früh chassunne (nősülni, huben schadet nit.” Aki korán kel, aranyat lel” és „Früh gefreit nie gereut” példabeszédeknek ősi formája. A hajnali felkelést a reggeli istentisztelet korai órában való megtartása biztosította s a fiatalkorban kötött házasság nyújtja a nemi betegségek ellen a legjobb biztosítékot.

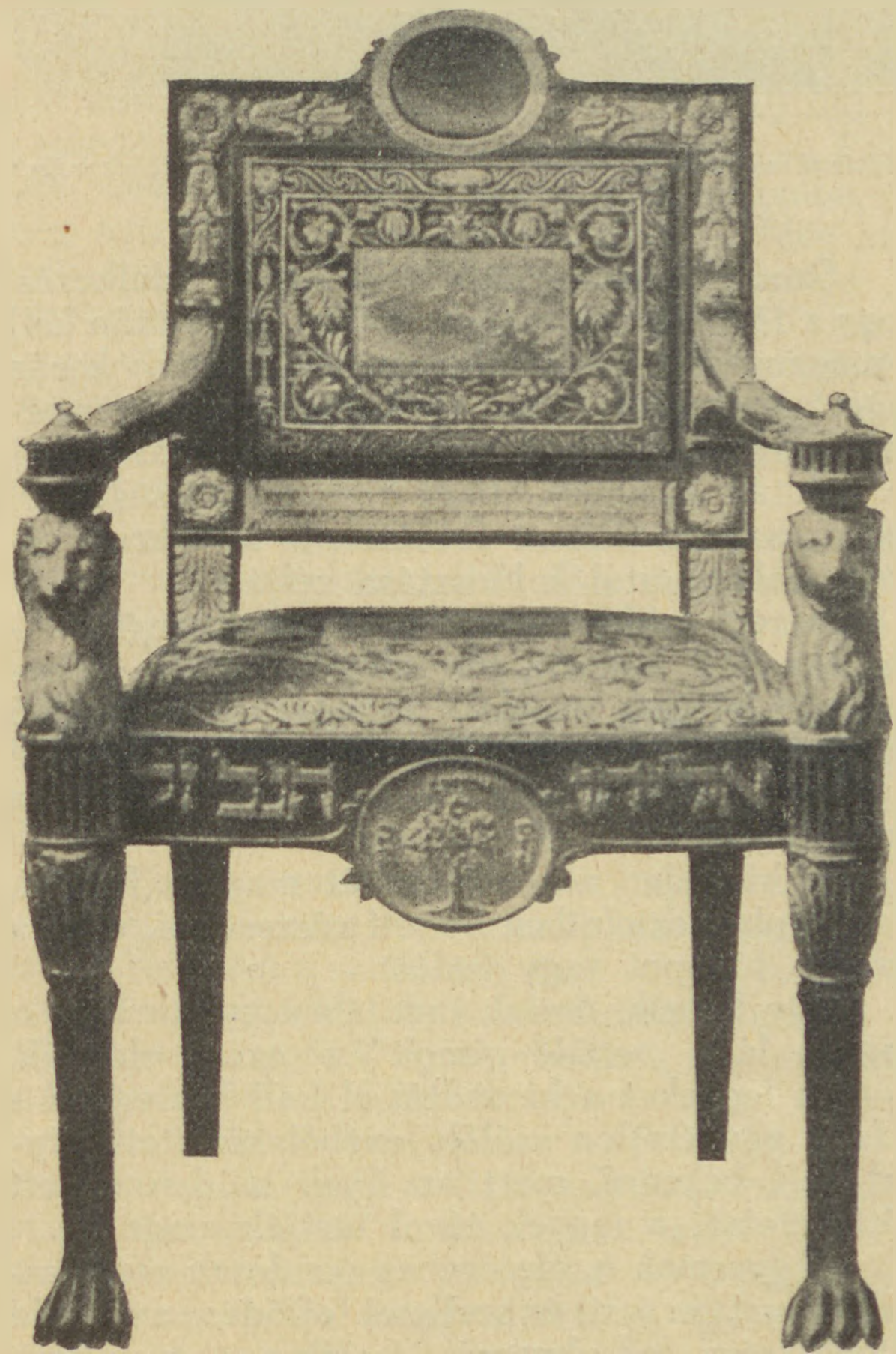
Hogy őseink a fajhigiéne alapelemeivel is tisztában voltak, azt következtetések bizonyítják. Az ifjúkorban eszközölt házasságkötés, a vérrokonokra vonatkozó rendeletek, az egyes idegbetegségek (különösen epilepszia) átöröklésére vonatkozó közlések, annak ismerete, hogy a házastársaknak korkülönbsége hátrányt jelentenek. („Aben sekunim is a fertiger jussojm”, öreg szülők gyermeke eleve árvának tekinthető). A tágabb értelemben vett vérrokonok közötti házasság a kiváló testi és szellemi tulajdonságok átöröklését teszi lehetővé, mit a híres német klinikus, Kraus, következőképpen jellemez: „Dass das Judentum heute noch existiert, hat es zum Teil der Hochhaltung des Inzuchtprinzips zu verdanken.”

A Talmud feljegyzései szerint a zsidó gyermekek szépsége a rómiak figyelmét is felhívta. Taigetosról való lelökést és Tiberisbe fojtást nem ismerték őseink; ha egy gyermek valamely deformitással jött a világra, úgy szakorvosi elbánásban részesült.

A körülmételésről Tillmanns, a hirneves lipcsei sebész következőképpen nyilatkozik: „Die bei den Juden geübte rituelle Beschneidung ist eine durchaus zweckmässige Operation. Vom ärztlichen Standpunkte aus wäre nur zu wünschen, das die Operation nur vom Arzten ausgeführt wird.” Hogy a zsidó vallási rendelkezések mennyire állottak gyakorlati alapon, azt legjobban igazolja, hogy rendelkezések vannak, melyek szerint a betegeknél a körülmételés időpontja elodázandó, sőt vérzékenységnél (häemophilia) általában elhagyandó.

Az anyának legszentebb kötelessége, hogy maga szoptassa gyermekét s csupán az esetben fogadhat dajkát, ha azt anyagi helyzete megengedi. A női tej híján állati tejet és tojást ajánlanak őseink.

Nagy bölcseségre vall azon intézkedés, hogy egy özvegyasszony, kinek csecsemője van, csupán két év mulva mehet férjhez, nehogy az új házasság a csecsemő érdekeit sértse. Még a kisdéd halála esetén is fennáll e tilalom, nehogy az anya gyermekének elpusztítására vetemedjék; ha ellenben férfi marad özvegyen, úgy épp gyermekének istápolása szempontjából már a gyászhat után köthet új házasságot.



Régi circumciziozzék „Elijáhu próféta” felirással a római zsinagógában
Beschneidungsstuhl in der Synagoge in Rom



Földalatti zsidófürdő Wormsban

Judenbad in Worms (Unterirdisch)

Szociális szempontból kitűnő rendelkezés, hogy a földesúrnak reggel, délben és délután kell a megmunkált szántóföldeken megjelenni: korán reggel a szoptató asszonyok, délben a gyermekek (hogy reggeli álmukban ne zavartassanak) és délután az aggok (mert ezek gyengeségüknél fogva csak ez időben érhetnek a földekre) részére gabonajutalék kiosztása céljából.

A régi zsidók ismerték az ezüstcsengettyűkel ékesített bölcsőt, de előnyt adtak (teljes modern felfogás szerint) a négy lábon nyugvó ágyacskának, melynek tisztasága szempontjából a gyermek alá börtakarót helyeztek (vízhatlan szövet helyett).

A kisdedet nem szabadott magára hagyni, hanem oly tiszteletben kellett részesíteni, mint a királyt, főpapot vagy tudóst.

Úgy látszik, őseink tudatában voltak annak, hogy a légy „repülő piszok” s ezért előírták, hogy a legyeket a kisdedtől el kell hessegetni s s fejét egy éretlen szőlők levéből készített péppel kell bekenni, mert az ilyen módon védett bőrterületről a legyek távol tartják magukat.

A gyermek 6. életévében gondosan megvizsgálták, vajjon testi és szellemi fejlődése az iskola látogatására alkalmassá teszik-e; gyengeség esetén az iskola látogatásától egy évre felmentették, (ez intézkedés tekinthető az iskolaorvosi

intézmény első megnyilatkozásának). Az anya köteles gyermekét az iskolába menet előtt megmosni, tisztán felöltöztetni és őt az iskolába kísélni.

Rabbi Akiba a hosszúnappor déltájt megszakította előadását, hogy hallgatói otthonukat felkeresve gyermekeknek táplálékot nyújthassanak. Kilenc éven aluli gyermeket nem szabadott a bőjtölés esélyeinek kitenni.

Egy osztályt 25 gyereknél több ne látogassa, nagyobb számú jelentkezésnél párhuzamos osztályok berendezése kötelező volt. A serdülő ifjúság továbbképzését a „Béth Hamidrás”-ban eszközölték.

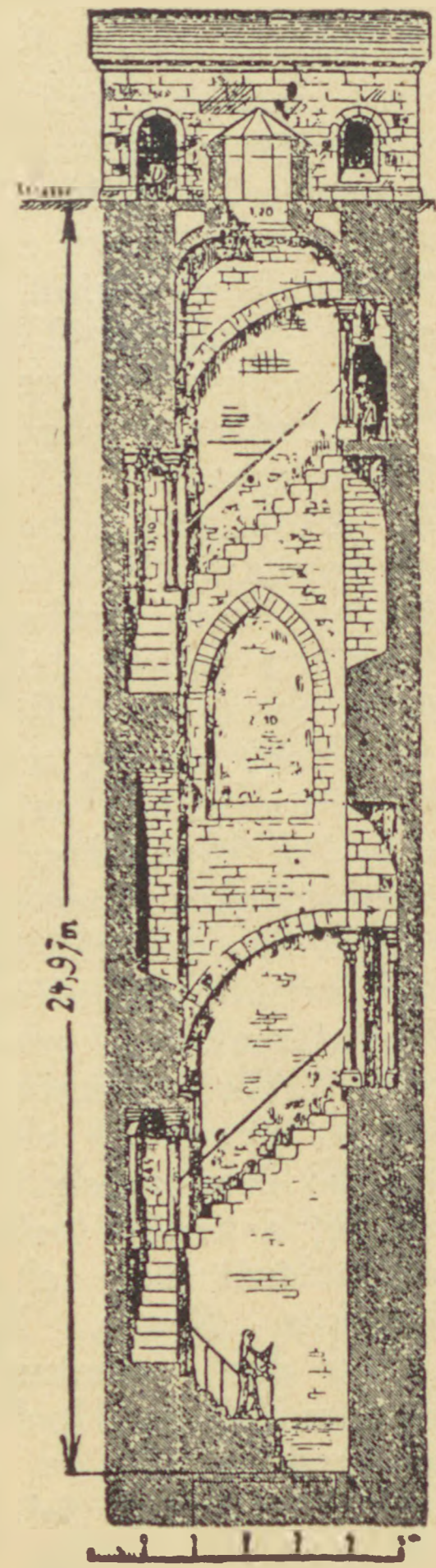
A mi napjainkban oly nagy problémát képező nemi felvilágosítás őseink előtt nem volt egy nehéz kérdés, mert a Szentiratokkal való foglalkozás e téren is kellő oktatással szolgált; mellesleg a Szentiratokba való elmélyedés egy-magában is elvonták az ifjú figyelmét mindenféle erotikus irányú gondolatoktól.

Bordier kijelentését idézem: „Eine Tatsache hat zu allen Zeiten Aufsehen erregt, nämlich die Immunität der Juden gegen die Pest. Das ganze Mittelalter hat diese Immunität bewiesen, deswegen lag es für die grosse Masse nahe, sie der Brunnenvergiftung anzuklagen.” Hasonlóképpen érdekes Haezer véleménye: „Wie man im Mittelalter die Juden wegen ihrer Immunität gegen die Pest verbrannt hatte, so vertrieb man sie jetzt als Träger der Cholera aus mehreren Städten.”

A zsidók Szentirataiban letéteményezett higiénikus tudás igen érthetővé teszi csekély megbetegedési és halálozási százalékukat; melyhez — talán — erősebb vitalitásuk is hozzájárul.

„Für meine Gesundheit ist mir nichts zu teuer!” elv gyakorlását a zsidók rovására szokták írni, pedig ez is magasabb kultúrnívójuknak tudható be. „As ich bin nur gesund, bin ich schon reich” pedig nem éppen pénzsóvárgásról tanuskodik.

A Chevra Kadisa-k gondoskodtak a halottak elte-



A friedbergi régi rituális fürdő keresztmetszete. (25 m.-nyire a föld alatt van a víz.)

Durchschnitt des Judenbades in Friedberg. (Jüdisches Lexikon)



Beschneidung. — Circumcizio
Egy amsterdami Minhag-könyv (1723) fametszete

metéséről; a halottak mosdatása, felöltöztetése, koporsóba helyezése s elföldelése a higiéné követelményeinek a legmesszebbmenően feleltek meg.

A világhírű német tudós *Gruber* összefoglaló véleménye domborítja ki legjobban Szentírataink utólérhetetlen higiénikus horderejét: „Beim jüdischen Volke war Religions- und Medizinalbehörde in denselben Händen. Allein die Leviten galten als Aerzte, so ist es uns vom alten Testament überliefert, während der Talmud bereits den Einfluss der griechischen Wissenschaft „das Freiwerden“ der Medizin, wenn man so sagen will zeigt, jedoch schon zu der Zeit, als das abgeschlossene, hebräische Volk mit dem fremden zusammengeriet, entstanden neben den Priestern und Leviten eigene Tempel- und Wundärzte, die Sierach (Ca. 38, 1—4) sehr hoch schätzt, wenn er sagt „Ehre den Arzt mit gebührender Verehrung, dass du ihn habest zur Not, denn der Herr hat ihn geschaffen und die Arznei kommt von dem Höchsten und Könige ehren ihn. Der Herr lässt die Arznei aus der Erde wachsen und ein Vernünftiger verachtet sie nicht. Hoch entwickelt war bei den Juden die Medizinalpolizei und die öffentliche Gesundheitspflege, was die Vorschriften des Pentateuch über den Aussatz, das Begräbnis, die Beerdigungszeit, die Benutzung von Krankengerätschaften, Nahrungsmitteln, Häusern, Kleidern, die Speiseordnung und die Heirat unter Verwandten lehren.“

Amerikában számos ember keresi meg kenyérét mint „professional blood donner“, aki átömlesztésre adja a maga vérét embertársainak gyógyítására, Izrael ősidők óta az emberiség „ideal spirit donner“-ja, aki a maga szelleméből ajándékoz az emberiség fejlődésének javára.

CSERMELY GYULA: VILÁGÍTÓ REB BAJZ



unaszerdahely elég népes és — gyerekkoromban legalább — elég vagyonos szent hitközség volt ahhoz, hogy két sámeszon kívül külön templomszolgát is alkalmazzon és fizessen. Persze az adózzadók zsebéből.

A két sámesz a rasekól totumfaktja volt. Mint mindenütt a világon, még Pesten és Prágában és Frankfurtban is. Lábra volt szüksége az elnöknek: szaladj, sámesz, arravaló a lábad, hogy a hitközségi főfő helyett te szaladj; kézre volt szüksége az elnöknek: schneid du dir e Krie, du Schames, azért kapsz négy és fél forint heti pénzt.

De a templomszolga Istent szolgálta, tehát szuverén volt. Nála nélkül sem a rasekól, sem a gábbe vagy a tüvekól nem tehetette be a templomba a lábát, mert a kulcsokat a templomszolga őrizte — és akkor látta el hivatala dolgait, mikor a rasekól még nem volt a templomban, vagy már elhordta onnan az ő szent testét, tehát nem igen parancsolhatott a szolgának. Meggyújtotta reggel a gyertyákat, hogy lássanak imádkozni az emberek: hol volt még akkor a rasekól? S ha meg is bökte a felesége: — Fejs Léb, kérlek, kelj fel s menj a templomba, ő még nyugtózkodott és azt mondta: — Még ráérek... s mikor eloltotta a templomszolga a gyertyákat; hol volt már akkor a rasekól? Rendesen már keduso után elszaladt, csak hétfőn és csütörtökön hogy koncessziót tett a „láng vehu ráchum“-nak, de „háposzéách jád biszsuvó“ közben már kámforrá vált.

S minden egyébbel is hajszálnyira így voltak. Péntek délelőtt például a templompadokat mosta a szolga... hol volt akkor a rasekól? Kint volt a hetipiacon a parasztok közt és harapdálta a buzát, elég acélos-e; péntek délután, erev sáboszkor, a kópadlót mosta a szolga... hol volt ekkor a rasekól? A kereskedelmi körben ült és fráncefuszt játszott doktor Cipszerrel.

Negyven évvel ezelőtt reb Bajz volt a mi templomunk szolgálja. Voltaképpen: Boáz, így említi Ruth könyve és tán más könyv is azt a nevezetes kisgazdát, de a szerdahelyi fonetika a két magánhangzóból egyet csinált s egy mássalhangzót toldott a helyébe. Nem Boáz tehát, hanem rövidesen: reb Bajz.

Jámbor zsidaja az Istennek volt reb Bajz uram; nem annyira a fizetségért, amit kapott, inkább lelkesedésből szolgálta a templomot. Reggelente, mikor meggyújtotta a gyertyákat, minden egyes szál gyertyánál a teremő Egyistenre gondolt és ő is mormolta: jehi ojrvájhi ojrvájhi... legyen világosság és lön is.

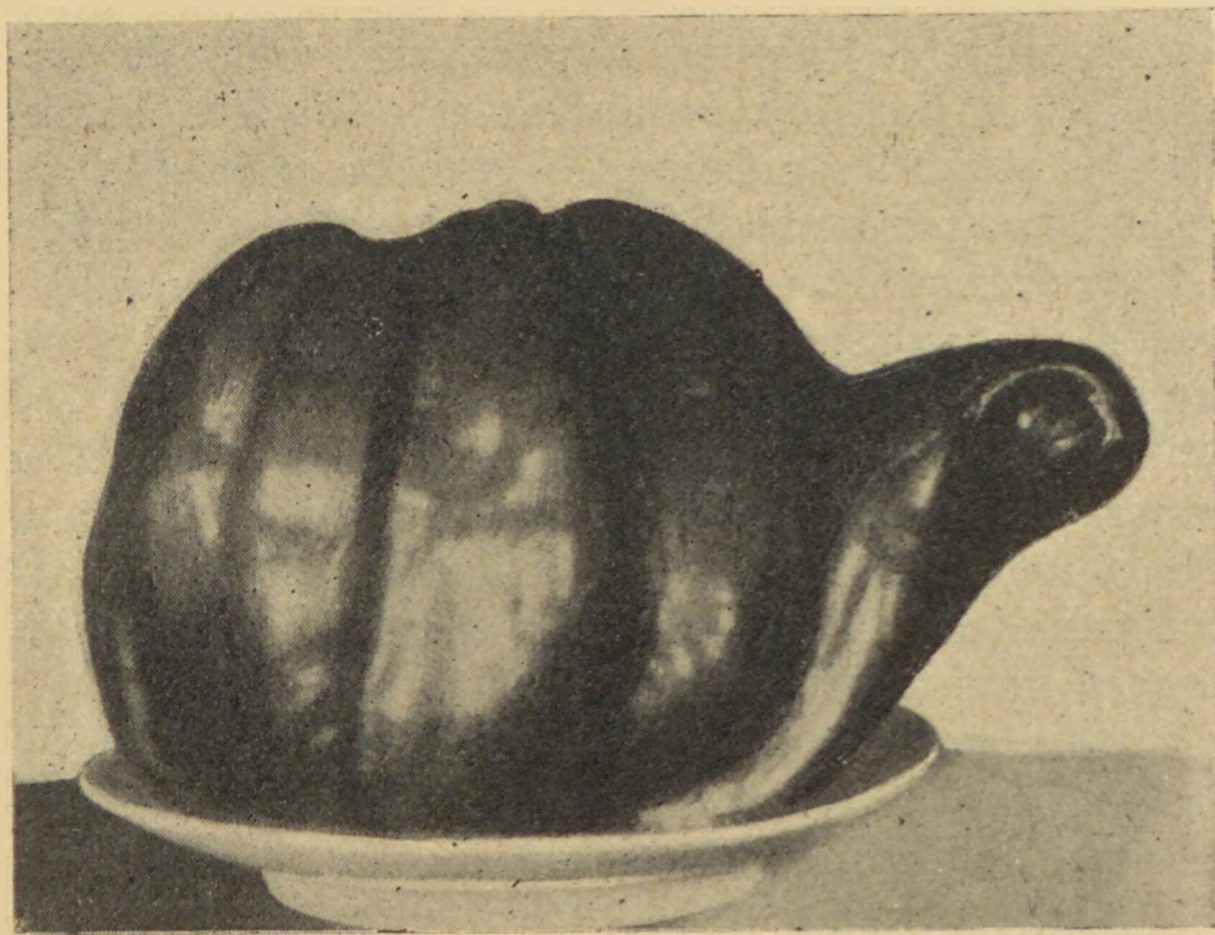
A szerdahelyiek nem tudták, hogy örmények is vannak a világon, mert hol van Szerdahely s hol Szamosujvár vagy Somkerék? Egyetlen örmény volt a városban, azt is a cigányok közé sorozták. Még kevésbé tudhatták Szerdahelyt, hogy az örményeknek: világosító Szent Gergelyük van, mégis „világosító szent reb Bajz”-nak nevezték el a szerdahelyiek reb Bajzukat.

Szerdahely nagyon hetrogén hitközség; vannak gazdagok és földhözragadt szegények, vannak tudósok és vastag ámhórecok (nem írom, hogy goromba ámhórecok, mert ez germanizmus: grober Ámhórez); vannak szellemi pályán működők és kézművesek; otthon ülők és fuvarosok, vásárolók, de mind vallásos ember és tisztelője a törvénynek.

Ilyen vallásos és elég jómódú, de tanulatlan ember volt reb Ejzig Dov Boronás, a kisgazda. Volt negyven hold földje és egy kis lánya (ez többet ért neki, mint a negyven hold) és miért hitták Boronásnak? hát azért, mert atyja volt a határban az első, aki vasboronát járatott a szántásban. Azelőtt csak faboronával dolgoztak.

Parasztember korán kel, ez régi sor. Akkor is, ha zsidó, már szürkületkor talpon van és bebenéz az istállóba az ökrökhöz, szemlét tart az udvaron és hátul a szérüskertben, minden rendben-e?

Ez az Ejzig Dov Boronás minden reggel, mikor pitymalatkor már kint járt és hálát adott Istennek az új napért: ez az Ejzig Dov Boronás különösen ilyenkor nagy ürességet érzett a szívében. Oly jó az Isten, oly kegyelmes; megérdemelné a Legfelsőbb, hogy ő áldozattal áldozzon nagy nevének, mégsem tehet érte valami különöset, valami szent dolgot. Ezért érzett olyan ürességet a szívében.



„Kumkum”-paprika, melyet Mose Schwartz magyar kolonista „Teáskanna” formájára növesztett a Kumkum „századik” előadására, célzással a Kumkum paprikás szellemére

— Hiszen teszek én jót — gondolta — támogatom az özvegyeket és az árvákat, de ezt teszem, mert van miből, azért nem vagyok jobb zsidó, mint bárki más. Lám az, aki ért hozzá, leülhet egy-egy órára és tanulhat misnájszt vagy gemórét, de én, sajna, a chumist sem értem meg; és az, aki ért hozzá, szolgálhatja a hitközséget lösem somájim, de énnekem mi hasznát sem veheti. Mit tehetnék hát mégis, hogy azzal is szolgáljam és dicsőítsem és áldjam a Teremtőt?

Reb Ejzig Dov Boronás persze mindennap elment a templomba, reggel és este, akármennyi volt a mezei munka. El nem maradt volna a világért sem.

Egy téli reggel oly korán jött be sáchrishoz, hogy reb Bajz uram is még a munkája elején volt. Éppen akkor kezdte gyujtogatni a gyertyákat, legelőbb is az előimádkozó gyertyáit, azután egyenkint a többit s minden egyesnél mormolta: jehi ojr.

— Mit jelent az: jehi ojr? — kérdezte reb Ejzig Dov Boronás s reb Bajz uram lelkesen válaszolt:

— Azt jelenti, hogy világosság legyen, fény legyen. Ez volt a legelső két szó, amit Isten a teremtéskor kiejtett s én utána mondom, reb Ejzig és ezzel is dicsőítem az Istent.

Reb Ejzig Dov szeme erre fellobbant. Ha mást nem tehet az Istenért, hátha ezt tehetné reggelenként nap-nap után? Meggyujtani a gyertyákat, hogy teljék meg világossággal a templom; szereti a világosságot a Legfelsőbb, azért is teremtette már első nap... s aki ember itt Ő neki gyujt világót, az viszont a Legfelsőbbet szereti.

S reb Ejzig most így szólt reb Bajzhoz:

— Nézze, reb Bajzlében, én akkor kelek, mint maga, ha nem korábban; engedje át nekem a reggeli gyertyagyujtás micvéjét s én adok érte heti két forintot magának. Maga szegény ember és négy gyereke van, hát tegye meg a gyerekei kedvéért.

Az ajánlat bizony nagyon csábító volt; nagy összeg volt akkor heti két forint s reb Bajz uram igent mondott... rendben van.

Három hétig, négy hétig több hust ehetett reb Bajz uram családjá és szombatnapon egy kis bor is jutott a sóletra. Nem mondta meg otthon, hogy telik, mert vásárt csinált reb Ejziggel — ez a kettejük szigorú nagy titka volt — s az aszszony sem firtatta a miből; semmi köze hozzá, az ura a kereső.

De az ötödik héten mégis aggályai támadtak reb Bajznak. Helyesen tette-e, jól-e, hogy eladta a gyertyagyujtás micvéjét? Hátha bűn volt, hogy eladta és Isten előtt véték a vásár?

Elment a rabbihoz, rabbi Áron Smul Aszódhoz s megkérdezte:

— Rebbelében, mit gondol?



A „Kumkum“ előadásából. „Chaluzim“ bábu-tragédia. „Nézd, Jaffa! Erec-Jiszrael.“ Díszlet és figurák: Irsai István

Rabbi Áron Smul Aszód nagy tudós és nagy bölcs volt és a legmegértőbb emberek egyike. Otthon volt a kabbalában is, mint kevés más és akkora bölcseséggel és tudással lengyelföldi rabbi már mint csodarabbi működhetett volna. De reb Áron Smul Aszód, az az egyenes és nyilt-szavú ember, aki sohasem rejtélyesen, mindig világosan szeretett beszélni, Lengyelországban vagy orosz földön sem lett volna csodarabbija még kis körnek sem.

Mondom, sohasem burkoltan, mindig csak világosan, érthetően beszélt a rabbi, de ez egyszer mégis csak eltért az eddigi módjától. Sokáig gondolkozott, végre így szólt:

— Reb Ejzig Dov Boronás vette meg magától a micvét? (Rabbi Áron Smul Aszód még abban is gyöngéd és nobilis volt, hogy egyetlen hívőjét sem tegezte, legkevésbé a szegényeket, szolgákat; csak a tanítványait szólította te-vel).

— Igenis, rebbelében, ő vette meg.

— S reb Ejzig Dov Boronásnak hatuszten-dős kis lánya van, nemde?

— Igenis, rebbelében, úgy van. Zsidóul Jáched, magyarul Jutka a neve.

— Hát maga, reb Bajz, most hány éves?

— Hatvankilenc vagyok, „sok jóra“. (Magyarul irok, hát így adom vissza a „zum Guten“-t.)

A rabbi megint elmélyedt egy darabig, majd felvetette fejét és ezt mondta:

— Alapjában véve nem egészen jól tette, reb Bajz, hogy megkötötte reb Ejzig Dov Boronással az üzletet. Kétszer pénzt kapni ugyanegyért, nem járja. A maga fizetésében benne van a templomi gyertyagyújtás munkája is. De ezzel még nem mondom, hogy csinálja vissza a vásárt. Csak fogadja el továbbra is a heti két forintot, de úgy kezelje, hogy tessék az Istennek. Akkor hosszú életű lesz maga a földön.

Ennyit mondott rabi Áron Smul s már el is bocsátotta a kérdezőt... birsuszchem.

Reb Bajz pedig úgy vélte, hogy megértette, mit mondott a rabbi. Úgy kezelje a heti két forintot, hogy tessék vele a Legfelsőbbnek... rendben van. Nem fogja saját céljára használni, gyerekeit több hussal tömni és tésztával, hanem forintot forintra rakva összegyűjti a pénzt és elteszi. Majd — mielőtt őt elszólítja az Isten — valami jót tesz vele, például elküldi a Szentföldre, vagy rátestálja a Chevra Kadisára, hogy örök kádisa legyen, ha már a fiai sem lesznek.

S ezért mondta a rabbi: akkor hosszú életű lesz maga a földön! Mert mindenesetre akarni fogja az Isten, hogy mennél több jusson a Szentföldnek vagy a Chevrának.

— De miért említette a rabbi reb Ejzig Dov leányát?... ezt nem érti.

Reb Ejzig Dov Boronás meg hűségesen fizette a heti két forintot. Öt évig, tíz évig, tizen-

két évig; közben leánya eladó szép leánnyá lett és reb Bajz uram sem gyengült ki állásából. Már nyolcvanegyéves volt reb Bajz, de munkaereje nem csökkent félcseppel sem. Rendben tartotta a templomot, mint eddig is... a gyertyagyújtást reb Ejzig Dov végezte.

Történetünk tizennegyedik évében — lánya, Jutka, menyasszony volt — reb Ejzig Dov hirtelen tönkrement. Kezeskedett egy sógoráért ötezer forint volt a kezesség,, azt meg kellett

hogy fizesse, arra ráment a negyven holdból több mint husz hold, a tagosításnál megkárosították: tiz hold föld; azután elégett a termése és ökrei, juhái döglöttek... reb Ejzig Dov Boronás elkészült.

— Az Isten adta, az Isten elvette — vigasztalta magát reb Ejzig Dov — de ribajnaj sel ajlam, a lányom, a Jáchedom, a Jutkám! Menyasszonya egy jóra való fiúnak, de ezerötszáz forint hozományát majd honnan?! Hiszen alig maradt csak valamim is... honnan?

És sugdolózni kezdtek a községben, hogy füstbe fog menni a házasság. Hiszen igaz, ami igaz, tisztességes fiú a vőlegény, de a vőlegénynek atyja van s az apák ilyenkor azt mondják, hogy pénz nélkül nincs esküvő, nincs lakzi.

A sugdolozásból idővel hangos beszéd lett s ezt már meghallotta világosító szent reb Bajz is. S egy-két napi gondolkodás után nagy elhatározás érlelődött öreg szívében.

Rabbi Áron Smul intelmére gondolt, hogy úgy kezelje a heti két forintot, hogy öröme teljék benne az Istennek. Akkor ő, mint reb Bajz, hosszúéletű léssen a földön. — De így szötte gondolatait reb Bajz uram — ha tavaly vagy tavalyelőtt halok meg, nem hosszú lett volna az életem odáig is?

— Miért engedte hát a Legfelsőbb, hogy tovább is nyuljon az életem? Ezzel akart valamit az az előrelátó jó Isten.

S más is lobbant reb Bajz öreg fejében. A válasz arra a kérdésre, hogy miért említette a rabbi Ejzig Dov Boronás leányát.

S egy reggel, mikor reb Ejzig Dov a templomba jött, így szólt hozzá a nyolcvanhárom éves reb Bajz uram:

— Ne busuljon, reb Ejzig, csak készüljön „besólem” a lakzira.

— Készüljek! — sóhajtott fel a Boronás. — Könnyű azt mondani, hogy készüljek. A menyasszony s a vőlegény már megvan, de honnan vegyem elő a hozományt?

— Honnan? Hát onnan — válaszolta boldogan reb Bajz uram — hogy én adom magának a hozományt. Nem költöttem el soha a heti két forintot s tizenégy esztendő alatt ezerötszáz lett belőle, Reb Ejzig. Mondta volt nekem a rebbe, hogy olyasmire gyűjtsem, ami különösen tetszik az Istennek; hát mi lehet Ő előtte kedvesebb, mint chüpe alá segíteni egy jó zsidó lányt?

S a templomi gyertyák fényénél — Isten szemei voltak akkor a gyertyák — leolvasta reb Ejzignak az ezerötszáz pénzt.

Reb Ejzig Dov Boronás erre mit tehetett? Lehajtotta fejét az előimádkozó szidurjára és hálaadó könnyeivel öntözte, reb Bajz pedig mormolta a benedikciót: Dicsértessél te, Isten, urunk és a világok királya, hogy zsidóknak teremtetted bennünket!

אולם „תבוא עפורה

ביום רביעי 25.1.28

לסדר: בנצרינו ובזמנינו נלדו

2 הצגות



מן התכנית:

המנון השטות
הנבי טובה אקזקו
מפלאות המאה ה-XX
ויזת העבר
חכם ותם, פזמון
קונפרנס ועוד

הצגה א' בשעה 6 בערב בדיוק
הצגה ב' בשעה 9 בערב בדיוק
אחר הצלצול השני נעלות הדלתות.



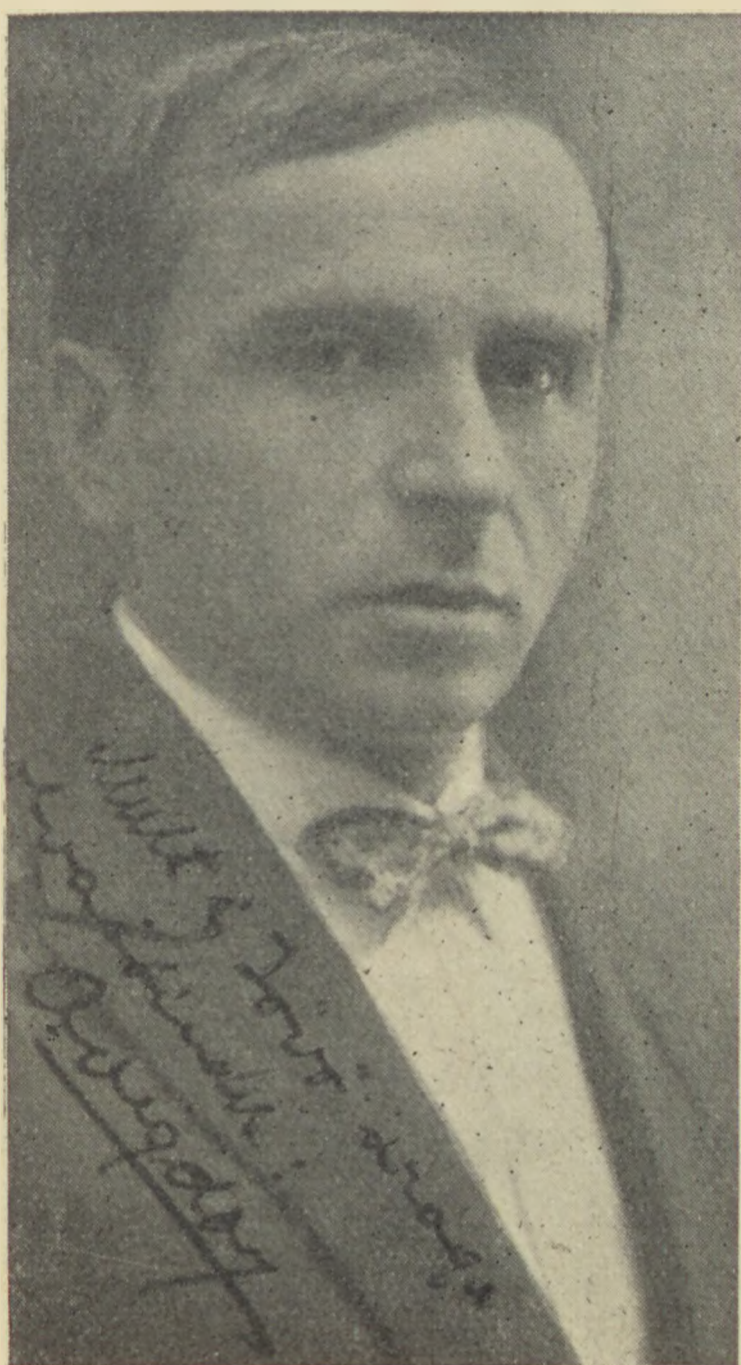
המחירים: 25—105 מ"ל

כרטיסים ומכרס

A „Hakumkum” palesztinai szatirikus szinpad az Emekben
Ajulei plakátja



Donát Tajos,
az első héber konferánszié a függöny előtt



Avigdor Hammeiri, a héber költő



Irsay István
a Hakumkum díszlettervezője

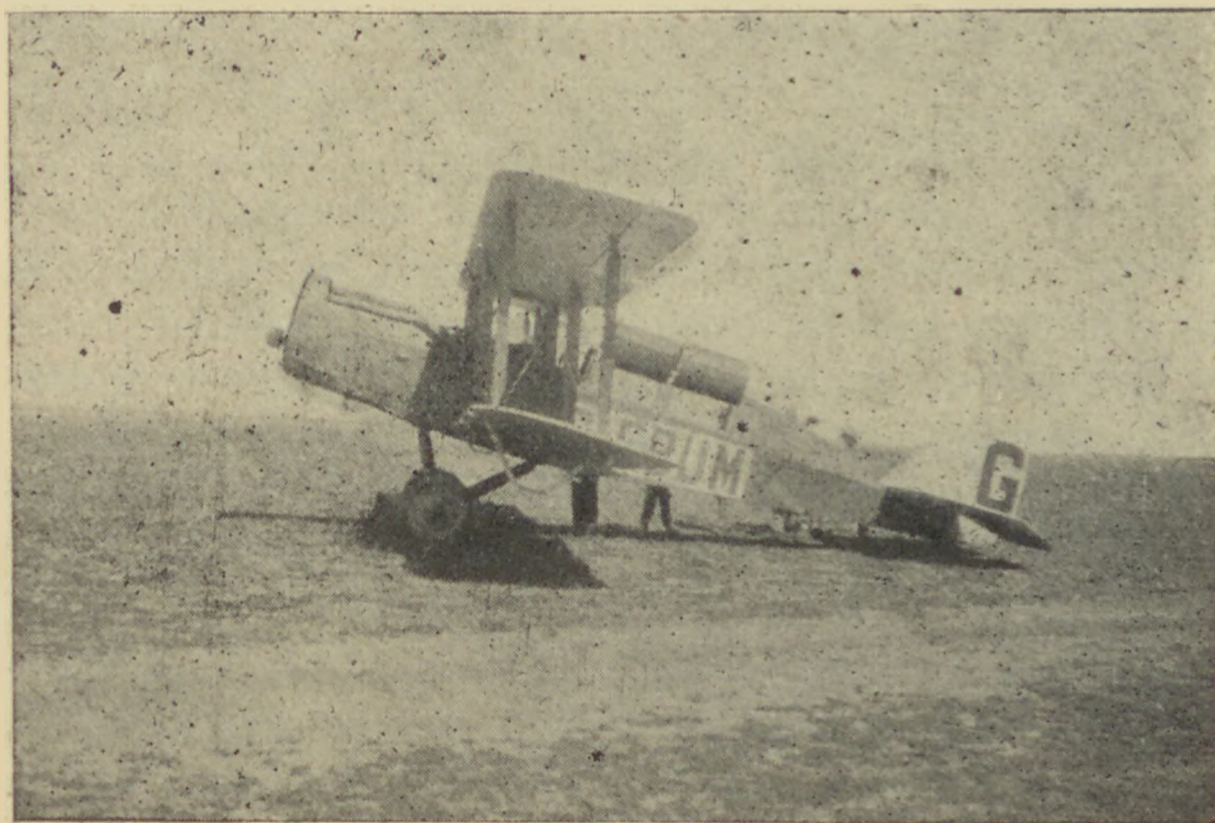
„HA-KUMKUM“ * — Avigdor Hammeiri szatirikus színháza Palesztinában. —



gy évvel ezelőtt, mikor Avigdor Hammeiri megalapította a héber szatirikus színházat, ő maga se remélte, hogy alkotása olyan arányokat fog ölteni egy rövid év alatt. Az első program bemutatóelőadása egy kis teremben, alig százötven néző előtt folyt le, egy hat négyzetméteres színpadon. A színpada megmaradt ugyan eredeti méreteiben, ezzel szemben a nézőközönsége háromezernyire nőtt azóta, sőt a rendőrség elnézésével négyezerre is rúg néha.

És a nézőközönség fejlődésével párhuzamosan nőtt a színház művészi és erkölcsi értéke is. Az első előadásokon ugyanis érezni lehetett az iránykeresés némi bizonytalanságát, ami tulajdonképpen nem a cél, hanem az eszközök, a formák keresése volt. Az újhéber irodalomnak nemcsak színpadi szatirája nincsen, hanem általában alig van könny-humora és szatirája. Solem Aleichem zsargon nyelven írt és amióta az ő géniuszának a nevetetése meg-

szűnt, a héber irodalom komor komolysága vett erőt a lelkeken. Ezt a komorságot megtörte hirtelen robbanással a „Ha-kumkum“ harsány nevetése, amely új, éltető és erőteljes mozgásba hozta nemcsak a nevető izmokat, de a gondolkodás szerveit is. Mert Hammeirinek a l'art pour l'art ádáz, lenéző ellenségének nem lehet a pusztán nevetető, könnyű kabaret a célja. Teljesen világos volt tehát a „Ha-kumkum“ célja is, formája is: a szatira színháza, amely hivatva van arra, hogy éles, villogó karddal harcoljon mindazon jelenségek ellen, amelyek a zsidó állameszmét, a szabad felvilágosodott és ideális zsidóország kezdeményezését veszélyeztetik. A „Ha-kumkum“ elsősorban a fetiseknek, az ál-



„Az aeroplán, amelyen végigrepültem Palesztina egét“ — Hammeiri

* A „Kumkum“ szó „Teáskanná“-t jelent. A talmudi héber nyelven ugyanis azt mondják: „modéd ló be-kumkum rotéach“ (מודד לו בקומקום רותח) vagyis: „forró teáskannával mér neki“, ami azt jelenti: valakinek bátran és élesen odamondani az igazságot. A telavivi gyerek pedig ha azt akarja mondani: „ugyan ne fecsegy!“, azt mondja: „ne zörgesd a Teáskannát!“ אל תקשקש בקומקום „al tekaskás be-kumkum“.



„Első Viktoria“ Jeruzsálem szépségkirálynője, akit a „Ha-kumkum“ ünnepélyén királynővé választottak. A korona a fején (Teashkanna: Kumkum formában) ezüst és aranyból való. A dedikáció héber szövege: „Birchath malchuth leachenu b'Hungaria“ (Királyi üdvözlét magyarországi testvéreinknek) I. Viktoria.“

szentségeknek adott sortüzet s mindannak a rossznak, amelyet a különböző pártok szentséges leple véd és szentesít.

Eleinte ez igen nehéz munka volt. A pártok szelleme nemcsak hogy megfojtotta a nevetésre ingereltek, de egyenesen tiltakozott szokott nézőtéri tiltakozással minden „szentségtörés“ ellen. A lapok eleinte a régi provinciális eszközzel éltek: agyon próbáltak hallgatni. De csakhamar kénytelenek voltak megszólalni, mert a hallgatás rossz taktikának bizonyult: a tömegek, minden pártok feje felett ünnepezték a három-négyezer fejű közönség előtt robbanó kritikát és a negyedik program alkalmával már elhangzott a nézőtérről a kiáltás: — „Techi miflegeth Ha-kumkum!“ (Éljen a Ha-kumkum-párt!) — S megkezdődött a lapok nyílt harca, amely a színház teljes győzelmével végződött: a recenziók lassan hozzásimultak és más hangokat ütöttek meg. És az út nyitva volt ehhez is: a

„Ha-kumkum“ ugyanis minden éles kritikája mellett — alapjában véve neo-romantikus színház, amelyben a hazájába visszatérő szenvedő nép romantikája virágzik drámai-humoros jelenetekben és dalokban. Ezek a dalok ma már egész Palesztina közkinccsei, amelyeket a szerző (Hammeiri az összes programok egész anyagának egyedüli szerzője!) a nép lelkéből ázott s édes gyógyító mézfolyóként árasztott szét a chalucok lelkébe.

S érdemes megemlíteni, hogy a „Ha-kumkum“ egész, gazdag anyagában a triviális, olcsó és cinikus humornak nyoma sincsen, úgyhogy az iskolásgyerekek is végighallgathatják — amennyiben persze érdekelné őket.

Egy privátbeszélgetésben kijelentette Hammeiri, hogy három magyar mestere volt a szatirában: Molnár Ferenc, Karinthy Frigyes és Nagy Endre. Mi sajnós, alig ismerjük ezeknek a mestereknek az alkotásait és ha Molnárt és Karinthyt magának Hammeirinek a fordításai-
ból ismerjük némileg — Nagy Endre színházáról

אבינדר הסאירי

שיר הקזית.

לא ילק מפה!

לא נדך מפה.

כל אויבינו. כל שונאיו כלם ילכו מפה.

תבנית התיאטרון הסאטירי באיי-הקומקום-
השיר היה ל-הורה של המסון העברי בכל הארץ

נאנחנו. נאנחנו לא נדך מפה!

„Nem, nem, nem, nem, nem, nem, Nem megyünk mi innen el!“
Hammeiri héber átdolgozásában népszerűvé lett szentföldi dal

egyáltalán nem tudunk semmit. De a „Ha-kumkum“-on keresztül is igen fejlett európai kultúrát lehet sejteni Nagy Endre magyar színházában. Mi itt Moliére szellemét érezzük ki belőle, a legapróbb konferánszi replikákban is.

A „Ha-kumkum“ alapításában két Magyarországból ideszármazott művészlelkű fiatalember segített Hammeirinek: *Irsai István*, az erős-karakterű plakátrajzoló, diszlettervező, aki az úgynevezett „kumkum“-stílust megteremtette. Finom és egyben frappáns stílus ez, amely máris meghódította az új Palesztina művészvilágát és publikumát. A legelőkelőbb családok nála rendelik az extravagáns, gazdag butorberendezésüket, sőt már egynehány előkelő épület homlokzata is *Irsai* műve Tel-Avivban s Jeruzsálemben. *Irsai* művészi karrierje általában igen gyors tempóban emelkedett a „kumkum“ színpadáról az építőművészetig. — A második: *Donáth Lajos*, a „Ha-kumkum“ konferánsziéja, aki „az első héber konferánszié“ nevet kapta, akinek finomult izlése túl megy a konferánsz határain a színház alkotásaiban.

A „Ha-kumkum“ népszerűsége jóval felül-emelkedett már egy műintézet népszerűségén; ma már ez a színház igen fontos társadalmi intézmény, amelynek hatása átment a politika terére...

Jeruzsálem.

M. Adivi

AZ ARADI ZSIDÓ TEMPLOM SZÁZ-ÉVES FENNÁLLÁSÁNAK ÜNNEPE

1717-ben telepedett le az első zsidó Aradon. 1827-ben már 812 lelket számolt *Hirschl Mózes*, a „zsidó bíró“ hitközsége. Szűk lett számukra az 1759-ben épült kis zsinagóga és *Chorin Áron* főrabbi és *Hirschl Mózes* buzdítására elhatározták, hogy egy nagy templomot építenek. De amint a zsidó kereskedő boltja, a zsidó iparos műhelye nem nyílhatott az uccára, úgy nem nyílhatott a zsidó templom kapuja sem az uccára. A nagy, kétemeletes épületet tehát úgy tervezték, hogy a templom nagy kapuja az udvarra nyílt és az épület többi részébe lakásokat és főleg iskolát szántak, hogy az aradi község gyermekei a világi ismeretekben is teljes jártasságot szerezzenek. Belefogtak tehát az építkezésbe, de a vármegye szétkergette a munkásokat, mert nem volt építési engedély. Amíg ezt megszerezték nagynehezen, addig szünetelt a munka. Aztán újból kezdtek, de amit nappal munkáskezdek emeltek, azt éjjel lerombolták a gyűlölet csákányai. *Hirschl Mózesnek* erre jó ötlete támadt. *Felutazott Bécsbe Ferenc császárhoz és hitközsége nevében az épülő templomot ajándékba ajánlotta fel a császárnak.* A császár szokatlannak találta az ajándékot és nem akarta elfogadni. De midőn *Hirschl* megmagyarázta, hogyha a templom a császár tulajdonát teszi, azt senki sem meri bántani, jót nevetett, elfogadta a fursza ajándékot, sőt rendjellel is tüntette ki *Hirschl*t. Következő nap pedig már ment az udvari kancelláriából a rendelet Aradra, hogy a templom építését senki ne merje akadályozni. Így is történt.

1828 június 13-án tették le a templom alapkövét. Az akkor monumentális épület most már persze nem sokat mutat. De imponál méreteivel, vonalainak egyszerűségével, almemorjának izléses márványkiképzésével. Főleg azonban imponál multjával és azzal a szellemmel, mely belőle kiáradva, az aradi hitközséget az ország határain túl is ismertté tette. A mizrach-ülések során, szorosán az oltár mellett, de a többiek-től semmiben sem különbözően, van a főrabbi széke. Sok nagynevű zsidó pap ült ezen a helyen. *Chorin Áron*, a nagy reformátor, a mély bölcsességű és nagy tudományú *Steinhardt Jakab*, ki báró *Eötvös József*-nek minden zsidó ügyben állandó tanácsadója volt, az aranyösszivű dr. *Rosenberg Sándor*, ki a vegyes párok megáldása miatt került harcok közepébe, és örökükben most a kiváló tudású és kiváló képességű dr. *Vágvölgyi Lajos*. Ebben a templomban tolongtak gyermekkorukban a tórák bársony palástjának csokolhatása kedvéért *Vészi József*, *Gál Gyula*, *Kaufmann Izidor*, a zsidó miljók híres festője, az idősebb *Chorin Ferenc*, ki mint Aradnak országgyűlési képviselője jutott fel Budapestre és aztán levált a zsidóság faltömbjéről. Itt volt hitközségi elnök 1853-tól 1865-ig *Reb Ezig Deutsch*, a *Hatvany-Deutchék* ősapja és vagyonuk megalapítója. És ebben a templomban nyert lelkesedést a zsidóság hadseregének sok-sok neves és névtelen, de hűséges és áldozatkész katonája.

A folyó évi június hó 17-én, vasárnap délelőtt megtartott centenáriumot a hitközség elnöksége szerényen csak családi ünnepnek szánta. Azonban a családi ünnep keretei csak megtágultak, mert egész Arad részt vett azon felekezeti különbség nélkül és az együttünneplés őszinte érzéseivel. Aradnak minden rendű és vallású polgára, minden „representativman“-je, az összes felekezetek, hatóságok, a katonaság, a testületek és a nőegyletek képviselői ott szorongtak — ezrekre menően — a templomban. Eljött ornátusban *Frint Lajos*, az aradi evangélikus püspök egész presbitériumával. Eljött szintén az egész presbitériummal az épp Aradon időző *Sulyok István* nagyváradi református püspök, aki az elébe járuló tisztelgések fogadását halasztotta későbbre, csakhogy jelen lehessen a centenáriumon. Mint ahogy az evangélikus és a református templomokban majdnem egy órával előbb kezdődött a vasárnapi istentisztelet, hogy a hívek nagy tiszteletreméltó papjaikkal minél nagyobb számban mehessenek el a zsidó templomba!

És az ősi zsidó templom erre a napra ünneplő-köntöst öltött. Virággirlandok ékesítették, számtalan lámpa fényárban úszott. Impozáns és megható külsőségek között, ünnepélyes menetben vitték körül az összes tórákat *Vágvölgyi Lajos* dr. főrabbi és *Schütz Henrik* dr. elnökkel élükön a hitközség előljárói. A tórákoronak kis csengőinek ezüstös hangja élesen vált ki az orgonazúgásból, a kórus és a község énekéből, mindennél jobban hirdelve a nagy pillanatok nagyságát és magasztosságát. A királyért és hazáért mondott ima után tartotta a nagy alkalomhoz méltó gyönyörű hitszónoklatát dr. *Vágvölgyi Lajos* főrabbi. A fohászos és az aradi zsidó elődök emlékét idéző első rész könnyeket fakasztott hallgatóságánál. A középső rész a zsidó templom és az aradi zsidó templommal foglalkozott. Mikor pedig a hitszónoklat hálaadó s befejező része után a kóruson hatalmas erővel hangzott fel *Lewandowsky* lendületes „Hallelujá“-ja az érzésileg egybeötvözött ezrek feje felett, elmondhatták a

150. zsolttárral büszkén és meglegedetten az aradi zsidók hogy „kol hánesomó tehállal jo“.

A százéves jubileum egyben a zsidó egyházi zeneirodalom ünnepe is volt. Aradon tradíció az istentisztelet zenei részének művészi nivón tartása, Beethoven egyik korálisán kívül Sulzer, Lewandowsky, Grünzweig és Bachmann szebbnél-szebb műveiből kerültek ki a 40 tagú, kiváló énekkar, a szőlők és az orgona számai, nagyban emelvén az istentisztelet ünnepi áhitatát.

Istentisztelet után a hitközség díszközgyűlést tartott, melyen dr. Schütz Henrik hitközségi elnök tartott magvas és szép emlékbeszédet. A délelőtt a tisztes multnak, a délután és az este pedig a hitközség jövőjének: az ifjúságnak áldozott a derű és jókedv finom formáival.

(R. M.)

TOLLHEGYRŐL

ZSIDÓMENTES BANKOK ÉS VÁLLALATOK.

A németországi zsidó sajtó sokat foglalkozik mostanában ezzel a legújabb problémával: Nagy vállalatok, bankok, gyárak, amelyeknek alapítói zsidók voltak és részvényesei még ma is azok, nem vesznek fel hivatalnokaik közé zsidókat. A németországi Centralverein és a berlini hitközség mozgalmat indítottak a „divat“ ellen, amelyet lassanként kimondottan zsidó cégek is kezdenek már követni. Budapesten még nem indítottak mozgalmat a dolgok ilyen elfajulása ellen, de ez nem jelenti azt, hogy itt, hála Istennek, nincs baj. Ellenkezőleg. Zsidó vállalatok itt önkéntes *numerus clausus*t csinálnak és ötszázaléknyi zsidót sem alkalmaznak, nehogy reásüssék a bélyeget, hogy „zsidó vállalat“, amikor — csakugyan az!

LORD BIRKENHEAD CIKKE A ZSIDÓKRÓL.

A *Pesti Napló* július 22-iki számában igen érdekes cikket közölt Lord Birkenhead tollából. A „palesztinai kísérletről“ azt mondja, hogy *politikai és történelmi szempontból a legérdekesebb mindazok között, amelyeknek a világ valaha tanuja volt. Olyan nagy koncepció ez, amelyet igen alaposan meg kellett fontolni, amint hogy ez meg is történt!* És miután szép összefoglalást ad a zsidó történelemről és irodalomról, kifejti, hogy „a héber literatúrában megtaláljuk az emberi érzés legfenségesebb kifejezéseit, a legszebbet, mit valaha emberi kéz írt“. Végül azzal fejezi be, hogy „a zsidó népnek újjászületését figyelhetjük meg most azon a területen, amely a jog és történelem alapján a zsidó népé“. Valamit talán mégis ért a dologhoz ez a lord Birkenhead. És az a lord Reading is és az a lord Melchet is, akikről lord Birkenhead olyan elragadtatással ír és akik mindketten nemcsak angol miniszterek és indiai alkirályok voltak, hanem a Palesztina-munkának is lelkes, áldozatkész úttörői és előmozdítói. Valamit tán értenek az ügyszóhoz ők is. Talán legalább annyit, mint a mi kávéházi Konrádjaink, akik több ezer kilométernyi távolságból egyszerűen megállapítják, hogy nincs odaát semmi, nem érdemes (es zahl sich nicht aus) vele foglalkozni.

NINCSENEK TÖBBÉ ZSIDÓ SEMITAK.

A „Times“ egyik legutóbbi számában M. T. Williams bebizonyítja, hogy nincsenek többé zsidók, illetve, hogy a világon szétszórt „zsidók“ hamisan viselik ezt a nevet, mert ők valamennyien az annak idején áttért különböző népek leszármazottjai. Len-

gyelország és Oroszország Mózesvallású népe a kazárok utódjai, Nyugat- és Déleuropa zsidósága pedig a föníciaiaktól ered, szintúgy az északafrikaiak is. Azonkívül Mohamed idejében Arábia és Mezopotámia sok pogány törzse tért át a zsidó vallásra. A Kairóban megjelenő *L'Aurore* hozzáfűzi: „A zsidók eszerint nem semiták és így kútba esik Drumont, Hitler, Lambertin és a többi fajvédő elmélete, amely szerint a zsidók mind semiták, ősi, vérbeli esküdt ellenségei az árja népeknek. Ha meg így van a dolog, hogy mindnyájunk ereiben árja vér folyik, akkor fogjunk össze és dőljünk szeretettel egymás karjaiba!“ A zsidógyűlölőknek azonban valószínűleg egészen mindegy, hogy mit mond a fajteória. Ebben a tekintetben nem akarunk olyan tudományos pontossággal „dolgozni“.

NAPOLEON ÉS A SZOMBAT.

A bécsi „Jüdische Presse“ idézi I. Napoleon ama rendeletét, amelyben meghagyja a hatóságoknak, hogy a zsidókat, akik a szombatot tartják, a vasárnapi munkaszünet megtartására ne kényszerítsék.

„Az isteni jog ellen való — írja Napoleon —, hogy a zsidót eltiltsuk attól, hogy vasárnap, amikor épügg megvannak a szükségletei, mint hétköznapon, ne kereshesse meg a kenyerét. A hatóság csak akkor hozhatna ilyen rendeletet, ha ő maga gondoskodnék a zsidók vasárnapi ellátásáról. Rendőrség és kormány ebbe másképp bele nem szólhat. Ez különben babona volna, akár vallási, akár politikai. De amíg én élek, sohasem lesz Franciaországban rendőrség és fogság eszköz arra, hogy másvallásuakat tyrannizáljon.“

Ezt írta I. Napoleon 1807 december 25-én Ostendéből. Azóta haladt a világ és a gondolkodás odáig jutott, hogy az, aki szombatot tart, az mint izraelita amúgy sem érdemli meg, hogy vasárnap egyék.

LÖWENSTEIN.

A tüneményes életű és tüneményes halálú belga bankár esetét a tendenciózus sajtó „tipikus zsidó eset“-nek igyekezett bélyegezni. A zsidóságnak nem volt oka büszkélkednie a bankárral amíg élt és nincs oka vállalni a felelőséget, amikor lebukott a valóban szédületes magasságból, saját repülőgéperől a tenger mélységébe. De tény, hogy Löwenstein a *renegát* típus, aki a zsidóságtól kapja tehetségét, intelligenciáját és mint első ballasztot hűtlenül otthagyja vallását, hogy repülője minél magasabbra emelkedhessék. Aztán körülveszi magát igazhitű árja titkárokkal, grófi és bárói csemetékkal, hogy tekintélyét és nimbuszát emeljék. Majd elképesztő szenzációkkal akarja származását feledtetni és míg saját felekezete számára nem volt se szíve, se pénze, mint új hitének egyházi mecénása bőkezű és pazarló lesz. Most, hogy Löwenstein „a megtértek mintaképét“ utólérte a végzete, egyszerre csak feltámad halottaiból mint zsidó, a „csúnya, spekuláns és mindenkit kiforgató zsidó“.



Kitűnő minőségű

Hutter szarvas szappan

כשר

Kapható

minden fűszer- és festékkereskedésben

Gyártja a budapesti orth. hitközség rabbinátusának felügyelete mellett:

Hutter József Szappangyár — Olajipar Részvénytársaság

Budapest, VII., Erzsébet körút 6. Tel.: J. 461-92, 93, 94, 408-92



A Sulchan-Aruch híres kom men tátor, a „Szijsze Kohen“ (Schach) szerzője és sírköve Holleschauban. — A fényképét a Mult és Jövőnek átengedte R. Koppe Reich főrabbi felsőházi tag



A „SCHACH“ SIRJA.

Csak így ismerik őt ezen a rövidített néven: *Schach*. ש"ך kezdőbetűi a Sulchan Aruch mellé fölvetett kommentárjának, amelynek teljes címe שפתי כהן. Őt magát Rabbi Sabbatai Hakohen-nek hívták és viszontagságos életem keresztül hajszolta a sors. 1621-ben született Amstibavában, Litvániában, ahol atyja rabbi volt. Korán bekerült a vilnai rabbinátusba, majd Krakóban és ismét Vlnába. A Chmielniczky-féle zsidó mészárlások azonban hontalanná tették, míg végre 1655-ben megnyugodott Desnikben, majd Holleschau-ban, ahol 1662-ben 41 éves korában meghalt. Rabbi Sabbatai Hakohen nemcsak a halacha mestere volt, hanem mélyérzésű héber költő is. A Chmielniczky-pogromokról írt *szelichai* fölkellették a leipzig-i tudós egyetemi tanár *Valentini Widrich* figyelmét, aki hosszabb héber levelezést folytatott vele.

Morvaország fürdőinek látogatói sűrűn elzarándokolnak Holleschauba, a „Schach“ sírjára. Egy budapesti zarándokcsoport, *Löffler* főlitkárral az élén, beküldötte a majdnem három évszázados sír fotográfiáját Rabbi *Koppel Reich* felsőházi tagnak, a pesti orth. hitközség agg főrabbiának, aki a Biró Dániel nevét viselő Városmajor szanatóriumában üdül. Dr. *Patai József* látogatása alkalmából *Reich* főrabbi átadta az érdekes képet a *Mult és Jövő* számára, miután előbb a 90 éven jóval túl levő aggyastyán szemüveg nélkül folyékonyan leolvasta a sírkő apróbetűs homályos felírásait és pár szellemes kommentárt rögtönzött hozzá.

ABEL PANN KIALLITÁS MÜNCHENBEN. Abel Pann bibliai és szentföldi képeinek nagy gyűjteményét most a müncheni Kunstverein mutatja be kiállítási palotájában. A palesztinai művészről az egész sajtó legnagyobb elismeréssel nyilatkozik. A kiállítás onnan Düsseldorfba megy, majd Kopenhágába, Stockholmba és Norvégiába, ahol mindenütt nagy érdeklődéssel várják.

A MULT ÉS JÖVŐ ZSIDÓ EGYHÁZMŰVÉSZETI KIÁLLITÁSA. Azoknak az emlékezetes művészi kiállításoknak sorozatához, amelyekkel a *Mult és Jövő* a zsidó művészet útját annyi sikerrel egyengette, méltó módon fog csatlakozni a most szervezés alatt álló zsidó egyházművészeti kiállítás, amelynek már előkészületei is mutatják, hogy impozáns keretek közt lefolyó nagyértékű zsidó művészeti megnyilatkozás lesz. A Nemzeti Szalon igazgatósága tavaly összes termeiben pompás keresztény egyházművészeti kiállítást rendezett, amelynek általános művészi becse nagy érdeklődést keltett felekezeti különbség nélkül. Már ekkor fölvetette dr. *Patai József* az ideát, hogy a Nemzeti Szalon, amelynek céljai fölötté állanak minden felekezeti ségen, bemutathatná épúgy a zsidó egyházművészetet is külön kiállításban, amely érdekesen dokumentálná a tulajdonképpen ugyanegy forráshól táplálkozó kétfelé fejlődő vallásos művészetnek egymásra való kölcsönhatását. *Déry Béla* igazgató, aki az *Abel Pann*- és *Lilien*-kiállításnál is tanúságot tett, hogy a Nemzeti Szalon irányításánál egyedül csak a művészet szempontját követi, készséggel vállalta, hogy a zsidó egyházművészeti kiállításnak rendelkezésre bocsátja a legelőkelőbb keretet. Közben gróf *Klebensberg Kunó*, vallás- és közoktatásügyi miniszter értesítette *Patai Józsefet*, hogy kérésére készségesen fogja a tervbe vett zsidó egyházművészeti kiállítást a legmagasabb erkölcsi támogatásban részesíteni. Egyben megindult az érdeklődés mindenfelé a külföldön is, úgy hogy számítani lehet nemcsak a párját ritkító *Rothschild-gyűjtemény*, hanem a legkülönbözőbb prágai, párizsi, londoni magán- és állami gyűjtemények beérkezésére is. A budapestiek közül kiállításra kerül a dr. *Friedmann Ignác* féle nagyszabású gyűjtemény, amelynek a *Mult és Jövő* tavaly külön számot szentelt. És képviselve lesz természetesen a szentföldi régi és új egyházművészet, a *Becalel*, a *jeruzsálemi muzcum stb.* Az érdekes kiállítás részleteire legközelebb visszatérünk.



Részlet a *Szombatok szombatja* c. filmből.

(Bemutatja szeptember 13-án a Kamara filmszínház.)

SZOMBATOK SZOMBATJA

A Kamara filmszínház szeptember hó 13-án bemutatja a *Szombatok szombatja* című Warner Brothers világattrakciót. E gyönyörű zsidó film bemutatása alkalmából érdekesnek tartjuk közölni newyorki tudósítónk levelét, mely a *Szombatok szombatja* hatalmas sikeréről számol be.

New-York, augusztus hó.

Hollywood már a „hangos” filmek lázában ég, de itt még egyelőre a néma filmeké a siker. Ez a siker természetesen nem egyforma. A legtöbb, agyonreklámozott filmnél az előre bejósolt siker a közöny némaságába ful, viszont akadnak filmek, amelyeknek a sikere olyan hangos, hogy nincs az a beszélő film, amely túlkiabálhatná.

A leghangosabb siker ma a Broadway-n a *Szombatok szombatja*. Pár hónappal ezelőtt mutatta be a legnagyobb newyorki mozi, a Roxy filmszínház s a filmet olyan nagyszerűen reklámozták be, olyan kitűnő volt a „Publicity”-je, hogy hetekkel a bemutató előtt elfogyott minden jegy s a további előadások előtt is valósággal

ostrom alatt tartotta a közönség a Roxy színház pénztárait. A bemutató eldöntötte a legújabb Warner Brothers-film sorsát. Bombasiker! Heteken, hónapokon keresztül telt ház. A Roxyból elindul a film a periferiákra s a nagy városokba: útja valóságos diadalut. Az ostrom a pénztárak előtt mindenütt megismétlődik. A közönség tódul a mozikba, a társaságokban kedvenc beszédtema a film „Hogyan, maga még nem látta a *Szombatok szombatját*? — szokták némi megrökönyödéssel kérdezni azokat, akik dacolva a divattal még nem nézték meg a Warner Brothers világfilmét. Persze ilyenek kevesen vannak.

A Publicity varázsa ellenállhatatlan. Tegnap este a 125-ik utca egyik kis mozija előtt csábítóan villogtak szemeimbe a transparens betűk: *The Jazz Singer!* (New-Yorkban ilyen címen megy a film!) Bementem. Mondhatom, nem bántam meg. A film különb, mint a — reklámja. Ez pedig nagy szó itt, ahol a legsilányabb vásári portékát is egekig magasztalja a reklám. A *Szombatok szombatja* azonban megerősíti az



Részlet a *Szombatok szombatja* című filmből

embernek a reklámba vetett hitét. Ez a film — akármilyen banálisan hangozzék is! — gyönyörű. Film a javából! Produkciónak káprázató, élménynek pedig tiszta, művészi és felejthetetlen. És még valami. A film — zsidófilm. Nemcsak témája zsidó, de megcsinálási módja, miliője és hangulata is az.

A téma: az apák és fiuk örök harca. Rövid tartalma ez: A Rabinovits család már öt generáción át adott kántorokat a newyorki gettónak. A család jelenlegi feje nagy elkeseredettséggel látja, hogy 13 éves Jackie fia gyönyörű hangját világi örömök szolgálatába állította és egy gettóbéli orfeumban szórakoztatja a vendégeket. Az apa a Jom-kippur előtti napon ezért megveri fiát, aki elszökik a szülői háztól. Ezután sok év mulik el. Jackieből jazz énekes lesz. Felfedezi egy impresszárió és New-Yorkba viszi, ahol egy operában kell fellépnie. A fiú boldogan siet haza, de apja kiutasítja. Rabinovits kántor megbetegszik éppen Jom-kippur előtt. Ki imádkozzon a templomban, ki énekelje a Kol Nidret? Az anya a fiához megy és könyörög neki, hogy helyettesítse az apját. Jom-kippur előestéje egybeesik a Májusi tündér című opera bemutatójával, amelynek főszerepét Jackienek kell énekelni. A fiú lelkében kegyetlen harcot vív a kötelességtudás és az övéihez való ragaszkodás. Végül mégis a gyermeki szeretet győz s az ősi zsinagógában a Jackie szép, könnyes hangján csendül fel az évezredek fájdalmas imája, a Kol Nidre. Az öreg kántor abban a boldog tudatban hal meg, hogy megtért a fia, Jackie pedig a Jom-kippur elmúltával fellép, egész New-York ünnepli, de ő csak azt a két nőt látja, akik örömkönnyeket hullatva simulnak egymáshoz a tomboló nézőtérén: édesanyját és Maryt, a menyasszonyát.

Ez így száraz kissé, de tessék csak elképzelni, ha mindez megszólal a film ezerszinű nyelvén. A gettó a maga hullámzó életével, a bárók színes forgataga, a zsinagóga misztikus áhitata, a zsidó családi élet derüs békéje, tipusok, sok ezeréves multat megvillantó arcok — csodálatos! Ilyen gazdagon, ilyen szuggesztíven és precízen vászonra varázsolni egy darab életet fojtott tragédiáival és robbanó örömeivel együtt, csak amerikaiak tudnak. A színészek pedig elsőrangúak. Al Jolson, Amerika egyik legnagyobb színpadi színésze, a fiú szerepében a saját életét játssza meg (ő írta a scenáriumot is), talán azért olyan őszinte és megrázó erejű az alakítása. Warner Oland, ez a zseniális karakterszínész az öreg kántor alakját szimbólumnak mintázta meg. Szálas, kissé hajlott alakja maga a szenvedések tüzeiben megnemesedett zsidóság: tüdő, jóságos, bizakodó, de meg nem alkuvó és hitéhez utolsó lehelletéig ragaszkodó. A lány, Mae Mc. Avoy (a Ben Hur Máriája) elragadóan szelid, finom, törekeny gettóvirág...

Végezetül álljon itt néhány adat a *Szombatok szombatja* anyagi sikeréről. A film néhány hónap alatt több mint négy millió dollárt forgalmazott. Hatalmas, páratlan eredmény. A Warner Brothers-cég e nem várt nagy siker hatása alatt megváltoztatta, illetve kibővítette programját. Leszerződtette a legelső férfisztárt, John Barrymore-t és azonnal megkezdte monumentális filmjének, a „Noe bárkájá”-nak az előkészületeit. A rengeteg tőkét, ami a filmhez kell, a *Szombatok szombatja* kasszaraportjai alapján könnyen fedezi a gyár. S miután a *Szombatok szombatja* csak most kezdi meg európai diadaltutját, bevételeiből valószínűleg fedezhető lesz egy másik exsuper film költsége is.

Pártos József.



Részlet a *Szombatok szombatja* című filmből

ANOMÁLIÁK A ZSIDÓ KÖZÉLETBŐL.

Kaptuk a következő figyelemre méltó levelet:

Igen tisztelt Főszerkesztő úr!

Mint a *Múlt és Jövő*-nek hű olvasója, bátor vagyok soraimmal fölkeresni. Levelem megírására a Pesti Izr. Hitközség legutóbbi ülésein *elhangzott jogos méltatlankodások és panaszok* készítetnek. Mint-hogy Főszerkesztő úr is tagja a hitközség vezető testuleteinek, azt hiszem, ha komoly és erőteljes akciót indítana a bajok orvoslására, úgy a *Múlt és Jövő*-ben, mint az előljárási kébelén belül, akkor meg van a reményem, hogy azok rövidesen orvosolva lennének.

Az egyik választmányi tag megemlítette, hogy a templom közönsége az istentisztelet alatt hangosan beszélget, úgy hogy a többieket áhítatában zavarja.

A dohányutcai templomban a hívek egy része a tóraolvasás alatt a Tórának hátat fordítva beszélget, avagy átkiabál a távolabb ülőknek. Hangos kritikát mondanak a főkántorokról és főrabbiokról. *Ujságot olvasnak az imádkozás ideje alatt* és hangos beszélgetésükkel zavarják azt a néhány embert, aki „tényleg” imádkozni akar. Sőt már többször tanuja voltam botrányos sértegetések és gorombáskodásoknak is. *Es ha véletlen az ilyen jelenetnek a dohányutcai templomban egy másvallású a szemtanúja, bizony kevés erkölsi dicsőség háramolhat az amúgy is meghurcolt zsidókra.*

Jártam München, Róma, Genova zsinagógáiban. Mindenütt mélységes áhítatban imádkoztak, akárcsak nálunk a keresztény templomokban. Ugy Genován, mint Rómában a belépőnek a samesz talisz és imakönyvet nyújt át, mert hisz ide az emberek imádkozni jönnek.

Hol van az a mélységes áhítat a magyar zsidó szivekben, amelyet a *pásztorfiu* a furulyájába belesírt, akinek mélységes átszellemültsége az ő furulyájával „az égbe segítette” az imát? Aki „imádkozni nem tud, de mikor a szent napon hallgatta, amint Izrael fiai imádkoznak, őt is elfogta a vágy, az epedés, hogy kiöntse lelkét Isten előtt. Es mert lángoló sóvárgását szavakkal kifejezni nem tudta, nem bírta másként lecsillapítani lelke szomjuságát, mint azzal, hogy a furulyába fujt . . .” (Patai: Kabala.)

Münchenben voltam egy katolikus templomban, ahol táblák hirdették: „Óvakodjunk a zsebtolvajoktól!” Miért ne lehetne nálunk is elhelyezni a templomban mindenfelé feltűnő vörös betűkkel ellátott táblákat, amelyek a közönséget legszigorúbb csendre kéri, ellenkező esetben a templomból vezetessenek ki.

Miért ne lehetne a rabbiknak a szöszékről a hívekhez felvilágosító szónoklatokat intézni az ima szentségéről és egyúttal a rend szigorú fentartásához a közönség támogatását is kérni?

A templom Isten háza, ahol az emberek hálát adnak az Örökkévalónak és kéri az Ő segítségét. *Ia idegen emberhez megyünk valamit megköszönni, vagy kérni, bizony nem jutna senkinek eszébe az a nevellettség, hogy addig amíg fogadószobájában áll előtte, hogy masokkal beszélgessen, vagy ujságot olvasson.* Pedig a régi törvénytudók is imádkozásuk előtt elvonultak minden zajtól és magukban merülve, távol minden idegen és zavaró momentumtól, áhítatosan imádkoztak.

*

Ezek után áttérek a *dohányutcai templomban folyó nagyobb esküvőkre.* Evekkel ezelőtt többek között végig néztem Alpár Gitta esküvőjét. Oly nagyszámú nézőközönség volt jelen, hogy a templomba nem juthatott be mindenki. De akik bekerülhettek,

azok *felállottak a padokra, a nászpárt pedig a kivonuláskor, a templomban hangosan megéljenezték.*

A zsinagóga hasonló volt egy cirkuszhoz, vagy sportpályához. Bizony a jelen volt keresztény ismerősöm előtt szégyenkezni kellett és nem tudtam csodálkozására mit válaszolni.

Megjegyzem, még kisebb esküvőkön is látható vasárnaponként a zsidóságnak ez a fegyelmezetlensége. Elsősorban az előljárási kébelnek kellene a módját megtalálni annak, hogy *nagyobb esküvők nézőközönsége csak oly számban juthasson be a templomba, ahány ülőhely van.* Ha a nászpárnak oly nagy az ismeretsége, hogy azzal a templom megtelik, akkor *bocsásson az előljárási kébel rendelkezésére és költségére a templom ülőhelyeinek megfelelő számú jegyet épügy, mint a nagytünnepi istentiszteleteknél,* úgy hogy a templomba lépve mindenki elfoglalhassa a maga helyét. E jegyeket az esküvői meghívóhoz is lehetne mellékelni. Miután a dohányutcai templom egyik földszinti hajója nők részére van fenntartva, úgy a nők, mint a férfiak részére más-más színű jegyet kellene kibocsátani. Aki pedig a padban felállni merészkedne, azt a templomi alkalmazott figyelmeztesse, majd a zsinagóga elhagyására szólítsa fel.

*

Bécsben az egyik felekezeti lap rövid időközökben közli a kitértek nevét, pontos lakcímét, életkorát, foglalkozását. Ha nálunk is közzétennék ezeknek névsorát, azt hiszem, hogy a szégyenérzet sokakat visszatartana a kitéréstől. Soknak a cselekedete titokban marad és visszaélésre is alkalmat ad. *Ismerek egy orvost, aki a zsidó vallást elhagyta. Erről csak a legszűkebb környezete tud. Egyidejűleg pályázott mint keresztény a Munkásbiztosító orvosi állására és mint zsidó pedig a zsidó hitközség ismert személyiségéhez fordult protekcióért. A szükség szerint, hol a születési bizonyítványt, hol a keresztlevelet mutathatta fel.* És így cselekszenek újabban bizonyos művészek is.

*

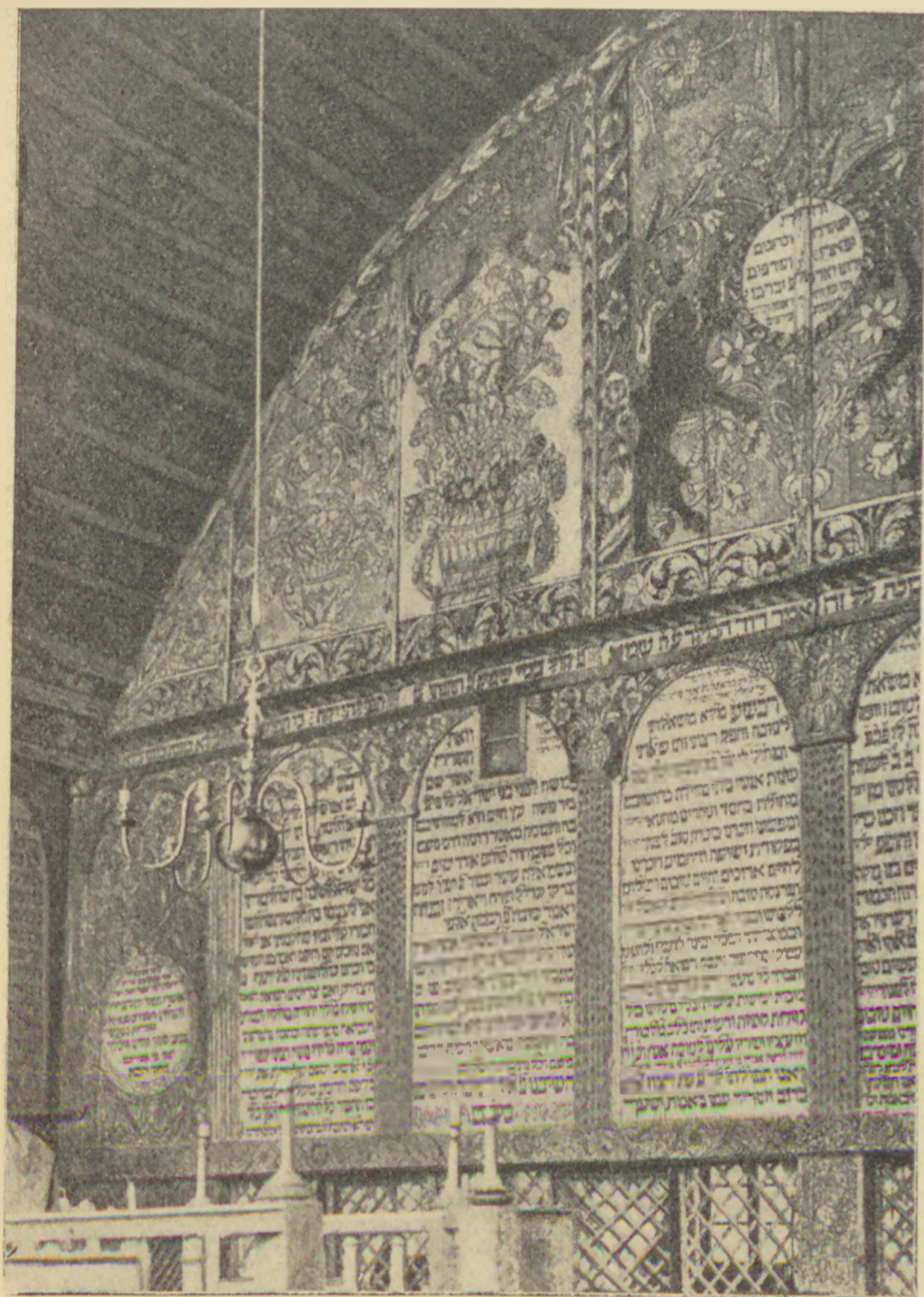
A Hitközség egyik ülésén elhangzott nyilatkozat szerint 25.000 tag nem fizet adót és 400.000 pengő deficit mutatkozik a folyó évi költségvetésben. Ennek oka egyrészt a tagok lelkiismeretlenségében, másrészt az *adókvetés aránytalanságában rejlik.* Én egy pénzügyintézet tisztviselője vagyok. *A bankban a keresztény vallású kollégáim az egyházi adót a kerületi előljárási kébel által megállapított összeg szerint fizetik, amely az adóívben bevallott jövedelem után lesz kiróva.*

Nem volna-e módjában a Hitközségnek illetékes helyen kieszaközölni, hogy a református vagy katolikus egyházközönség mintájára az adóívben bevallott jövedelem után a kerületi előljárási kébel vetné ki a hitközségi adót százalékszerűen? Így az adókvetés is igazságosabb volna és a százalékot oly mértékre lehetne emelni, hogy a Hitközségnek deficitje ne legyen és nem volna 25.000 nemfizető tagja.

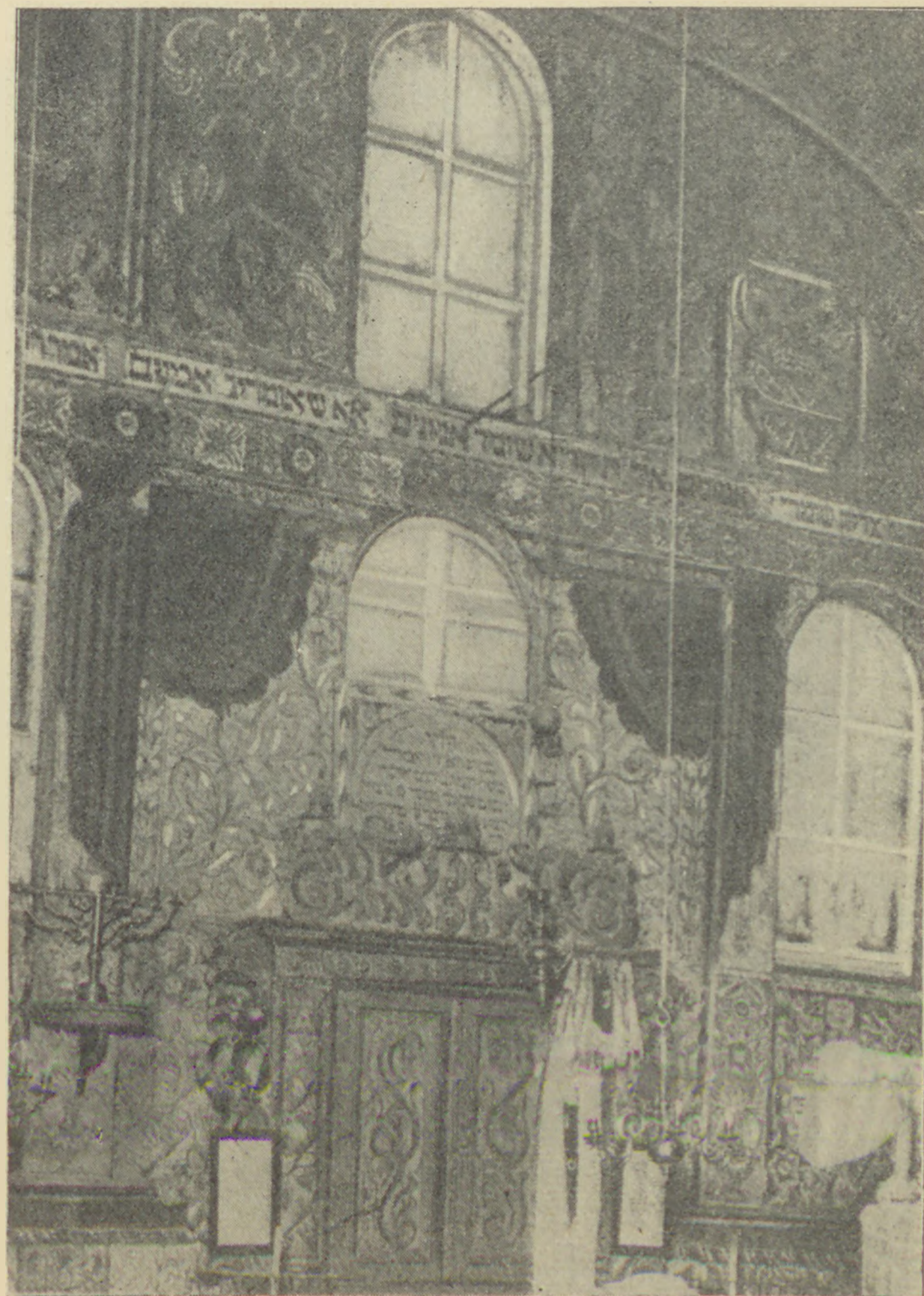
A VII. kerületben egyik katolikus vallású kollégám havi 550 P jövedelem után — a kerületi előljárási kébel kivétele alapján — évi 19 P egyházi adót fizet, míg több zsidóvallású kollégám, aki havi 7—800 P jövedelemmel bír, csak évi 8 P-t fizet. A havi 150 P jövedelműre pedig a zsidó hitközség 10 P-t ró ki. Ez az igazságtalanság megszüntetendő.

Midőn Főszerkesztő úrnak szíves elnézését kérem, hogy ily hosszasan igénybe vettem türelmét, bár cselekedtem ezt abban a reményben, hátha némi szolgálatot tehetek én is felekezetemnek, maradok mély tisztelettel

Schlesinger Alfréd.

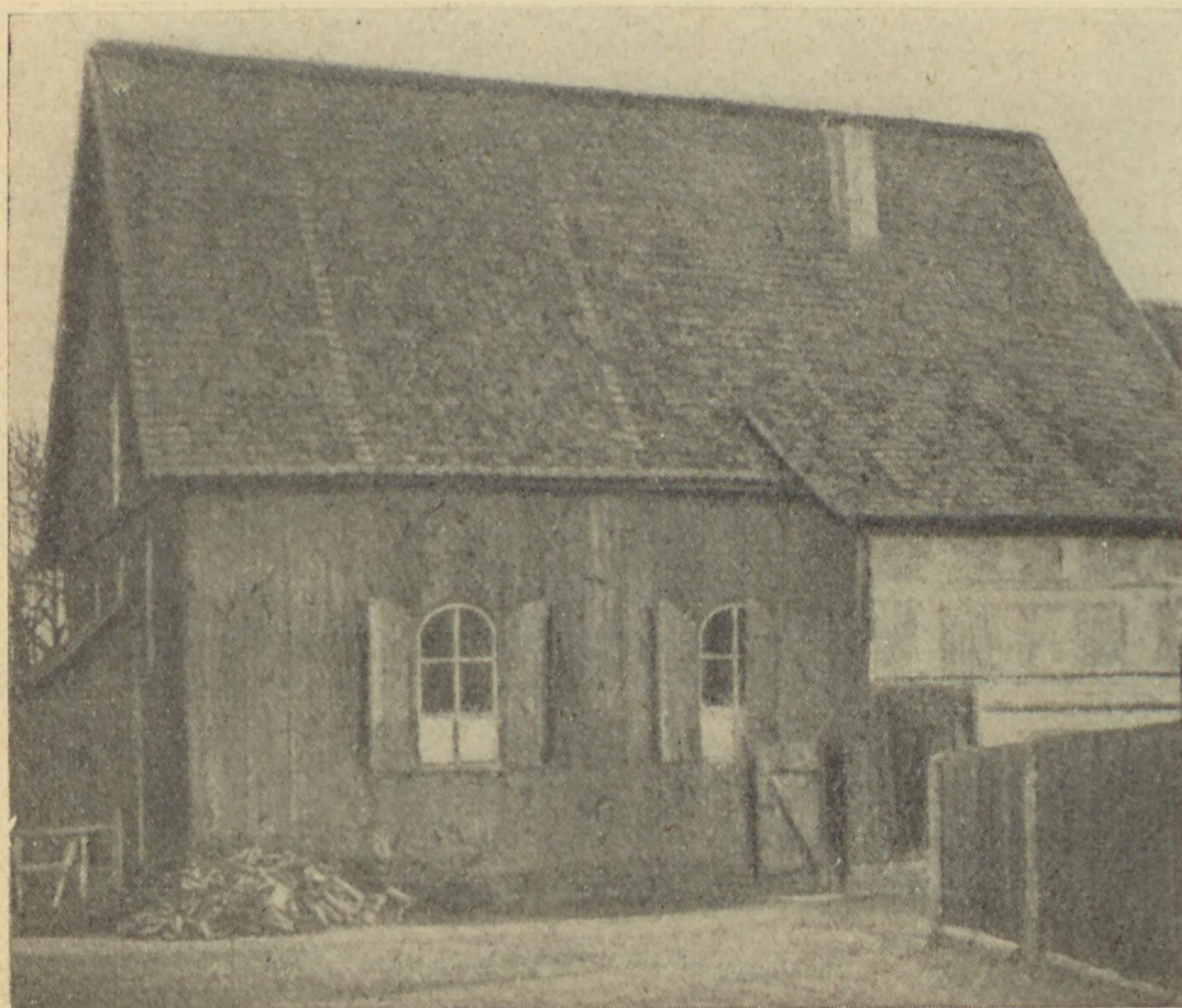


Részlet a bechhofeni faszinagóga belsejéből. Lent a nagyünnepi imák.



A bechhofeni faszinagóga frigszekrétényfala

A BECHHOFFENI FA-ZSINAGÓGA korát nem igen lehet megállapítani. Mindenesetre néhány évszázadnak tanuja már ez épület, melynek csak belső fallfestményeiről tudjuk, hogy 1733-ban festette *Elieser Sussmann*, a brodi kántor fia. Stílusa a régi lengyel fa-zsinagógákra emlékeztet. Dr. Karl Schwarz, az ismert műtörténész közlése szerint, egykoru vele a hasonló típusú kirehheimi, unterleimpurgi stb. faszinagógák, amelyek a német zsidóságnak Lengyelországból való visszavándorlásának korából származnak.



Az Ansbach melletti Bechhofen (Bajorország) régi faszinagógájának külseje, amely mit sem sejtett belsejének csodás gazdagságából.



A bechhofeni faszinagóga belseje. Fönt Cion fantasztikus képe gót stílusban. Mellette a sátorosünnepi csokor. Alatta szukkothi ima.

KERESZTÉNYI MAGAVISELETÉRT KITÜNTETETT ZSIDÓ DIÁK.

Első pillanatra paradoxonnak hangzik, hogy keresztényi magaviseletéért ítelték oda egy orthodox zsidó diáknak jutalomdíjat a Wisconsin-i egyetemen.

A „Kenneth Sterling-Day Memoriál“, melyet Mr. és Mrs. S. P. Day (Ohio, Cleveland) alapítottak elhalt egyetemi hallgató fiuk emlékezetére, amint a *New-York World*-ban olvassuk, az alapítók intenciója szerint azon szenior hallgatónak adományozandó, aki morális jellemével legjobban megközelíti a kereszténység lényegét.

A jutalom kiosztásával megbízott kommitée a huszonnégy éves zsidó szenior diákot, Mr és Mrs. Behr József fiát (Rockford, Illinois állam) találta olyannak, aki legjobban felel meg e feltételeknek és a Wisconsin-i diáktáborban senki sem csodálkozott e választáson. Egyedül csak a kitüntetett diák az, aki meglepődött. És pedig azon, hogy személye és esete olyan széles körben keltett feltűnést.

A „World“ kérdéseket intézett hozzá:

— Mondja el felfogását keresztény-gentleman magaviseletének kódexéről és magyarázza meg kitüntetését.

— Nem tudom megérteni — felelte — miért okozott oly széles körben feltűnést ez a kitüntetés szerte az országban. Sohasem álmodtam volna, hogy a világ felfigyeljen az olyan emberre, habár kitüntették is őt, aki csupán megtanulta a leckét, amire atyja és anyja türelemmel tanították. Ön gentlemanlike magaviseletem kódexéről kérdezett engem. Őszintén szólva, én nem is tudtam, hogy ilyen kódexem van. Szüleim és vallásom kötelességtudásra szoktattak s az emberi méltóság szentségének tiszteletben tartását is belém nevelték. Így vált meggyőződésemmé, hogy az életben a legtisztább elégtételt akkor érezzük, ha felebarátunk segítségére sietünk. És hatott reám Kant törvénye is: „Ugy viseld magad, hogy magatartásod egyetemes törvénnyé válhasson“. Ha van bennem erő, amellyel befolyásolhatom az egyetemi hallgatók testületét, az onnan van, mert az ifjuság eredettől fogva jó és mindig hajlandó javulásra. Ha diákéveim alatt

kitüntettek, ez azért van, mert tanáraink Selig Perlmann, Max Otto, Margaret, Pryor stb. kitűnő nevelésben részesítették.

Behr Lajos azonban nemcsak szellemének, de fizikumának fejlesztésével is törődött. Három éve játszik az egyetemi basket-ball csapatban és „team“-jének ez évben ő volt a kapitánya. Az a meggyőződése, hogy csak az lehet szellemileg a legkitűnőbb, akiben egyuttal benne van: „a robusztus egészség hajtó ereje“.

— Láttam elég brilliáns szellemű embert, aki melankóliába, pesszimizmusba és tétlenségbe süllyedt, mert egészségtelen teste súlyos teherként hatott. Semmi szokatlant nem találok abban, hogy zsidó létemre nyertem el a kitüntetést keresztényi jellegű érdemekért. Felfogásom szerint a vallások ideáljai alapjukban véve ugyanazok. Emberszeretet, alázat és könyörületesség egyetlen vallásból sincsenek származva. Minden vallásban megtaláljuk a hit és kétély kikerülhetlen konfliktusait. Keresztény ember, Robert Browning tanított erre engem, az orthodox zsidót.

A *The World*-ban ezenkívül Carl Russel Fish a történelem professzora a fakultás ama választmányi tagja, aki a kitüntetés feltételeit megszabta, még a következőket írja „A „keresztény“ jelző nem illik kizárólag keresztény vallású egyénekre. Mikor a végén megegyeztünk a megjutalmazandó személyében — mondja — hirtelen eszünkbe jutott, hogy a legelső követelmény a „keresztényi“ jellem volt s ezzel szemben Behr vallásos tevékenységének legszembeötlőbb bizonyítéka, hogy elnöke volt a „Hillel“ alapítványnak, amely pedig zsidók vallásos társasága az egyetemen. Konferenciákat tartottunk más zsidó diákokkal és úgy találtuk, hogy mindannyian egyértelműleg azt vallják, hogy az úgynevezett „keresztényi“ jellem több más vallási szervezetnek formájában is kifejlődhetik. „Világos, hogy e kifejezés jelenleg bizonyos minősítések birtokát jelzi és bármely szervezet tagjaira ráilleszhető, legkevésbé azonban azokra, akik nem kívánatos erkölcsi tulajdonságokkal bírnak, ha mindjárt keresztény vallást követnek is.“

Az atletikai gyakorlatok igazgatója, *Little Georg* — szintén tagja a választmánynak, amely a jutalomdíjat létesítette — kiemeli Behr személyét a „B'nai B'rith, Hillel alapítvány, zsidó diákok táborá“, csapatjának szolgálatában, mint aki magasfokú tudásnak adta tanujelét s 89.5 átlagos számot ért el. Továbbá alázatos tiszteletudását az egyetemmel szemben és interkollégiális versenyek alkalmával tanúsított önzetlen sportmánszerúségét.

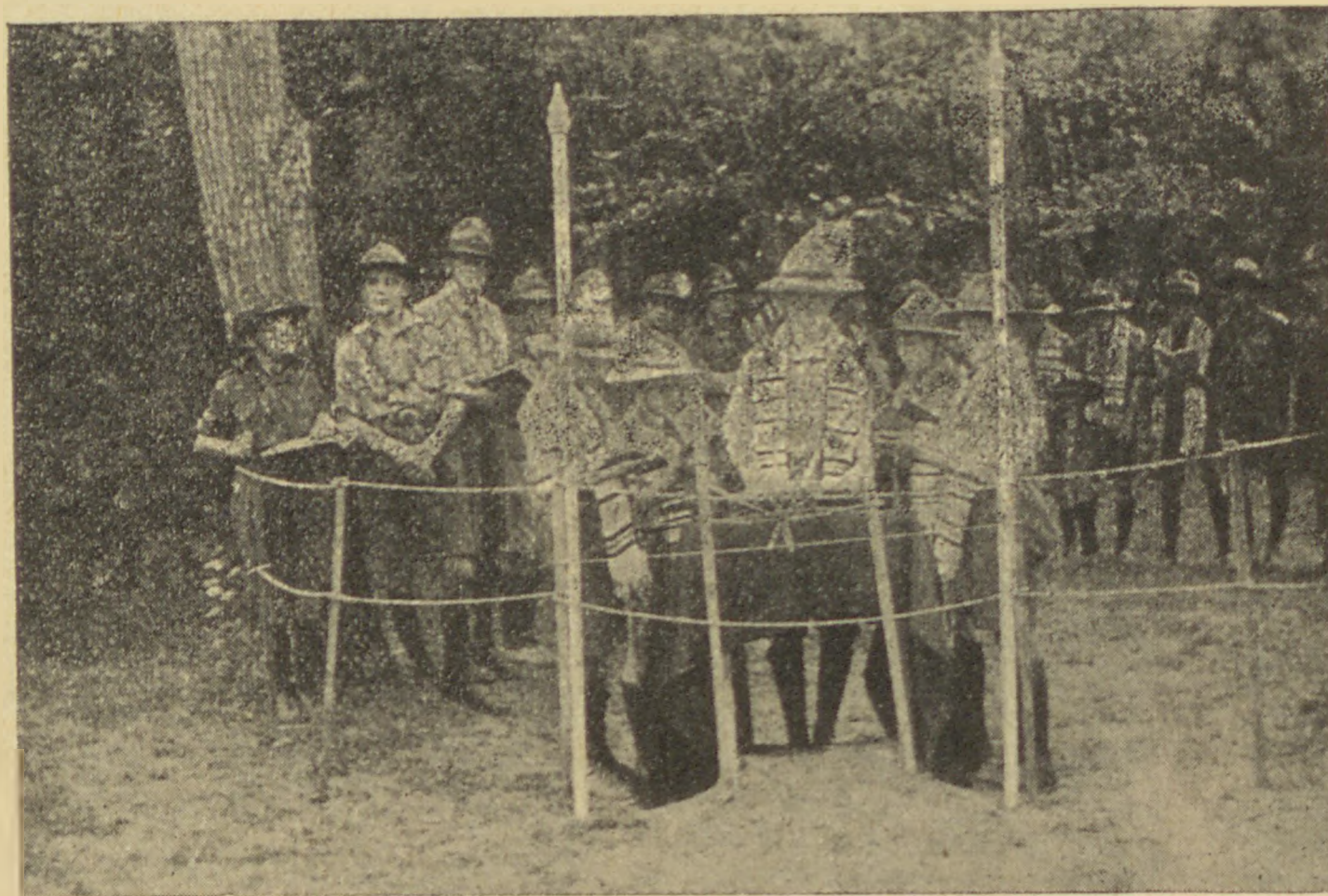
Mr. Behr a „Big Ten Conference“ (a nagy Tizek) érmét is elnyerte, kiválóságáért úgy atletikában, mint tudományos haladásban.

Amint olvassuk, Mr. Behr kilenc gyermek közül a negyedik.

A díj egy bronz figura, amely a földgömböt tartja a győztesek neveivel belevésve.

A magasra tartott földgömbön a következő szavak olvashatók: „Ameddig e föld olyan neveket hord, mint ezeket, mindaddig meg fog maradni a remény.“

Angolból ford.: *Katona Agostonné.*



Istentisztelet a budai cserkészek szobi táborában. Az oltár előtt Vidor Pál theologus és a gyermekkórus áll. *Frommer Vilmos felvétele.*

AZ EPERJESI ZSIDÓ MUZEUM MEGNYITÁSA július hó 20-án délelőtt ünnepélyes keretek között ment végbe.

Ezen nagyfontosságú zsidó kultúrintézmény *Bárkány Jenő* mérnök alkotása, ki nagy szakértelemmel, pénzáldozattal és ernyedetlen szorgalommal megvalósította kedves eszméjét. A múzeum, mely ritkítja párját az egész vidéken, az első zsidó múzeum, mely sok történelmi értékű kincset, fényképet, festményt és kéziratot őriz. Igen érdekesek a múzeumnak a zsidó lakosság városi letelepítésére vonatkozó adatai. Bővebben majd más alkalommal. Az ünnepélyes megnyitó beszédet *Bárkány Jenő* elnök tartotta, majd *Materny* tanácsos Eperjes városa nevében átadta ezt a fontos intézményt hivatásának. A megnyitó ünnepségeken résztvett többek közt dr. *Austerlitz Tivadar*, a múzeum titkára és dr. *Kolozs Akos*, a kassai hitközség nevében.

Az újonnan fölfedezett zsidó múzeum az Árokutca 23. számú ház, mely a többi házak közé ékelve fekszik a keskeny, hosszú utcában. A kettős tetőzet elárulja, hogy nagyon régi, nemcsak az épület, de környezete is. Az épület 6—800 éves lehet és egy csodálatos véletlen folytán lett belőle múzeum. A házat ugyanis javították és a fal lebontásakor héber feliratokra akadtak. A leletről értesítettek az eperjesi hitközség főrabiját, ki nyomban megállapította, hogy a falra festett héber betűk imádságokat tartalmaznak, az úgynevezett „jehi rucon“ és egyéb imákat. Az egyik felírás már el volt mosódva, de a jellegzetes héber landsabetűk azért meg voltak állapíthatók. E felírás valószínűleg a XVI. századból való. Legértékesebb része a múzeumnak a könyvgyűjtemény. Itt van dr. *Klein* főrabbi gyűjteményéből származó *Toldoth Aharon* 1511-iki kiadása, továbbá *Josefus Flavius* 1789-ből való kiadása. A gyűjtemény egy további becses darabja *Szifszé Jesénim*, mely 1680-ban jelent meg *Amsterdamban*. Szinte párját ritkítja *Zarfati „Jad Jasef“* című könyve, mely *Velencében* 1616-ban jelent meg. Meg kell továbbá emlékezni egy nagyon fontos és zsidó kultúrtörténeti szempontból igen jelentős okmányról, mely a zsidók letelepülésének engedélyezését tárgyalta. Végül található az eperjesi zsidó múzeumban nagyon érdekes adatok a „vérvádra“ vonatkozólag is. Ezeket én forrásul felhasználtam már 50 évvel ezelőtt e tárgyban héber nyelven írt „*Kever ha-kados*“ című dolgozatomban. *Molnár Armin.*

RABBIK GYAKORLÓÉVE A JERUZSALEMI HÉBER EGYETEMEN. *Chajim Náhum*, Egyiptom grand rabbija fölvetette az igen életre való eszmét, hogy a jeruzsálemi egyetemen legyen egy teológiai kurzus azoknak a végzett rabbiknak a számára, akik *Palesztinán* kívül folytatták tanulmányaikat. A rabbik, akik bárhol a diaszporában meg akarják kezdeni tevékenységüket, töltsenek legalább egy esztendő a Szentföldön, hogy elsajátítsák az élő héber nyelvet és megismerjék a Biblia bölcsőjét. Maga Egyiptom grand rabbija akciót indít, hogy a kitűnő eszmét meg lehessen valósítani.



Az eperjesi zsidó múzeum

Das jüdische Muzeum in Presov

Vér Andor

Vágyaim örökszép városa Jeruzsálem!

Ritkuló, fájó, néma és mondhatatlan
imáimban te vagy mindig az ámen
vágyaim örökszép városa Jeruzsálem!

Te fényességes, gyönyörű, te tiszta,
te végtelen, te Istennel határos,
Dávid tornyával ékes, büszke város!

Szelid pásztora tévelygő népeknek,
ki angyi szívet aklodba tereltél!
Te áldott hitet szétsugárzó Szentély!

Te Babilont és Ninivét túlélő,
kit Isten őrzött mint drága ereklyét . . .
— öledbe futni mint egy kis gyermek úgy szeretnék!

Te jó Anya, kinek méhében megfogamzott
a Törvény és Szeretet örökkön élő ikre . . .
— óh hogy tapadnék csókkal megszentelt köveidre!

Oh hogy lesném köveid halk, mormoló meséjét
csodákról, miknek párja nincsen a Bábelekben . . .
— a szemem lángolna csak mindegyre fényesebben,

s úgy hallgatnám a kövek
„egyszer volt, hol nem volt“-ját
lélekzetviasszajfajva és mire véget érne,
szétdúlt szívembe lassan belopódzna a béke.

Világok ékessége te! — A szép tavaszestéken,
mikor a kósza szellők jó illataid hozzák,
megfájdulnak gyökereim s úgy áhitoznak Hozzád!

Mert fiad vagyok, kebledről rég elszakadt fiad,
s tőled távol a bűnös, vad Babilonban élek . . .
— száradjon el a jobbom, ha elfelejtenélek

téged, ki hitet adtál nekem és mindeneknek,
és belőled sarjadzik az új élet is — ámen —
oh vágyaim örökszép városa Jeruzsálem!

KRÓNIKA ÉS SZEMLE

PATAI JÓZSEF GYÁSZA.

Nagy részvéttel temették Jeruzsálemben az Olajfák hegyén az Áv hó 20-ikának hajnalán, 73 éves korában elhunyt Rabbi Móse Klein talmudtudóst, Patai József édesatyját, aki négy esztendő óta a Szentföldön élt, a Tórának és Avódának szentelve minden idejét. Hálálának híre mély megdöbbenést keltett mindenütt, ahol a szentéletű férfit ismerték. A gyöngyösi orth. hitközség nagynevű főabbija, aki gyakran volt vendége a szomszédos Patán, alábbi héber levelet intézte dr. Patai Józsefhez, aki héber és magyar verseskönyveiben, a Zsidó Írásokban, de különösen „A középső kapu” című legújabb művében sűrűn adott kifejezést atyja iránt való mélységes szeretetének.

Gyöngyös, Áv hó vigasztalóján.

Remegés fogott el a gyászhirre Cionból, hogy „Mózes felszállt az örökkévalóhoz”. Önnek drága atyja, nekem lelkem barátja, a szélszórt Izraelnek dísz, koronája, kiválasztottak kiválasztottja, a szent városban, Jeruzsálemben.

Szemem, szemem könnyeket hullat az eltávozott után. Mert nem minden nap akad ilyen nagy ember mint ő, tökéletes szent férfi, lángeszű tudós, istenfélő igazán és örök tűz lobogott bensejében.

Fáj nekem, fáj, hogy ez a szépség eltűnik a Földben. Mert ez a férfi Mózes ember volt, ezek között egyetlen. Háza tárva nyitva állt. Ösatyáink módján gyakorolta a jót a járókelőkkel és külön szobát szentelt lakásában szegények szállásának.

Móse imája: „Hadd menjek és lássam a Szent Földet” — nem volt hiába.

Sok intézményt létesített Patán és amióta elment onnan, eltávozott a község fénye, dísz, dicsősége. Hálát adok a Mindenhatónak, hogy együtt munkálkodhattam vele. Együtt alapítottuk környékünkön a Talmud-Társaságot, mely évente befejezte az egész Talmudot. És ő még Jeruzsálemből is kérte a maga tanulni való traktátusát.

Csak néhány napja, hogy boldog örömmel írta nekem: „egész szívemmel hálálkodom az Egek Urának, hogy megáldott jószívű gyermekekkel és testvérekkel”.

A Legfelső vigasztalja meg önt Cion és Jeruzsálem többi gyászolói közt. Nemes cselekedeteivel segítse a lelkét még följebb-följebb emelkedni, hogy ott fönt is örüljön az atyja ágyéka származottjának és az anyja ujjongjon méhe gyümölcsének.

Híve, tisztelője és becsülője magas értéke szerint

OSER ANSEL JUNGREIS

a gyöngyösi orth. hitközség főabbija.

*

A budai izraelita hitközség alábbi levelet intézte dr. Patai Józsefhez:

Mélyen tisztelt Főszerkesztő úr!

Öszinte meghatottsággal vettük a hírt: boldog emlékü Édesatyjának elhunytáról.

Ön, aki elárvult felekezetének, szcilemi termékével évtizedek óta annyi vigasztalást és örömet szerzett, aki megnyugvást és reményt nyújtott, nem kerülhetett el azt a nagy fájdalmat, mely a gyermeket érinti akkor, hogy ha imádott és jellemét megalapozott szülőjét elveszti.

Mint író és gondolkodó bölc, bizonyára tisztában van azzal, hogy a természet rendje ellen még a legmélyebb gyermeki érzés sem tehet semmit, még ha fel is kell lázadnia ama igazságtalanság ellen, hogy éppen azokat kell elvesztenünk, akik hozzánk mindig legközelebb állottak és akik a legértékesebbet képviselték a világon. De a természet rendje egyúttal megtanít bennünket arra is, hogy iparkodjunk a megváltozhatatlanban, az Isten jóságába vetett hittel megnyugodni és a szeretett elődök nyomdokain haladva, azok emlékével ezáltal tiszteljük meg, hogy minden cselekedetünket az ő gondolkodásuk szerint irányítsuk és ezzel azt a tudatot nyerjük, hogy a drága cihunytak nem hagytak el bennünket végleg, hanem szellemileg velünk és bennünk maradnak egy egész életen át, hogy ilyképpen nyujtsanak nekünk vigaszt a vissza-visszatérő fájdalmak között.

Kérem fogadja nemesak az állalam képviselt budai izr. hitközség előljárósága és minden egyes tagja nevében, de szerény magam nevében is, aki az ön működését becsülni és tisztelni megtanultam, őszinte részvétünk kifejezését azzal a kérelemmel, hogy a nagy gyász, mely önt lesújtotta, ne lartsa vissza önt attól a további nemes munkától, melyet annyi viszontagságon keresztül hitlestvérei érdekében eddig nemeslelkűen teljesített.

Kérem fogadja meleg kézszorításomat és maradtam megkülönböztetett lizstelettel,

a budai izr. hitközség előljárósága nevében:

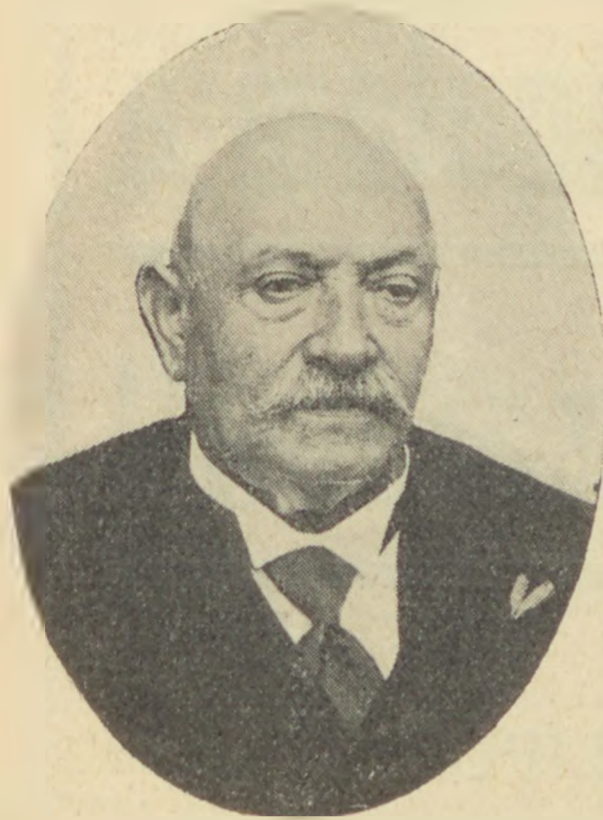
DIÓSI JENŐ
főjegyző.

Dr. KRISZHABER ADOLF
elnök.

KÉT HAFTÓRA-KÖNYV.

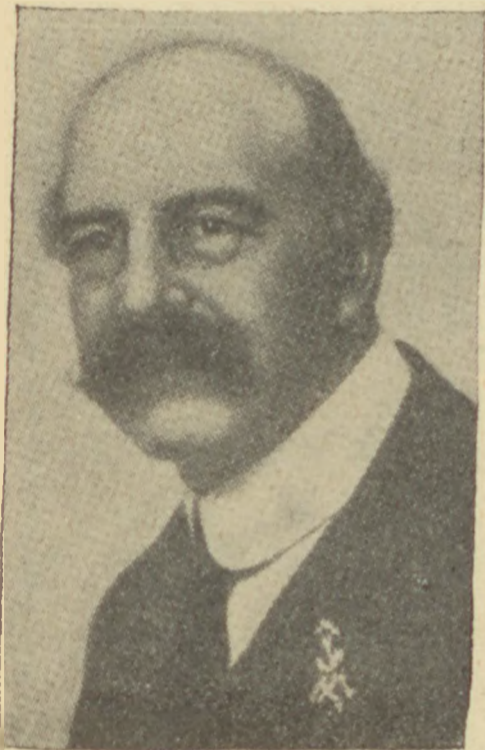
Két igen értékes könyv hagyta el a sajtót a nyáron. Mind a kettő csakhamar nélkülözhetetlen segéd-eszközévé fog válni a hitoktatásnak, amely a mai nevelés mellett a legsúlyosabb nehézségekkel küzd. Az egyik, dr. Bernstein Béla nyiregyházi főrabbi könyve teljes szövegében hű és lendületes fordításban adja a szombatok és ünnepek minden haftóráját. A másik dr. Widder Salamon a zsidó gimnázium professzorának műve, kitűnő gyakorlati érzéssel megszerkesztett szöszedet ad a prófétai olvasmányokhoz, úgy hogy a tanuló könnyen elsajátítja a szöveg értelmét és elemzését. A két könyv egymástól teljesen függetlenül készült, talán nem is tudtak szerzői egymás munkájáról, az érdekes véletlen azonban úgy akarta, hogy egymást nagyszerűen kiegészítő két mű jöjjön létre, amelynek igen jó hasznát veszi nemesak az iskola, hanem a bibliába és főképp a prófétákba behatolni akaró magános olvasó is. A két könyv bevezetése pedig kiváló tájékoztatóul szolgálhat a próféták lényegéről és nyelvezetéről. Dr. Bernstein könyvét a nyiregyházi izr. hitk. adta ki. Remélhetjük, hogy a pesti hitközség is méltóképpen fel fogja karolni professzorának művét, amely a szerző kiadásában jelent meg.

HÉBER KULTURÉLET. Budapestén megalakult a „Chowwé Szfath Ewer” és Debrecenben — Bialik tel-avivi egyesületének mintájára — a „Chewrath Oneg Sabbath”. A „Chowwé Szfath Ewer” a „Ceirei-Mizrachi” Hólló uccai helyiségében tartja összejöveteleit, azonban idővel ki akarják fejleszteni egy nagy klubszerű egyesületté, az összes hebraisták bevonásával. A „Chewrath Oneg Sabbath” Grosz Ezra zsidó gimnáziumi tanár vezetése alatt áll és Debrecen legkiválóbb hebraistái résztvesznek benne.



BLOCKNER IZIDOR
ÜNNEPLÉSE. A zsidó köz-
 élet egyik kiválóan tisztelt
 és becsült alakja, *Blockner*
 Izidor, a *Blockner* hirdető-
 iroda alapítója, a napokban
 töltötte be 75-ik életévét és
 ezt az alkalmat nagyszámú
 barátai és tisztelői felhasznál-
 ták arra, hogy intim
 ünnepségekben részesítsék.
 Blockner Izidor mint a
 sajtónak számottevő tény-
 ezője, mindig szerényen
 került, hogy személyével
 a sajtó foglalkozzék. Most
 is csak „kipattant” a ju-

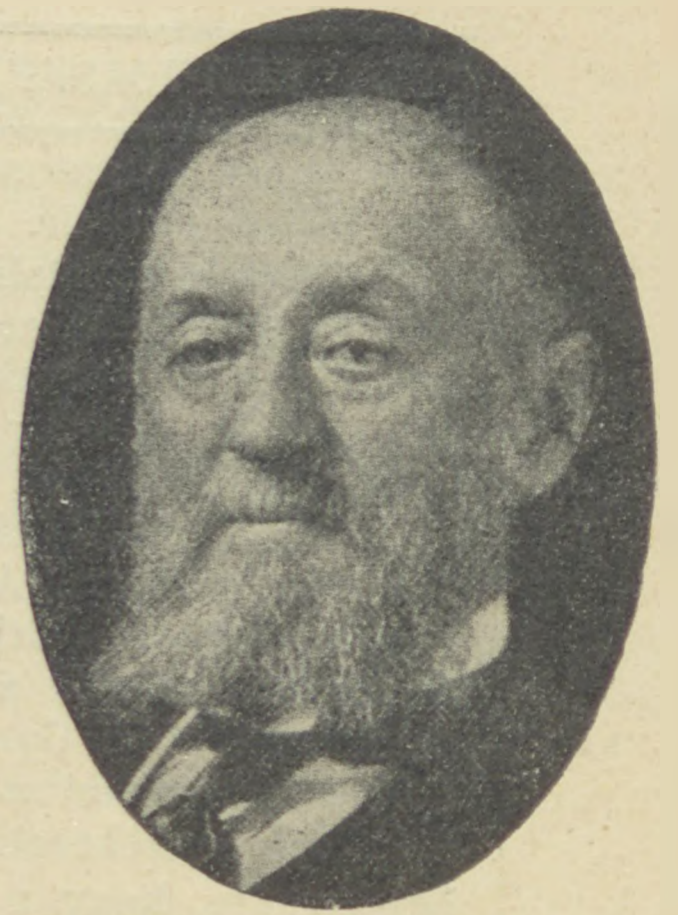
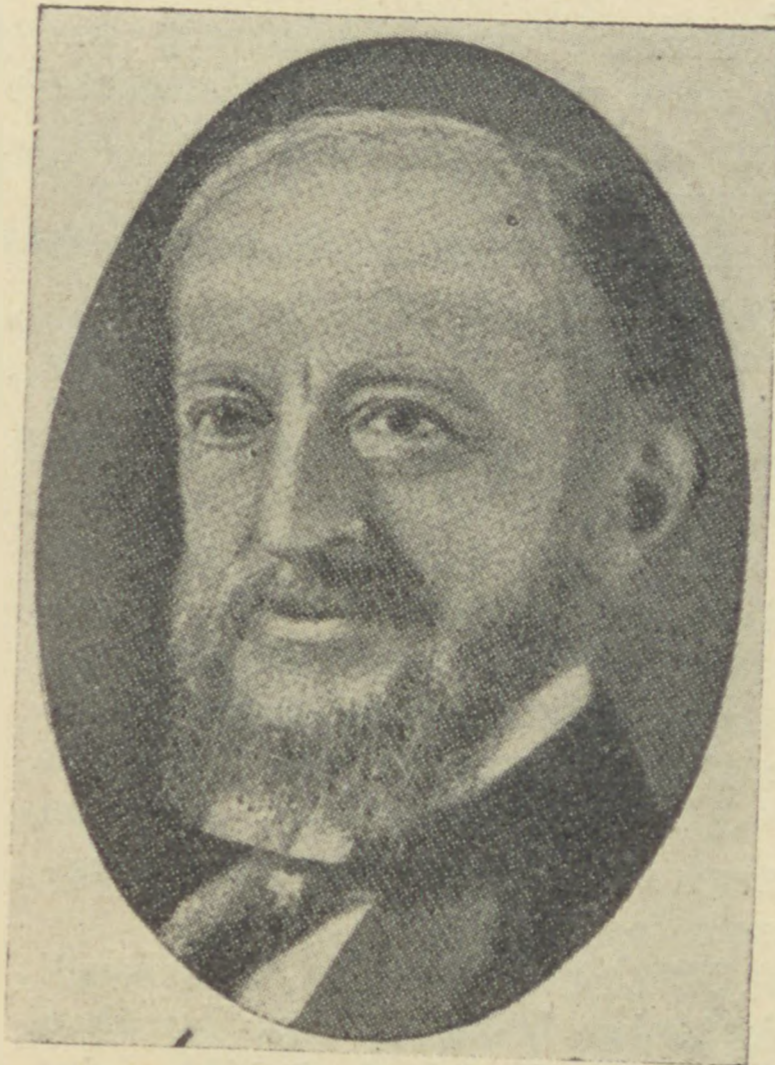
bileum, amelyet hívei ezuttal nem akartak szóltanul
 elmulasztani. A főváros zsidó intézményei is egyik
 legbuzgóbb istápolójukat tisztelik benne, máig is
 rendkívül tevékeny tagja a Pesti Izr. Hitközség vá-
 lasztmányának, egyik adótanácsának pártatlan elnöke,
 a Pesti Chevra Kadisának választmányi és az Izr.
 Szünidei Gyermektelep Egyesületnek dísztagja. Gyer-
 mekei, köztük ifj. dr. Balázs Dezső, a jeles fővárosi
 ügyvéd és Balázs Pál, a *Blockner*-iroda főnöke, méltó
 követői és folytatói atyjuk nemes tradícióinak.



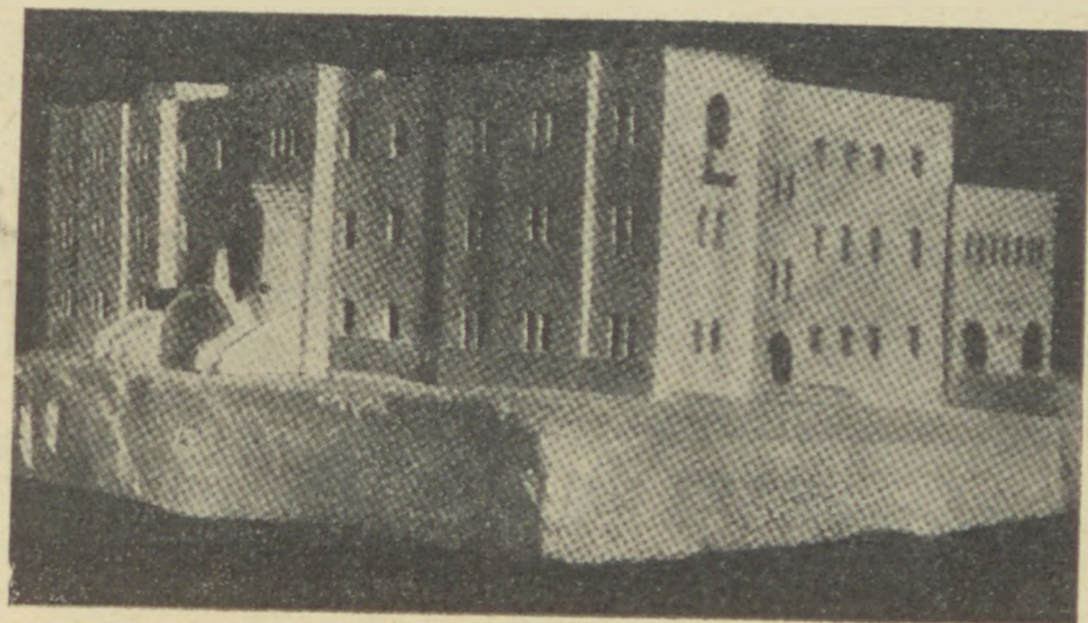
SIR ALFRED MOND, vagyis
 újabban **LORD MELCHET** leg-
 újabban még egy címet kapott:
 a manchesteri egyetem *disz-*
doktorrá nevezte ki. A dip-
 loma átadásánál Alexander
 professzor kifejtette, hogy a
 kitüntetés Mond közéleti mű-
 ködéseknek szól és elsősorban
 Palesztina ipari és népjóléti
 fejlődése körül szerzett nagy
 érdemeinek. Alfred Mond 1868
 október 23-án született mint a
 kasseli származású Ludwig
 Mondnak, az Alkali és Chemiai
 Művek alapítójának fia. Edin-

burghban és Cambridgeban tanult jogot, majd átvette
 atyja gyárát. 1906-ban beválasztották az angol alsó-
 házba, 1916-ban Lloyd George kabinetjének minisztere
 és azóta is állandóan a legmagasabb kormánymeg-
 bízásokat kapja. Az Egyesült Chemiai Gyárak, ame-
 lyeknek Mond az elnöke, 56 millió font alaptőkével
 bírnak. Mint a cionista szervezet buzgó tagja, nagy
 áldozatkészséget fejt ki a Szentföld újjáépítéséért.
 A Zsidó Nemzeti Alapnak (Keren Kajemeth) 25.000
 fontot adományozott, többször fölkereste Palesztinát,
 melynek egyik leglelkesebb munkása. Nemrég az ő
 palotájában folyt le a *Jewish Agency* bizottság hete-
 kig tartó tanácskozása, amely céljával tűzte ki, hogy a
 nem-cionistákat is megnyerik a Palesztina-munkában
 való részvételre. A múlt hó közepén Londonban tar-
 tott ülésen az Angol Cionisták Szervezete Lord
 Melchetet választotta meg elnökének.

A BUDAI CHEVRA KADISA egyhangú lelkesed-
 déssel újból megválasztotta új tisztikarát. Elnök lett:
 dr. Schwarz Ernő ügyvéd, alelnök: Bíró Géza igaz-
 ságügyminiszteri tanácsos, szertartásügyi előljáró:
 Vértesi Armin, a Magyar Posztógyár R.-T. főtisztvisel-
 ője (új), pénzügyi előljáró: Márton Henrik, a Hauer



*Nathan Strausz és Oskar Strausz,
 az amerikai nagy zsidó filantrop
 testvérek és jeruzsálemi új gyó-
 gyászati palotájuk terve.*



és Márton cég beltagja, jótékonyági előljáró: *Haus*
 Lajos magánzó (új), alapítványi előljáró: dr. *Csobádi*
 Samu ügyvéd (új), gazdasági előljáró: dr. *Földi* Károly
 törvényszéki tanácselnök (új), ellenőr: *Goldberger*
 Ignác kereskedő. Dr. *Schwarz* Ernő elnök székfoglaló
 beszédében rámutatott a Chevra Kadisa jelentős fej-
 lődésére és vázolta a legközelebbi jövő feladatait.
 Dr. *Kriszthaber* Adolf, a budai hitközség elnöke üdvö-
 zölte a Chevra Kadisa újonnan megválasztott elnökét,
 alelnökét és tisztikarát és a hitközség és Chevra Ka-
 disa szoros együttműködésének szükségességére hívta
 fel a figyelmet.

ARANYSZÓKE lesz, ha Eisner-féle Eau Ra-
 dieuse-t használ, 1.60 pengő. Barna vagy fekete hajat
 nyer az Eisner-féle dió kivonattól, 1.60 pengő. Eisner-
 drogéria, Andrassy-út 37.

ארטה כשר

„CERES“ ételzsír

a szokott kiváló minőségben minden fűszer-, csemege-
 és ételmiszerüzletben kapható.

HUTTER JÓZSEF
Szappangyár-Olajipar Rt.

Budapest, VII. ker., Erzsébet-körut 6. sz.
 Telefon: J.- 461-62, 93, 94 J. 408-92

BLÜCHER JÓZSEF

Ezrekre menő közönség kísérette utolsó útjára. Ábrahámsohn Manó főkántornak az operaházi énekkarral kísért éneke után dr. Weisz Miksa főrabbi az elhunyt-nak 42 éves hivatali működését és a legnemesebb emberszeretetnek szolgálatában álló munkáját jellemezte meleg szavakkal. Utána az elhunyt sógora, dr. Büchler Sándor egyet. m. tanár, keszthelyi főrabbi búcsúzott el a fenkölt érzésű emberbaráttól. Dr. Zahier Emil előljáró, a hitközség előljárósága nevében méltatta. A hitközségi tisztviselők nevében Eppler Sándor főtitkárhelyettes búcsúztatta. Végül dr. Endrei Henrik a Pesti Chevra Kadisa igazgatója, az Izr. Szünidei Gyermektelep Egyesület nevében hódolt az egyesület alapítója, szervezője és telepeinek kiépítője emlékezetének és az igazgatóság nevében bejelentette, hogy a zegyesület diósjenői telepe ezen-tül *Blücher József* nevét fogja viselni.

MEGHALT A SZIKSZÓI FŐRABBI. A szikszói főrabbi, *Schück* Manó, június 30-án 59 éves korában hirtelen elhunyt. Lélekemelő beszédeivel több mint két évtizeden át intette, buzdította híveit. Temetése július 2-án volt az egész város közönségének felekezeti különbség nélkül való részvétele mellett. Gyászbeszédet tartottak fiai: *Schück* Antal szikszói lakos, *Schück* Dávid nemesszalóki rabbi és *Schück* Hermann pápai lakos, vejei *Brüszk* Ferenc nagybajomi és *Jungreis* Lipót rabbik, továbbá a debreceni, miskolci, tornai, nádudvari püspökladányi és ózdi főrabbiak.

HALALOZÁS. *Neuwirth József*, a budapesti orth. hitközség tanítója életének 58-ik évében, agyvérzés következtében, aug. hó 1-én hirtelen elhunyt. A megboldogult valódi *joré-somájim* és talmudtudós volt; 28 évig működött a hitközség iskolájánál általános szeretetnek és megbecsülésnek örvendő.

PÁLYAZATI HIRDETMÉNY. A miskolci orth. izr. anyahitközség elemi népiskolai tanítónőképző intézetének I. (első) osztályába az 1928/1929. iskolai évre felvétetnek azok a tanulók, akik életük 14-ik évét betöltötték, de a 18-ik életévet még nem érték el, akiknek erkölcsi magaviselete kifogástalan és a polgári iskola vagy leánygimnázium IV. osztályát sikeresen végezték. A felvétel folyamodás útján történik. A felvétel azonban csak a szeptember hó 3-án az intézetben tartandó orvosi vizsgálat, zenei hallási és színérzéki vizsgálat kedvező eredményének megállapítása és sikeres felvételi vizsgálat esetén válik véglegesen érvényessé. A felvételi vizsgálat anyaga: folyékony héber olvasás, imarend és szertartások ismerete, Mózes öt könyvében foglalt bibliai történet. A tanítás szeptember hó 9-én kezdődik. Beiratási díj 20 pengő. Tandíj — amely alól a hitközség fölmentést nem adhat — évi 250 pengő. Beiratáskor két havi tandíj fizetendő. További felvilágosítással alulirott anyahitközség készséggel szolgál. *Miskolci Orth. Izr. Anyahitközség.*

PERFEKT NÉMET LEVELEZŐ délutáni foglalkozást keres. Elvállal héber és német nyelv tanítást is. Cím a kiadóhivatalban.

GYERMEKRUHÁK

FÜRDŐCIKKEK

nagy választékban

SZÉKELY JENŐ-nél

Budapest,

IV., Petőfi Sándor (Koronaherceg) utca 9.

Ma már fogalom a

„Skrekszalámi”

SKREK LIPÓT

orth. **כשר** szalámi- és kolbászárugyártmányai elismerten a legjobbak.

Gyártmányaink, úgy egész Budapest területén, mint az ország összes városaiban kaphatók. Kérjen mindenhol kifejezetten

„Skrekszalámit”,

mert ez a minőség és az íz egyedüli biztosítója.

Gyár és főüzlet:

Budapest, VII., Dob-utca 27. szám.

Fióközletek:

Budapest, VII., Király-utca 7.

Miskolc, Széchenyi-utca 56.

Sürgöncím: „Skrekszalámi”

Telefon:

József 424—17.

Budapest!

Orth. kóser vendéglő!

Gleichenberg!

Ezton hozzuk tudomására igen tisztelt vendégeinknek és a Gleichenbergben fürdőző közönségnek, hogy
Gleichenbergben is éttermet és szállodát nyitottunk.

Törekvésünk a jövőben is odairányul, hogy az igen tisztelt közönség a rituális követelményeknek minden tekintetben megfelelő és izletesen készített ételekhez jusson.

BUDAPEST
VII., Kazinczy-utca 57.

GOLDMANN ÉTTEREM

GLEICHENBERG
Hotel Theresien Hof

DR. HOFFER ARMIN, Veszprém tudós fő-rabbija végre abba méltó pozícióba került, amelyet már rég megérdemelt volna. A kultuszminiszter kinevezte az Országos Rabbiképző Intézet talmudtanárává és egyben a pesti izr. hitközség megválasztotta főrabbiává. Dr. Hoffer a kettős feladatot azzal az igaz tudományossággal és igaz szeretettel fogja elvégezni, amely őt eddigi működésében is jellemezte.

A BECALEL-TARSULAT, amelynek célja a zsidó művészet ápolása és a „Becalel” jeruzsálemi művésziskola fentartása, igazgatósági tagjává választotta dr. Patai Józsefet, amiről Boris Schatz professzor meleghangú héber levélben értesítette szerkesztőnket: „Tudom, hogy régi barátja vagy a Becalélnak és mi ezt a barátságot igen sokra becsüljük. Hálával tartozunk Neked és a *Mult és Jövő*-nek mindazért, amit a zsidó művészetért tettetek és tesztek. Örömmel értesítlek tehát, a „Becalel-Társulat” határozatáról. A legújabb kiadványunkban már ott szerepel a neved az igazgatóság tagjai között, együtt Bialikkal, Warburg, Klausner egyetemi profeszorokkal és nemzetünk sok nagy nevével. Most mint hivatalos képviselőnk Magyarországon sokat tehetsz könyvtárunk és muzeumunk gazdagítása érdekében. Sok üdvözlét a Becalel összes barátaitól, igaz híved Prof. B. Schatz.” — Aki a Becalel könyvtárának vagy muzeumának valamit eljuttatni óhajtana, szíveskedjék szerkesztőségünknek bejelenteni.

MÁRTON JENŐ FIÚINTERNÁTUSA

Budapest, VI., Andrásy-út 95. (Villasor)

TELEFON: Aut. 125-43.

Bennlakó és bejáró
elemi, közép-, polgári és felsőkereskedelmi
iskolai tanulók számára.

כשר konyha

XX. tanév.

Prospektus.

Hajszálak utónyomok nélkül való kiirtása arcról, karról, összes szépséghibák speciális kezelése úgy házilag, mint intézetben. Szemölcsirtás egy kezeletektől. Pollák Sarolta kozmetikus, Andrásy-út 38 I. Az ország legrégebb és legmodernebb intézete. (Prospektus).

HYMEN. Wassermann Lilike, orvostanhallgatót, dr. Wassermann Simon leányát Husztról, eljegyezte dr. Weisz Márton huszti orvos.

Fellner Lipót, a nagynevű néhai sátoraljaujhelyi főrabbi fia eljegyezte Ungár Idát, Ungár Lipót pozsonyi bankár leányát.

Edelstein Erzsikét, Edelstein Jakab sirkőgyáros leányát eljegyezte Berger Salamon bőrkereskedő.

Ujvári Margitka és Schwartz Miklós okl. mérnök Oradea Mare jegyesek. (Minden külön értesítés helyett.)

NEIGER כשר ÉTTERMEI

A magyar zsidóság találkozó helye.

Speciális ételek. Figyelmes kiszolgálás.

Lakodalmak részére külön díszterem.

Polgári árak.

BUDAPEST, VI., TERÉZ-KÖRUT 4. SZ.

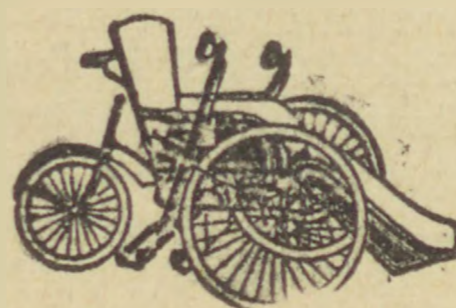


Zongorát legolcsóbban

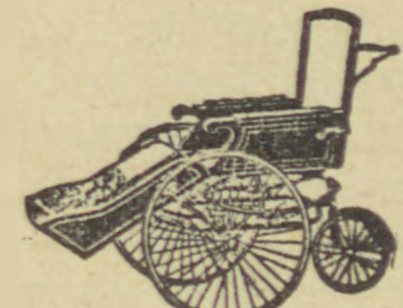
REMÉNYINÉK

VI. Király-utca 58

GRÓF JENŐ



speciális
betegkocsi
gyártó



Budapest, VIII., József-u. 54. Telefon: J. 328-14.



**GulíWer
Cipőház**

Női tavaszi utcai és alkalmi

DIVATCIPŐK

Mindennemű fonott és szövött, valamint gyönyörű iparművészileg festett

BOCSKORCIPŐK

Divatos fekete és színes

FÉRFICIPŐK

VIII. Rákóczi-út 1. sz.

A régi Nemzeti Színház helyén.

Lohr Mária-Kronfusz vegytisztító és kelmfestő

Telefon: József 302—37

Gyár és központ: VIII., BAROSS UCCA 85.

Telefon: József 302—37

HÁZASSÁG. Előkelő közönség jelenlétében tartotta esküvőjét a dohányutcai templomban *Zimmermann Géza*, a Magyar Általános Hitelbank főtisztviselője *Polgár Magdával*, *Polgár Jakabnak*, a *Mull és Jövő-t* előállító Korvin Testvérek nyomdai műintézet művezetőjének leányával.

Nagy ünnepségek között tartotta meg Budapesten *Grosz Lipót* uriszabó leánya, *Grosz Erna* esküvőjét *Kalmár Sándor* budapesti gyárossal. *Holzer Lipót*, az orth. izr. hitk. templom kiváló főkántorhelyettes végezte az esketési szertartást, gyönyörű hangjával, megkapó művészettel.

Fényes ünnepségek között tartotta meg Szabadkán özv. *Hartmann Raffaelné* leánya, *Weisz Bözsi* esküvőjét *Fischer Vilmoossal*. Az esküvön megjelentek a város katonai és polgári előkelőségei. A szertartást dr. *Gerson József* főrabbi úr látta el.

Steinberger Zsigmond Budapesten aug. hó 29-én nőül vette *Herzog Szerénke* kisasszonyt Mezőtúrról.

Sugár Elemér, *Subotica*, *Berger Mancika* Cakovic, házasságot kötöttek.

Hartstein Berta és *Stern Miklós* oradeai lakosok f. évi augusztus 5-én tartották a zárda-utcai templomban egybekelési ünnepélyüket.

Stern Ödön Budapest, a „Freudiger M. és Fia” cég főtisztviselője, e napokban nőül vette *Friedländer Bellus* kisasszonyt, *Friedländer Vilmos* nagykereskedő leányát Debrecenből.

BIBLIAI TARGYU KÉZIMUNKÁKAT *Lilien*, *Abel* Pann képei nyomán készít *Szücsné*, Budapest VII., Nefelejts-utca 32. II. em. 16.

ÚJ ALAPÍTVÁNY A PESTI IZR. HITKÖZSÉG KEZELÉSÉBEN. Néhai dr. *Weinmann Fülöp*, volt budapesti kir. közjegyző, a hitközség sok éven át kiváló elnöke, feleségével, szül. *Pollatschek Rózával* közösen alkotott végrendeletében közjótékonyági alapítványt tett, amelynek jövedelméből 60-ik életévüket betöltött,

תחת השגחת בית דין צדק דקהל יראים בודאפעסט

REBENWURZL Magyarország legnagyobb orth. כשר szalámi, hús-különlegesség és kolbászárúgyára Budapest. Főüzlet: VI., Laudon-utca 3. Fióküzlet: VII., Király-utca 1.

Viszontelárusítók legolcsóbb beszerzési forrása. Gyártmányaink úgy minőségben, mint árban versenyen kívül állanak Ünnepélyes alkalmakra különleges felvágottakat legszebb kivitelben szállítunk.

Kérje legújabb nagybani árjegyzékünket

Sürgönyclm: „Boszor” Budapest. Telefon: T. 284-29.



Függönyök, ágyterítők, kézimunkák és fonalak
rendkívül olcsó árusítása

Weisz Mariska, V., Lipót-körut 22. kézimunkaüzlet.

elszegényedett gyermektelen özvegy nők és özvegy férfiak életjáradék jellegével bíró segélyt fognak kapni. A hagyatéki eljárás befejezést nyervén, a pesti izr. hitközség előjárósága már kezelésbe is vette az alapítványt és a pályázatot megnyitotta. Ezidőszerint húsz alapítványi hely lesz betöltendő.

MAGANOSOK NEM KAPNAK PÓTIMAHÁZI ENGEDÉLYT. A pesti izr. hitközség előjárósága elhatározta, hogy az idei főünnepekre magánosoknak kiegészítő (pót) imaház berendezésére nem ad engedélyt. A hitközség előjárósága a saját hatáskörében fog gondoskodni kellő számú imahelyiségről és ünnepi istentiszteletek rendezéséről.

HAHÉD (*A visszhang*) címen jelenik meg Jeruzsálemben a konzervatív zsidóság világfelfogását szolgáló havi szemle. Előfizetési díj egész évre egy dollár. Szerkeszti: Ch. Bernstein. Cím: Hahed P. o. B. M. S. 44. Jerusalem.

Templomi himzések

készít művészi kivitelben **HERZ EMMA** aranyhimző műsterme. Az aranyéremkereszt tulajdonosa Ó kir. Fensége Augustus főherceg udv. szállítója. Ó kir. Fensége József főherceg kam. szállítója
BUDAPEST, IV. KOSSUTH LAJOS-UTCA 3, I. EM.
Telefon József 454—84

S Z Ü C Ö K,

kik a magyar kultúrát és a külföldi nevelőintézetek nyelvoktatási eredményét egyesíteni kívánják, leányaik továbbképzése céljából forduljanak prospektusért

VERŐ ADÉC

leánynevelőintézetének igazgatóságához,
Június hó végétől Budapest legszebb villanegyedében
VI., Vilma királyné út (Fasor) 50.

29. TANÉV

Kerti pálya lég- és ritmikus tornához. Tetőtérasz napfürdéshez. Nyilv. jogú kereskedelmi és továbbképző tanfolyamok. Korlátolt létszám. Elsőrangú tanerők és nyelvmenterek. Polgári árak mellékdíjak nélkül. Vallásos nevelés. Orth. kóser ellátás. Telefon: T. 288—13.

ספרים מליתום Héber és magyar könyvek

az ország összes iskolái részére is kaphatók
Héber könyveket legmagasabb árban vesz

MÜLLER könyvkereskedő, Laudon-ucca 2

Zartós ondolálás, hónapokig eltart, garantálva. Kénné hajfestés, leszállított árak

KRANITZ A IV. Párisi ucca 5 (a főpostával szemben)

Telefon 122—58

PÁLYÁZAT. A debreceni izraelita hitközség pályázatot hirdet *helyettes rabbi, hitoktatói* állásra. Pályázó rabbi urak sziveskedjenek jól fölszerelt és bizonyítványmásolatokkal ellátott pályázataikat dr. Fejér Ferenc hitközségi elnök úrhoz küldeni — javadalmi igényeik megjelölésével. Az állás 1928 szeptember 1-én elfoglalandó. Dr. Fejér Ferenc s. k. elnök. Fábrián Ferenc s. k. főjegyző.

ROMÁN, ANGOL, FRANCIA, NEMET, OLASZ, SZLAV fordítások, levelek, kérvények, periratok, tudományos, műszaki, közgazdasági, irodalmi cikkek stb. Másolások, sokszorosítások. Dr. Mandel fordító irodája, Cluj. Str. Ratinu (vott Kötő-u.) 3. Telefon 831.

IGAZ OTTHONT KAPHAT EGY ÁRVA. Jó családból való árva gyermek otthon találna egy előkelő szlovenszkói házaspárnál, amely egyetlen gyermekét elvesztette és a befogadott árvát, akit esetleg adoptálnának is, igazi szülői szeretetben részesítenék. Ajánlatok a *Múlt és Jövő* kiadóhivatalához, Budapest VI., Révay-utca 14.

ÁRVA ZSIDÓLEÁNY, intelligens, a háztartás minden ágához, varráshoz, kézimunkához, gyerek- és betegápoláshoz értő, feltétlenül megbízható, ajánlkozik uriházhoz, szerény fizetésért. Szives megkeresések: *Allmann Rózsi, Ujpest, Batthyány-utca 10.*

A ZSIDÓ SZERZŐKHÖZ ÉS KIADÓKHOZ az *Encyklopedia Judaica* szerkesztősége azt a felhívást intézi ezen az úton, hogy a műveiket az Encyklopediában való regisztrálás végett a berlini központhoz beküldeni sziveskedjenek. Címe: *Encyklopedia Judaica*, Berlin-Charlottenburg, Bismarckstrasse 106.

Alulírottak úgy a maguk, valamint az összes rokonság nevében fájdalomtól megtört szívvel tudatják, hogy felejtethetlen édesanyjuk, nagyanyjuk és anyósuk

ÖZV. MITZGER MIKSÁNÉ

szül. Herz Katalin

életének 85-ik évében, rövid szenvedés után augusztus hó 14-én jobblétre szenderült.

A megboldogult hült tetemét augusztus hó 16-án az izraelita hitvallás szertartása szerint a lenti-i sírkertben örök nyugalomra helyeztük.

Mindnyájunk szeretete kísérjen örök utadon!

Özv. Löwy Józsefné, Mitzger József, Mitzger Salamon, Özv. Lengyel Árminné, Mitzger Ernő gyermekei.

ברוך דין השם

Az Izraelita Szünidei Gyermektelep Egyesület igazgatósága és választmánya veszteség-érzettel telt megilletődéssel jelenti, hogy alapítója, szervezője és örökös ügyvezető elnöke

BLÜCHER JÓZSEF

hitközségi főtanácsos

visszaadta a vallásosság és jótékonyosság szel- emével éltetett lelkét az Örökkévalónak.

Szívéhez nőtt alkotása volt egyesületünk. Egész erélyét lelkesedéssel irányította telepei megalkotására és kiépítésére. Élete célja volt a hagyományaink szerint való gyermekvédelem felvirágoztatása. Földi léte elmulása éppen ezért pótolhatatlan veszteséget jelent számunkra, emléke azonban kötelező példaadás lesz működésünknek az ő szellemében való folytatására.

Egyesületünk fejlődésében, alkotása működésében élni fog ő is!

Béke hamvaira, áldás nevére!

Nagy halottunkat augusztus hó 21-én a kerepesi-uti izr. (rég) temető szertartási terméből kísértük utolsó útjára.

ת"צ"נ"ב"ה

Mély megilletődéssel jelentjük, hogy hitközségünk jótékonyági ügyosztályának főtanácsosa

BLÜCHER JÓZSEF úr

hosszú megadással viselt szenvedés után aug. hó 19-én elhunyt.

A megboldogult 42 éven át állott hitközségünk szolgálatában és annak legnemesebb feladatkörét, a szegények gyámolítását intézte. Kora ifjuságától élete alkonyáig szeretetet gyakorolt, fáradhatatlan jámbor buzgalommal, minden energiájával dolgozott a küzködőkért, támogatta a szűkölködőket és fölsegítette az ellankadókat. Példaképe volt az önfeláldozó, lelkiismeretes tisztviselőnek és példaképe volt az igazi kartársnak is, akinek meleg szive és szeretetreméltó egyénisége úgy az előljáróság, mint a tisztviselői kar igaz szeretetét és tiszteletét biztosította számára.

A megboldogultat augusztus 21-én kísértük utolsó útjára a kerepesi-uti (rég) izraelita temető halottasházából.

Emlékét igaz kegyelettel fogjuk megőrizni.

A pesti izr. hitközség előljárósága és központi tisztviselői kara.

SIRKŐVEK

TELEFON: J. 359—61.

מצבר

PFEIFER ÉS HESZKY

KŐFARAGÓMESTEREK

BUDAPEST, X. KERÜLET, KOZMA UCCA 7.

UJTEMETŐ, VILLAMOS-MEGÁLLÓ.

Városi üzlet: VII. kerület, Károly király út 5.

WERNER ADOLF UTÓDA
HENRIK

כשר vendéglője VII., Károly-körút 19 (Orczy-ház)
elsőrendű konyha, kitűnő italok, pontos kiszolgálás, mérsékelt
árak, menürendszer. — Vidékiek találkozóhelye. — Bármely
ünnepélyes alkalomra (esküvő, bankett) külön termék.
Kerthelyiség az udvarban. Naponta paprikáshal.

*Butorokat molymentesíték,
lakásokat féregmentesíték*
ciánnal teljes felelősséggel



Fischer György László
vacuum és cián vállalata
Budapest, VI., Reiter Ferenc u. 19
Telefon: L. 978 83.

Legrégibb zsidó könyvkereskedés

ajánlja a

zsidó főünnepekre dús választéku raktárát

מליתים תפילין מזוזות ציצית

**Tales, sziderli, machserli, Mirjám,
arany himzés, művészi kivitelben**

פרוכת

Címre figyeljen!

Címre figyeljen!

NEUMANN B. Király-u. 8.

Ozer Hatfillah 16 P. **Ozer Jiszroel** 125 P.
Kohut Aruch 8 kötet 120 P.

Rabbi uraknak 10 pengős havi részletre megrendelhető
ECKSTEIN WOLF héber könyvblzományos
Budapest, VI., Király-utca 16, I. em.

Legszebb barmicva-ajándékkönyv

BAR - KOCHBA

A zsidó ifjúság könyve. Ára 3 pengő.

Megrendelhető a REMÉNY útján

Budapest, IV., Magyar-utca 3. szám.

REMÉNY

ZSIDÓ IFJÚSÁGI FOLYÓIRAT

Szerkeszti: Dr Molnár Ernő

Előfizetési ára félévre 4 pengő

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Budapest, IV., Magyar-utca 3.

Első magyar zsidó mesekönyv

Oszkár bácsi

legszebb zsidó meséi

Gebhardt Tibor illusztrációival Ára kötve 1.20 P.

Megrendelhető lapunk útján.

Uj héber könyvkereskedés

Szántó Zsigmond

könyv- és papirkereskedése

Budapest, VII., Sip-utca 12. sz.

(a hitközség székházában) megnyilt.

Ajánlja a legolcsóbb napi áron az összes
ünnepi és alkalmi szertartási cikkeket úgy
mint Taleszim, Tefillin, Machszorim, Szi-
durim stb. Jahrzeittáblák legolcsóbban csak
itt rendelhető meg.

KUFFLER כשר **ÉTTEREM**

BUDAPEST, VI. VILMOS CSÁSZAR-ÚT39

Nyugati pályaudvar közelében.

Ujjonnan átalakítva és megnagyobbítva, a mai igényeknek megfelelő minden kényelemmel egészség-
ügyileg ellátva.

25 év óta ellismert

Házi konyha • Menü-rendszer

Társasvacsorákat és lakodalmakat vállalok.

ROZSNYAI
CIPŐÁRUHÁZ

BUDAPEST, VI, NAGYMEZŐ-U. 22-24.

Renaissance-Radius Mozgó épületében.

Telefon: T. 251-52.

Legjobb,

legolcsóbb

és legszebb

CIPŐK.

VÉTKEZIK,

ki nem a **BACK**-féle
בשר étteremben étkezik

Budapest, Hajós-utca 12.
az Opera mögött.
TELEFON: AUT. 142-38.

Komáromi Harisnyaház

Budapest, VI. ker., Nagymező-utca 14. szám.

TAVASZI UJDONSAGAINK

Selyem- és flórharisnyák, zoknik, divat-
keztyük, reformnadrágok, kombinék
nagy választékban.

„PHÖNIX” ÉLETBIZTOSÍTÓ INTÉZET „METROPOL”

Fiókjá Budapest, VI., Podmaniczky-utca 27. szám

1,300 000 P összegű élet- és járadék biztosítási állomány.

Díj- és kamatbevétel 1927-ben 56 000 000 pengő.

A „PHÖNIX” és a Keren Kayemeth Leisrael között
létrejött világszerződés alapján eddig 8203 életbiztosítást
kötöttek 1,886.047 angol font értékben.

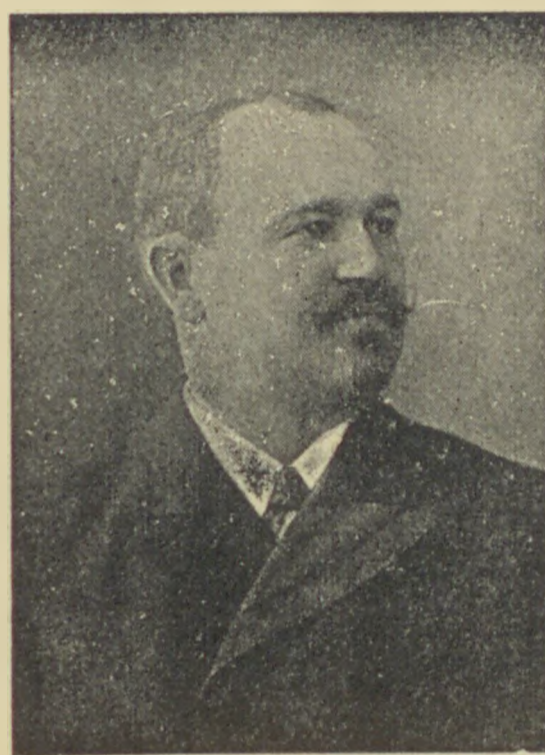
A KKL. eddig 15 000 angol fontot kapott az üzletek
részesedése címén.

Bármilyen élet- vagy elemi biztosításra van szüksége,
forduljon bizalommal a „Phönix-Metropol”-hoz.

A KKL-t támogatja vele.

Speciális kedvezményeket kap.

Üzletszerzőket az ország minden részében
igen előnyös feltételek mellett felvesszünk.



SIRKÓ

és építési anyag

Löwy-nél

Budán

Fő-utca 88 (saját ház)

TELEFON: AUT. 515-81.

Leszállított árban!

Fekete svéd gránitok nagy
választékban megerkeztek.

Tábla- és tükörüveg

NAGYKERESKEDÉS

IFJ. WEISS GYULA

TELEFON:

AUT. 101-12 és 101-13.

BUDAPEST, V., VADÁSZ-UTCA 29.

Jégszekrények, sörkimérőkészülékek,
fürdőberendezések gyártása

WIESEL ADOLF

Budapest, VI., Vilmos császár-út 47. sz.

Telefon: AUT. 291-20.

SIRKÖVEK

TELEFON:

J. 414-92

a legolcsóbb árban kaphatók

BOROS ÉS KOHN sirkőraktárában

Budapest, VII., Károly-körút 17. Orczy-ház.

HOFFMANN FERENC
BUDAPEST IV. GERLŐCZY u.5

ALAPÍTOTT 1880

KÉPEK-KERETEK
IV. KÁROLY-KÖRÚT 28.

Weisz Mór Budapest, VII., Dob-utca 22

Következő gyártmányok kaphatók. **Albert- és Consum-keksz,**
teasütemény, pliskóta, kétszersült ☎ Telefon József 423-65.

ארטה. בשר

תחת השגחת בית דין צדק דקדק וראים
בודאפעסט.

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. PATAI JÓZSEF.

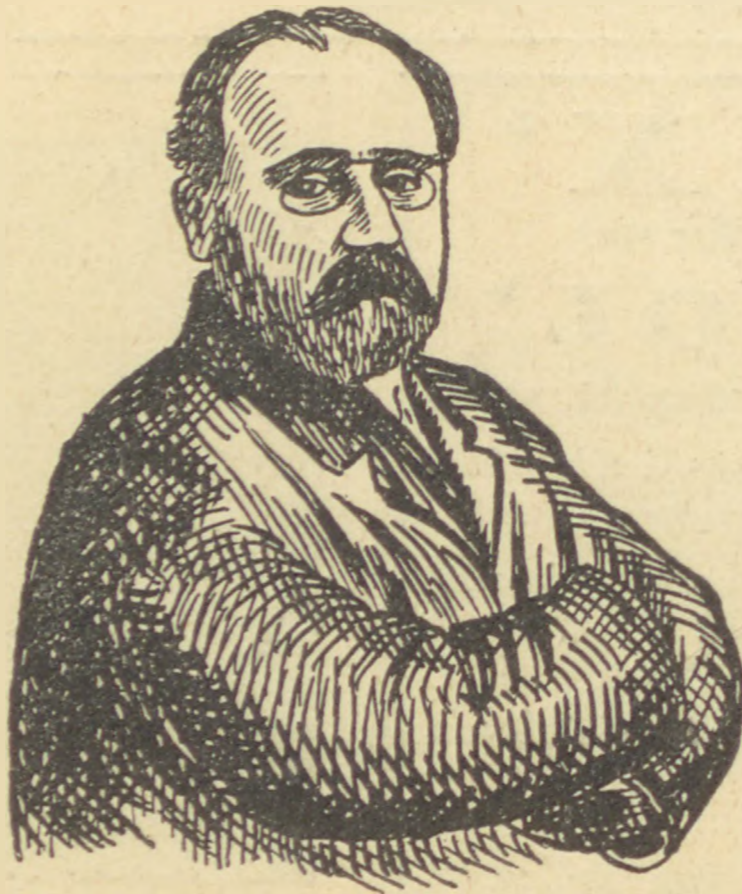
Kiadóhivatali igazgató: VIRAG GYULA.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Révay-u. 14. 2462 Korvin Testvérek grafikai intézete Budapest.

Felelős nyomdavezető: Polgár J.

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

INGYEN



Zola művei

összes regényei és elbeszélései, illusztrálva.

Elhatároztuk, hogy ezeknek a szép és világhírű regényeknek nagy részét

INGYEN

adjuk, tehát mindazok, akik az alant található szelvényt tíz napon belül a lent feltüntetett címre beküldik, ingyen kaphatják a kiadásunkban megjelenő **ZOLA MŰVEIT** teljes 32 kötetben, kb. 5-6000 oldal terjedelemben. Könyvkiadóvállalatunk kiadványait teljes kiadásban *Karinthy Frigyes, Lándor Tivadar, Schöpflin Aladár, Szini Gyula* stb. fordították. E kiadásunk illusztrációit a leghíresebb magyar festőművészek készítették,

Zola Emil a regényirodalom egyik világraszóló óriása, aki nem hiányozhatik abból az előkelő, klasszikus írói gárdából, amelynek népszerűsítését a vállalat célul tűzte ki. Zola a mai életet kutatta és feltárta a modern ember minden erényét és bűnét, minden nagyszerűségét és aljasságát. Zola elbűvöl, felizgat, tanít, javít, vagyis mindenkit okosabbá és jobbá, tehát gazdagabbá tesz. A világ legnagyobb írói közé tartozik és mai ember nem képzelhető el anélkül, hogy műveit ne ismerné. Zola összes regényei és elbeszélései szép nyomásban, kitűnő fordításban, a szokásos könyvalakban, rengeteg illusztrációval jelennek meg és csak a hirdetés és csomagolásért kérünk kötetenként 28 fillérsnyi megtérítést. A szétküldés négykötetes sorozatonként, a tényleges portóköltség megtérítése ellenében történik, avagy portómentesen vehető át kiadóhivatalunkban, abban a sorrendben, ahogy a megrendelések beérkeztek. Kiadásunk a következő érdekfeszítő műveket foglalja magában:

Rougonék szerencséje, Mouret abbé vétke, Az emberirtó (A pálinka), A zsákmány, Nana, A családi tűzhely, Germinal, A föld, Az álom, Állat az emberben, A pénz, Az összeomlás, Pascal orvos, Lourdes, Róma, Páris, Termékenység, Munka, Igazság, Hölgyek öröme, stb. stb., melyből 32 kötetet most jelentetünk meg.

Mindennemű pénzküldemény egyetõre mellõzendõ.

Jelen ajánlatunk csak azokra a szelvényekre vonatkozik, amelyek tíz napon belül beküldetnek:

Christensen és Társa

GUTENBERG

KÖNYVKIADÓVÁLLALAT

Budapest, IV., Váci ucca 17, félemelet.

Telefon: Aut. 874-66.

SZELVÉNY.

571

Alulírott Zola összes regényeit és elbeszéléseit illusztrált kiadásban a fenti feltételek szerint ingyen kívánja. -- Átvételi elismerést és szállítási értesítést kérek.

Név:

Lakhely: Posta:

Külföldi címek az illető állam nyelvén közlendők. — Feltétlenül jól olvasható aláírást kérünk.

Az iskolai idényre

a vidéken lakó izraelita szülők, ha gyermeküket a fővárosban jól akarják elhelyezni, úgy forduljanak **Virág Gyulához**, hol szigoruan rituális elsőrangú ellátás, gondos felügyelet és kitűnő nevelésben részesülhet két-három fiúgyermek.

*Az összes középiskolák és a Zeneakadémia közelében.
A legjobb referenciák*

Cím: **VIRÁG GYULA.** ☉ VI. Ó-UTCA 42, II.

A héber könyv barátjainak!

Aruch Kompletum (Aruch Hasalem), Kohut Sándor halhatatlan és nélkülözhetetlen életműve, nyolc vaskos diszkötetben 192.— P

Misnajosz, pontizálva, német-zsidó fordítással, kommentárokkal stb., egy diszkötetben --- --- --- --- 14.— P

Szichon, az egyetlen héber konverzációs könyv magyar fordításokkal, kötve 2.40 P

Hamilon Hasalém, legtökéletesebb héber-német szótár, vászonkötésben --- 6.— P

Erec Izrael, Palesztina földrajza, színes térképekkel, Dr. Klein S., a jeruzsálemi héber egyetem tanárának műve, kötve... 2.40 P

Katalogusunkat minden érdeklődőnek ingyen és bérmentve fogjuk küldeni.

Hebr. Verlag "Menorah"

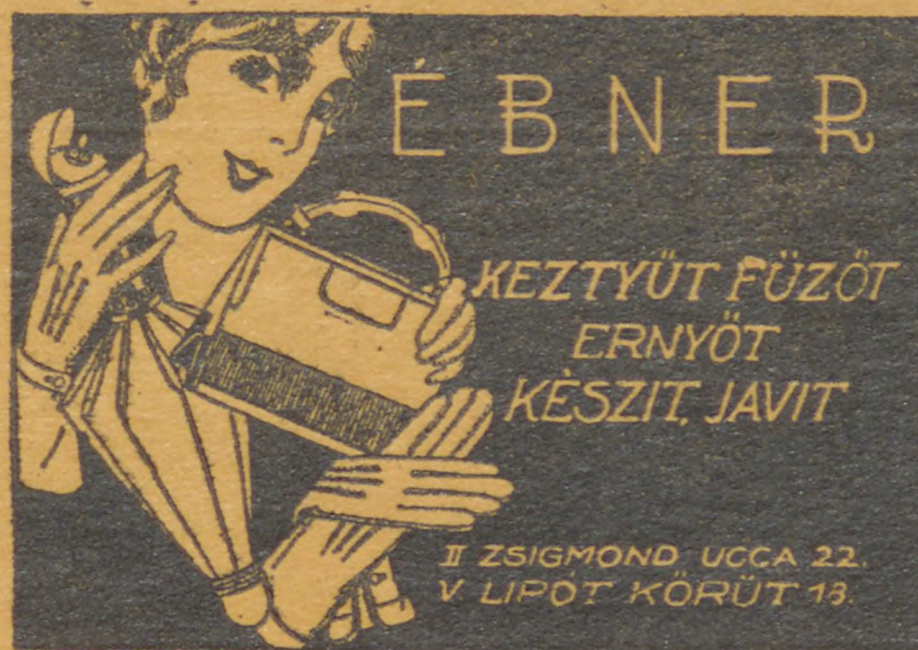
Wien, II., Heinestrasse 16. Austria.

Ros-Hasanah,

az emlékezés ünnepén gondoljon az épülő Erec-Israelre!

Juttassa el önkéntes adományát a Keren Kayemeth Leisraelhez (Király-utca 36.)!

M. Kir. Postatakarék-számla 17.762. szám



Saját készítésű

SIRKÖVEK legolcsóbban kaphatók
MÓZES TESTVÉREK

sirkőkészítőknél. / Budapest, X. Kozma-u. 7. sz.

A temetőnél. Szombaton és ünnepnapon zárva.

Telefon: József 438-56

L'AMOUR

Eredeti francia kölnivizek, minden illatban, mely kiválik az összes kölnivizeknél.

Egy liter ára bármely illatban 16.— P.

Főraktár:

GÁSPÁR TESTVÉREK

DROGÉRIA

Budapest, VII., Erzsébet-körút 42. sz.

"ERMA" KÉZIMUNKAHÁZ

BUDAPEST, VIII., JÓZSEF-KÖRÚT 17.

TELEFON: JÓZSEF 300-57.

Függönyök, terítők, díszpárnák raktáron és rendelésre.

Montirozás, himzés hozott anyagból is.

Állandó új modellek.

Filet-, klöpli-, flander-, valancien- és ruhacsipkékben nagy választék.

Gobelinek nagyban és kicsinyben. Kelengyekészítés.

V., Lipót-körút 4. sz. alatt orth. כשר

csemege- és füstölthús-áru üzlet

megnyílt, ahol mindenkor a legjobb minőségű sajtok, vaj, déligyümölcsök, cukorka- és csokoládékülönlegességek, főzelék-félék és elsőrangú friss baromfi állnak rendelkezésre. Az árut kivánságra házhoz szállítom. Alkalmi ünnepélyek rendezését legolcsóbban vállalom. — Színház után hideg és meleg büffet. Tel Aut. 288-31. **UNGÁR B.**

Márványipar és sirkő SCHIFFBLATT MÓR

Síremlékek, sírjelzőtáblák, márványkandallók, kapcsolótáblák, díszmunkák készítése, adott márványba vésése.

Telep: Budapest, VI., Csengery-utca 41. sz.

Iroda: VI., Csengery-utca 56, isz. 6.

Telefon: Lipót 978-46.

SIRKÖVEK BUDÁN,

a Farkasréti zsidótemetővel szemben

Margittánál, 59-es villamos végállomás

Szombaton és ünnepnapon zárva.

EZÜST

diszműárú,
evőeszközök

gyári árban

Schleifer ezüstárugyár

VII., Kazinczy-utca 14. Telefon: J. 435-28.

HÁLÓSZOBÁKAT

EBÉDLÖKET, URISZOBÁKAT, SZALON- ÉS CLUB-GARNITURÁKAT, KONYHA- ÉS ELŐSZOBABERENDEZÉSEKET LEGMÉRSÉKELTEBB ÁRBAN SZÁLLIT

SÁNDOR IGNÁC BUTORÁRUHÁZA

BUDAPEST, VI. KER., DESSEWFFY-UTCA 18—20.

Hölgyek jelszava:

Legjobban vásárolhatunk

KLEIN ANTAL

divatárházában

Budapest, VII., Király-utca 53.

(Akácfa ucca sarok)

Ami a szülőket legjobban érdekli!

Leány- és fiuruha,

Leány- és fiukabát

Szombaton
az üzlet
zárva van.

LITZMANN IRMA

Budapest, VI., Király-utca 18

BUTOR

Hálószobák, ebédlők, uriszobák, szalonok,
előszoba-, konyhaberendezések
legolcsóbban.

Rubin Károly

Budapest, VII., Wesselényi-utca 47. szám.

Erzsébet-körut mellett

JAKOBI G. LAJOS

URI SZABÓ

Telefon:

Aut. 153-94.

BUDAPEST, VI.

PODMANICZKY-UTCA 6

SIREMLÉKEK

bel- és külföldi márványokból

legolcsóbb árban, részletfizetésre is kaphatók

EICHBAUM MÓR SIRKŐGYÁROS

V., POZSONYI-UT 1—3.

Tervrajzok díjtalanul.

Telefon: Aut. 246—74

PESTI IZRAELITA HITKÖZSÉG, VII., SIP-UTCA 12.

Templomülések kiadása, — illetve bérbeadása.

A pesti izr. hitközség előjárósága közhírré teszi, hogy a Dohány-utcai, a Páva-utcai, valamint a Rombach-utcai templomi magánülések belépőjegyei a jogosítottak részére f. é. augusztus 26—31 között a pesti izr. hitközség székházában (VII., Sip-utca 12. III. 23.) naponként d. e. 9—1-ig és d. u. 4—7-ig fognak kiadni.

A Nagyfuvaros-utcai templomi magánüléseket a jogosítottak a templom épületében, a bérbeadással egyidőben (l. lentebb) vehetik át.

A jogosítottakat nyomtatékosan figyelmeztetjük, hogy belépőjegyeiket legkésőbb augusztus hó 31-éig okvetlenül vegyék át, mert azontúl azokat — bérlő jelentkezése esetén — bérbeadjuk.

A hitközséghez tartozó templomok és imahelyiségek üléseinek bérbeadása

f. é. szeptember hó 2-án

veszi kezdetét. — A múlt évi bérlők szeptember hó 6-ának esti 7 órájáig gyakorolhatják elővételi jogukat, míg a szabad bérbeadás 9-én kezdődik.

Az ülések a következő helyeken és időben adatnak bérbe:

Az Aréna-uti és Tüzér-utcai templom ülései az Aréna-uti templom épületében naponta d. e. 9—1-ig és d. u. 4—7-ig.

A Csáky-utcai templom ülései a templom épületében, naponta d. e. 9—1-ig és d. u. 4—7-ig. Előjegyzések augusztus hó 26-tól a körzet irodájában (V., Csáky-utca 3.) elfogadtatnak.

A Dohány-utcai templom, a Főherceg Sándor-utcai imaház és a Munkácsy-utcai templom ülései a hitközség székházában (VII., Sip-utca 12. II. em. 16.) és pedig naponta d. e. 9—1-ig és d. u. 4—7-ig.

A Nagyfuvaros-utcai templom ülései a templom épületében és pedig szeptember 2-án és 9-én d. e. 9—12-ig és d. u. 3—8-ig, a többi napokon csak d. u. 5—8-ig.

A Páva-utcai templom ülései a templom épületében és pedig naponta d. e. 9—1-ig és d. u. 4—7-ig.

A Rombach-utcai templom és a Sip-utcai leányiskolai templom ülései a hitközség székházában (VII., Sip-utca 12. II. em. 16.) és pedig naponta d. e. 9—1-ig és d. u. 4—7-ig.

A Szerdahelyi-utcai templom ülései a Nagyfuvaros-utcai templom épületében, ugyanezen templomi ülések bérbeadásával egyidőben.

A Székesfővárosi Vigadóban levő imahelyiség, a Wesselényi-utca 44. emeleti templom, a Wesselényi-utca 44. földszinti imahelyiség (tornaterem) és a Wesselényi-utca 17. alatti imahelyiség (Cipészpartest.) ülései a hitközség székházában (VII., Sip-utca 12. II. em. 16.) és pedig naponta d. e. 9—1-ig és d. u. 4—7-ig.

A Zuglói templom ülései a templom épületében naponta d. e. 9—12-ig és d. u. 4—7-ig.

A Dohány-utcai templomban ez idén sem lesz második istentisztelet.

Budapest, 1928 augusztus 22.

A Pesti Izr. Hitközség előjárósága.

Korvin Testvérek Grafikai Intézete, Budapest, Révay ucca 14.

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára